

SA QOSIPELI TE ZISU KARISITO SAPU KUBERIA MATIU Sa Vinabakala

Sa Qosipeli sapu kuberia Matiu si tozia sa Inavoso Leana sapu e Zisu si sa Karisito sapu tava tatarana, meke koa Sa si va gorevura i Tamasa sari na Nana vina tatara koari Nana tie pa toto so tadi na tie Ziu pukerane. Sa Inavoso Leana hie si lopu tadi na tie Ziu eke mo koarini pu podo na koa se Zisu; ba tadi doduru tie pa kasia popoa.

Tava tana valeana sa Qosipeli te Matiu. Po-dalae si asa pa pinodo te Zisu, meke tozia tugo sa sa Nana pinapita iso, meke sa toto so ta toketoke Sa, meke kamo a pa Nana tinavete tarae meke sa Nana tinavete salasalana pa Qaleli. Beto asa si tozia tugo sa sa Nana inene taluarae pa Qaleli, meke la pa Zerusalem a. Tozi tugo sa sari na tinaitona pu ta evana koasa vuiki vina betobeto pa Nana tinoa pa pepeso, kamo pa Nana minate pa korosi meke sa Nana tinuru pule pa minate.

Tozia sa Qosipeli hie sapu e Zisu si na nati titisa arilaena sapu koa ia na ninira nira pude rupaha va bakalia sa tinarae te Mosese, meke sa Bina nara te Tamasa.

Soku Nana vina tumatumae si ta varigarae koari na nati binalabala koari ka lima puku vina tumatumae. (1) Sa tinarae pa toqere. Hire si na guguana sa hahanana tana tie, na tinavete sapu poni gita sa Tamasa, sa vina

malumu pude nuquru meke la kamo sari na tie pa Binaṅara te Tamasa. (Hinia 5-7) (2) Nana vina tumatumae koari ka manege rua Nana disaepeli koasa dia tinavete pude ta garunu vura la. (Hinia 10) (3) Sari na parabolona sa Binaṅara Maṅauru. (Hinia 13) (4) Nana vina tumatumae koasa linulina e Zisu pude na Nana disaepeli. (Hinia 18); (5) meke sa guguana sa vinabetona sa totošo kamahire, meke sa Binaṅara Maṅauru pu korapa mae. (Hinia 24-25)

Sari na Nati Pinaqapaqahana sa Buka

Sa Karisito tava tatarana koe Tamasa sapu mae podo pa pepeso. Hinia 1:1-17

Sa vivineina Zisu totošo lopu ele podalae nia Sa sa Nana tinavete ninabulu. Hinia 1:18 kamo hinia 4:16

Podalae nia Zisu sa Nana tinavete ninabulu pa Qaleli. Hinia 4:17 kamo hinia 7:27

Salani Zisu sari na tie mohodi. Hinia 7:28 kamo hinia 10:42

Podalae ta kilu se Zisu koari na tie. Hinia 11:1 kamo hinia 13:52

Gigiri lalanana sa kiniluna e Zisu. Hinia 13:53 kamo hinia 18:35

Totošo la se Zisu pa Zerusalema. Hinia 19:1 kamo hinia 25:46

Sa minate na tinuru pule meke sa sinage pule te Zisu pa Maṅauru. Hinia 26:1 kamo hinia 28:20

Sa Tuti te Zisu Karisito

*Sari ka Manege Made Sinage Kekenu
(Luke 3:23-38)*

¹ Hie sa tututi te Zisu Karisito, sa tuna Devita sapu sa tuna Ebarahami.

Sa tututi hie si podalae mae koe Ebarahami. ² Ebarahami podoa se Aisake, meke Aisake podoa se Zekopi. Meke Zekopi podoa se Ziuda meke sari kasa tasina koreo. ³ Meke Ziuda va podo ni koe Tama sari Perezi e Zera. Meke e Perezi podoa se Hezironi, meke Hezironi podoa se Rami. ⁴ Rami podoa se Aminadabi, meke Aminadabi podoa se Nasoni. Nasoni podoa se Salamoni. ⁵ Salamoni podoa se Boazi, sa tinana sa si e Rehabi. Boazi podoa se Opeti, sa tinana sa si e Ruti, meke Opeti podoa se Zese. ⁶ Meke Zese podoa se Devita sa banara.

Sari ka Manege Made Sinage Vina Rua

Devita podoa se Solomone, koasa barikalege sapu mate luaria e Uraea. ⁷ Meke Solomone podoa se Rehoboami, meke Rehoboami podoa se Abaeza, meke Abaeza podoa se Asa. ⁸ Meke Asa podoa se Zehosapati, meke Zehosapati podoa se Zehoramu, meke Zehoramu podoa se Uzaea. ⁹ Meke Uzaea podoa se Zotamu, Zotamu podoa se Ehazi, meke Ehazi podoa se Hezikaea. ¹⁰ Meke e Hezikaea podoa se Manase, meke Manase podoa se Amoni, meke Amoni podoa se Zosaea. ¹¹ Meke Zosaea podoa se Zekonaea meke sari kasa tasina koreo pa totošo pu ta raovo* taloa la pa Babiloni si arini.*

Sari ka Manege Made Sinage Vina Neta

---

* **1:11** Sa zinama ta raovo si sari na tie pu ta vagi pa vinaripera meke ta turana taloa pa tinapusi. * **1:11** 2 Baṅ 24:14-15; 2 Koron 36:10; Zer 27:20

¹² Pa mudina sa tinaraovo la pa Babiloni si podoa Zekonaea se Silitili, meke podoa Silitili se Zerubabele. ¹³ Meke Zerubabele podoa se Abiuda, Abiuda podoa se Eliakimi, meke Eliakimi podoa se Azo. ¹⁴ Meke Azo podoa se Zedoki meke Zedoki podoa se Akimi, meke Akimi podoa se Eliuda. ¹⁵ Meke Eliuda podoa se Eleaza, meke Eleaza podoa se Matani, meke Matani podoa se Zekopi. ¹⁶ Meke Zekopi podoa se Zosepa sa loana e Mere sapu sa tinana e Zisu sapu ta pozae Karisito^d.

¹⁷ Gua asa ke ka manege made sinage si podalae koe Ebarahami meke kamo mae koe Devita. Meke ka manege made sinage si podalae koe Devita meke kamo la koasa tinaraovo la pa Babiloni, meke ka manege made sinage sapu podalae koasa tinaraovo meke kamo koasa pinodo te Zisu Karisito.

Sa Pinodo te Zisu Karisito (Luke 2:1-7)

¹⁸ Sa Pinodo te Zisu Karisito si guahe: Se Mere sa tinana e Zisu, si ele variva egoi sari kara Zosepa pude varihaba, gua. Ba sipu lopu ele varihaba sari kara, si gilania e Mere sapu sa n̄nirañira tanisa Maqomaqo Hope si ele vata evañia sa koburu pa tiana.* ¹⁹ Ego, se Zosepa hie, si keke tie leana si asa. Ba sina pude huaria sa sa dia vinariva egoi pude varihaba, meke vata gilana nia sa koari na tie sapu gua asa, si kote vata lotañia pule sa se Mere. Ke gua asa si hiva

---

* **1:18** Lk 1:27

huara pani golomo nia mo sa sa dia vinariva egoi asa. Meke korona haba ia se Mere, gua.

²⁰ Meke sipu korapa balabala ia Zosepa sapu gua asa, si vura koasa pa pinutagita sa mateana^d tanisa Baṇara, meke zama guahe: “Zosepa, agoi na tutina e Devita, mu lopu koromu haba ia se Mere pude na mua barikaleqe, sina sa ṇiniraṇira tanisa Maqomaqo Hope tu si vata evaṇia sa koburu pa tiana sa. ²¹ Kote podoa e Mere si keke koburu koreo, meke kote poza nia ‘Zisu’ goi si Asa, sina kote harupi Sa sari na tie koari na dia sinea,” gua sa mateana.*

²² Ego, doduru hire si ta evaṇa pude va gorevura ia gua sapu zama nia sa Baṇara koe poropita Aisea, sapu guahe:

²³ “Keke vineki vaqura si kote aritiana, meke kote podoa sa si keke koburu koreo, meke kote ta pozae ‘Imanuela’ si asa, sapu sa ginuana si guahe: Sa Tamasa si koa koa gita,” gua.*

²⁴ Ke vaṇunu se Zosepa meke tavetia sa gua sapu tozi nia sa mateana tanisa Baṇara meke vagia sa se Mere pude na loana, ²⁵ ba lopu la ia Zosepa se Mere, osolae podo tu sa koburu koreo, meke poza nia “Zisu” sa si Asa.*

2

Sari Tie Tumatumae pa Kali Gasa Rimata

¹ Zisu si podo pa vasileana Betilihema pa popoa Ziudia sipu korapa baṇara se Herodi^d. Mudina asa si kamo mae pa Zerusalemā si kaiqa tie pa

---

* **1:21** Lk 1:31   * **1:23** Ais 7:14   * **1:25** Lk 2:21

kali gasa rimata, saripu tumatumae pa guguadi rina pinopino, ² meke nanasa, “Avei sa koburu sapu podo pude na banara tadi na Ziu? Dogoria gami sa Nana pinopino vura maena pa kali gasa rimata, ke mae si gami pude vahesia,” gua si arini.

³ Totoso avosia e Herodi sapu gua asa, si balabala mamata si asa meke sari na tie pa Zerusalem.* ⁴ Ke tioki Herodi sari na nati hiamad meke na tie va tumatumae koasa Tinarae te Mosese^d meke nanasi sa, “Pavei kote podo sa Karisito^d?” gua si asa.

⁵ Ke olana si arini, “Pa vasileana Betilihema, pa popoa Ziudia, sina guahe si kuberia keke poropita^d.

⁶ ‘Agoi Betilihema pa popoa Ziudia.

Arilaemu hola ni goi sari doduru vasileana nomadi pa Ziudia, sina kaqu vura mae koa goi si keke koimata sapu kaqu turani na kopu ni sari na Qua tie Izireli,” gua.*

⁷ Ke tioko golomi Herodi sari kasa tie tumatumae pu mae guadi pa kali gasa rimata, meke vivinei koa rini si asa pude hata vura nia sapu totoso sa zonazona si ta dogoro sa pinopino. ⁸ Beto si garunu lani sa si arini pa vasileana Betilihema meke zamai sa, “La mamu hata vaeana vasina koa sa koburu sana, meke pana dogoria gamu, si mi pule mae tozi nau, pude maqu atu somana vahesia,” gua si asa.

---

* **2:3** Sina balabala ia Herodi sapu sa Banara vaqura hie si gina kote hobea sa nana tuturuana banara, gua. * **2:6** Mka 5:2

⁹ Mudina sa dia vivinei koe Herodi si taluarae taloa sari kasa, meke dogoro pulea rini sa pinopino sapu dogoria rini pa kali gasa rimata, rizu va kenue la si asa koa rini osolae noso si asa panaulu koasa vasina koa sa haha. ¹⁰ Totoso dogoria rini sa pinopino si qetu hola dia si arini. ¹¹ Nuquru la si arini pa vetu meke totoso dogoria rini sa haha meke sa tinana, se Mere, si hoqa todoño si arini meke vahesia rini sa koburu. Keru vura ni rini sari na dia vinariponi sapu na qolo, na vina uququ oto huda humaņa lea, meke na oto huda moa, meke poni ni rini koasa koburu.

¹² Meke taluarae pule la pa dia popoa soti si arini, ene gua tu pa votiki sirana, sina va balau i Tamasa pa pinutagita pude madi lopu pule la koe Herodi, gua.

Sa Ginovete La pa Izipi

¹³ Mudidia taluarae sari tie tumatumae si vura koe Zosepa pa pinutagita sa mateana tanisa Baņara meke zama, “Zosepa, kote hata ia e Herodi sa koburu pude va matea, ke tekulu, vagia sa koburu meke sa tinana, mamu govete la pa popoa Izipi. Mamu koa vasina osolae Arau tozi pule nigo pude taluarae vasina,” gua si asa.

¹⁴ Ke pana boni asa si tekulu se Zosepa, vagia sa sa koburu meke sa tinana, meke taluarae la pa Izipi, ¹⁵ meke vasina si koa si arini osolae mate se Herodi.

Sa inene hie va gorevura ia gua sapu zama nia sa Baņara koasa poropita, sapu guahe:

“Tioko vura nia Arau pa Izipi sa Tuqu koreo,”
gua.*

Sa Vina Matedi rina Koburu Koreo Hitekedi

¹⁶ Totoso rove vagia e Herodi sapu sekesekei nia rina tie tumatumae si asa, si bugoro sisigiti si asa. Meke garuni sa sari nana tie pude va mate betoi sari doduru koburu koreo pa vasileana Betilihema meke sari vasivasileana tatadi, podalae koari pu karua vuahenidi meke gore koari na haha hitekedi. Hie si tavetia sa luli gua koasa tinozi tadi na tie tumatumae koasa totoso sapu podalae ta dogoro sa pinopino.

¹⁷ Koasa ginugua hie, si tava gorevura gua sapu zama nia Tamasa koa sa poropita Zeremaea:

¹⁸ “Keke mamalaiṅi si ta avoso pa vasileana Rama,
na kinabo taruqoqo lavata.
Kaboi Reseli sari na tuna,
meke korona tava manoto si asa,
sina mate beto si arini,” gua.*

Pule La pa Popoa Izireli

¹⁹ Mudina sa minate te Herodi, si vura pule koe Zosepa pa pinutagita, sa mateana tanisa Baṅara meke zama, ²⁰ “Zosepa, tekulu mamu vagia sa koburu meke sa tinana mamu pule la pa popoa Izireli, sina sarini pu kukiti nia sa koburu si ele mate,” gua si Asa.

²¹ Ke tekulu se Zosepa, vagia sa sa koburu meke sa tinana meke pule la pa popoa Izireli. ²² Ba totoso avoso nia Zosepa sapu e Akilisi na hobeas se Herodi sa tamana pude koa baṅara pa popoa

---

* 2:15 Hoz 11:1   * 2:18 Zer 31:15

Ziudia, gua, si matagutu pude pule la si asa. Tava balau si asa pa pinutagita, ke la si asa pa popoa Qaleli. ²³ Ke la veko kinoa si asa pa keke vasileana pozana si Nazareti. Ke tava gorevura gua sapu zama nia rina poropita, sapu guahe:

“Kaqu ta pozae Tie Nazareti si Asa,” gua.*

3

Sa Tinarae te Zone Papitaiso

(Maka 1:1-8; Luke 3:1-18; Zone 1:19-28)

¹ Pa totoaso asa si mae pa soloso qega pa popoa Ziudia se Zone Papitaiso, meke podalae tarae sapu guahe, ² “Mi kekere koari mia sinea, sina sa Binaṇara Maṇauru^d si tata kamo,” gua si asa.*

³ E Zone mo hie si guni nia sa poropita Aisea totoaso zama si asa.*

“Keke tie si korapa tarae velavela guahe pa soloso qega:

‘Mi va nama nia sa sirana tanisa Baṇara,
mi va toṇotia vasina pu kote ene si Asa!’
gua.”

⁴ Sari na poko te Zone si na kalu kameli, meke sa nana dokoho sina kapu kurukuru sapu tava popana, meke gana ginani si na kupokupo meke na zipale.* ⁵ Saripu la avosia se Zone si mae guadi pa Zerusalem, pa doduruna sa popoa Ziudia, meke sari doduru popoa tata pa Ovuku Zodani. ⁶ Helahelae ni rini sari na dia sinea, meke papitaiso i sa si arini pa Ovuku Zodani.

---

* **2:23** Mk 1:24; Lk 2:39; Zn 1:45 * **3:2** Mt 4:17; Mk 1:15 * **3:3**

Ais 40:3 * **3:4** 2 Baṇ 1:8

7 Ba toতোসো dogoria Zone sapu soku ari tie Parese^d meke Sadusi^d si mae hiva ta papitaiso^d koa sa, si zama i sa, “Gamu na tutimia na noki. Esei va balau gamu pude govete nia sa vina kilasa te Tamasa sapu korapa nono mae?” gua.*

8 “Mi vata dogoro paki nia sa vuana sa mia kinekere la koa sa Tamasa. 9 Lopu balabala ia sapu gamu si na tutina e Ebarahami, ke lopu kaqu tava kilasa. Maqu tozini gamu, e Tamasa boka vagi sari patu hire meke va podaka ni koburu pa tutina Ebarahami! * 10 Sa maho vinaripitui te Tamasa si ele avana nama, pude mahoi sari karosodi sari huda. Doduru huda sapu lopu leadi sari vuadi si kote ta maho gore meke ta oki la pa nika!*

11 Arau si papitaiso gamu pa kolo mo, pude na vina gilagila koasa mia kinekere gamu, ba Asa pu korapa luli mudi mae koa rau si kote papitaiso gamu Sa pa Maqomaqo Hope meke sa nika te Tamasa. Asa si arilaena hola nau si rau. Na sadolo tanisa mo ba lopu garoqu pude paleke ponia. 12 Nana sevolo si palekia Sa pude vari paqahani sari doduru kiko koari qaqaletodi. Kote va naqiti Sa sari kiko pa nana vetu ginani meke sulu pani sari qaqaletodi koasa nika sapu hurunu eko lamo,” gua si asa.

Sa Pinapitaiso te Zisu

(Maka 1:9-11; Luke 3:21-22)

13 Pa toতোসো arini si topue maena pa Qaleli meke kamo mae se Zisu koe Zone pa Ovuku

---

* **3:7** Mt 12:34, 23:33   * **3:9** Zn 8:33   * **3:10** Mt 7:19

Zodani pude ta papitaiso Nana koa sa gua. ¹⁴ Ba podekia Zone pude hobe binalabala se Zisu, ke zama la ia sa, “Arau tu si garo pude ta papitaiso koa Goi, na vea ke mae tu si Agoi koa rau?”

¹⁵ Ba olana ia Zisu si asa, “Leana mo, ba kamahire mada lulia gita gua sapu kaqu va gorevura i sari doduru hiniva te Tamasa,” gua si Asa. Ke va ego ia Zone.

¹⁶ Sipu beto tugo ta papitaiso se Zisu, meke popa sage si Asa koasa kolo, si ta tukele sa Manauru, meke dogoria sa sa Maqomaqo Hope gore mae gua na baruku meke mae hake koa Sa.

¹⁷ Meke keke mamalaini maena pa Manauru si zama guahe:

“Hie tugo sa tuqu koleo sapu qetu zonazona nia Arau,” gua.*

4

Toketokea Setani se Zisu (Maka 1:12-13; Luke 4:1-13)

¹ Meke lopu ele seunae hola gua sa Nana pinapitaiso, si turania sa Maqomaqo Hope se Zisu meke sage la pa soloso qega, pude toketoke ia Setani si Asa, gua.*

² Meke sipu ele koa si Asa ka made navulu puta rane, meke ka made navulu boni meke lopu henahena gua, si ovia si Asa. ³ Meke pa toroso asa si mae se Setani, meke zama la guahe koa Sa, “Be na Tuna^d Tamasa si Agoi, si mamu zamai sari na

---

* **3:17** Zen 22:2; Sam 2:7; Ais 42:1; Mt 12:18, 17:5; Mk 1:11; Lk 9:35 * **4:1** Hib 2:18, 4:15

patu hire, pude madi ta eva_{nae} na bereti,” gua si asa.

⁴ Ba ola_{na} se Zisu, “Ura guahe si ta kubere pa Kinubekubere Hope: ‘Lopu tale toa pa bereti mo sa tie, ba koari doduru zinama pu zama ni Tamasa!’” *

⁵ Meke turana la nia Setani se Zisu koasa vasileana hope sapu pa Zerusalem^a, meke va turua sa pa batu minominona sa Zelepade^d, meke zama si asa koa Sa, ⁶ “Be na Tuna Tamasa si Agoi, si mamu horu gore, ura guahe si ta kubere koasa Kinubekubere Hope:

‘Kote garuni Tamasa sari Nana mateana pude ovuligo,
pude lopu hoqa bakora nigo keke nenemu koari na patu,’” gua si asa.*

⁷ Ba ola_{na} se Zisu, “Ba gua tugo hie si ta kubere koasa Kinubekubere Hope, ‘Mu lopu podepodekia goi sa Ba_{na}ra sa mua Tamasa!’” *

⁸ Meke turana sage la nia pule e Setani se Zisu pa batuna keke togere ululuna, meke va dogoro ni sa koa Sa sari doduru butubutu bina_{na}ra pa kasia popoa, meke sa dia tinolava. ⁹ Meke zama la ia sa se Zisu, “Be todono meke vahesi au Goi si arau, si kaqu poni beto nigo rau sari doduru gua pu dogori Goi hire.”

¹⁰ Ba ola_{na} se Zisu, “Mu taloa koa Rau Setani, ura gua hie si ta kubere koasa Kinubekubere Hope: ‘Mu vahesia sa Ba_{na}ra sa mua Tamasa, mamu nabulu eke nia mo si Asa,’” gua si Asa.*

---

* 4:4 Diut 8:3 * 4:6 Sam 91:11-12 * 4:7 Diut 6:16 * 4:10 Diut 6:13

11 Meke taluarae koa Sa se Setani, meke mae toka nia ri mateana se Zisu.

Podalae Tarae se Zisu pa Qaleli
(Maka 1:14-15; Luke 4:14-15)

12 Totoso ele avoso nia Zisu sapu ta veko pa vetu varipusi se Zone, si taluarae pa Ziudia meke la pa Qaleli si Asa.* 13 Lopu koa pa Nazareti si Asa, ba la koa si Asa pa Kepaniami, keke vasileana nomana tata pa kopi Qaleli, koari na pinaqaha popoa tadi na butubutu Zeboloni^d meke Napitalai^{d,*} 14 pude tava gorevura gua sapu zama nia sa poropita Aisea, sapu guahe:

15 "Pa popoa tadi na butubutu Zeboloni, meke Napitalai,
sa popoa sapu koa ia sa sirana mae gua koa sa kolo Meditareniani^d karovo la pa kali Ovuku Zodani
vasina sapu ta pozae na popoa Qaleli tadi na tie Zenitailo^{d,*}

16 Saripu koa pa hinuporo
si dogoria si keke kalalasa nomana;
sarini pa popoa hupohuporona vasina tata sa minate
si pelara vura i na kalalasa."

17 Pa totoso asa, si podalae tarae nia Zisu sa inavoso sapu guahe: "Mi kekere koari na mia sinea sina sa Binaṅara Maṅauru si tata kamo!"
gua si Asa.*

Tioki Zisu sari na Tie Habu
(Maka 1:16-20; Luke 5:1-11)

---

* 4:12 Mt 14:3; Mk 6:17; Lk 3:19-20   * 4:13 Zn 2:12   * 4:15

Ais 9:1-2   * 4:17 Mt 3:2

18 Meke sipu korapa ene rarata si Asa pa kopi Qaleli, si dogori Sa sari karua tamatasi ari Saimone Pita meke e Aduru, korapa vaqara dia, sina na habu mo sa dia tinavete. 19 Tioko la i Zisu sari karua meke zama, “Mae luli Au, maqu va tumatumaeni gamu habu tie!” 20 Meke pa totošo tugo asa si veko pani ri kara sari dia vaqara, meke lulia rini se Zisu.

21 Ene hola la se Zisu, meke dogori pule Sa sari karua tamatasi te Zebeti, ari Zemisi e Zone. Ari karua meke sa tamadia, se Zebeti, si korapa suraᅇa dia pa koaka meke tuvaka dia vaqara, meke tioko lai tugo Zisu sari karua, 22 meke zama, “Mae luli Au.” Meke pa totošo tugo asa si veko pania ri kara sa dia koaka, meke sa tamadia se Zebeti, meke lulia ri kara se Zisu.

Variva Tumatumae, na Tarae, meke Salana Tie se Zisu

(Luke 6:17-19)

23 Ene betoa Zisu sa doduruna sa popoa Qaleli. La variva tumatumaesi Asa koari na sinaqoqi^d. Tarae nia Sa sa inavosona sa Binaᅇara te Tamasa^d, meke salani Sa sari na tie mohodi koari hopehopeke dia minoho na vinagauru.*

24 Sa inavosona Zisu si kamo la pa doduruna sa popoa Siria^d. Ke sari na tie, si turana mae ni ri koa Sa sari na dia tie mohodi, saripu va kamo sari na votivotiki minoho, na vinagauru, meke kamo koari pu nuquri na tomate kaleadi, na kirekireqe, meke ari pu mate kaiqa tinidi, meke lopu boka niu na ene na gua. Salana betoi Zisu sari doduru tie mohodi hire. 25 Meke soku

* 4:23 Mt 9:35; Mk 1:39

puku tie si ene luli koa Sa, mae guadi pa Qaleli, Dikapolisi, Ziudia, meke pa kali gasa rimata pa popoa Zodani, meke pa Zerusalema.

5

Sa Tinarae pa Toqere

¹ Totoso dogoria Zisu sa puku vinarigara lavata, si sage la pa keke toqere si Asa meke sari Nana disaepeli^d. ² Habetu si Asa vasina, meke la habotu tata koa Sa sari Nana disaepeli, meke podalae va tumatumae i Sa si arini koari na vina tumatumae hire:

Sa Tinamanae Hinokara (Luke 6:20-23)

- ³ “Tamanae tugo sari na tie sapu malohoro pa dia tinoa maqomaqo,
sina tadirini tugo sa Binaṅara Maṅauru.
- ⁴ Tamanae tugo sari na tie pu talotaṅa,
sina kaqu va manoti Tamasa si arini.*
- ⁵ Tamanae tugo saripu va pepekae puleni pa dia tinoa,
ura kaqu na dia tinago sa popoa pepeso.*
- ⁶ Tamanae tugo saripu ovia na memeha nia sa tinoṅoto,*
ura kaqu vagia rini gua sapu okoro nia rini.
- ⁷ Tamanae tugo saripu tataru ni meke taleoso ni sari votiki tie,
ura kaqu tataru ni, na taleoso ni Tamasa si arini.
- ⁸ Tamanae tugo saripu via pa bulodi,

---

* 5:4 Ais 61:2   * 5:5 Sam 37:11   * 5:6 Ais 55:1-2

- ura arini tugo si kaqu dogoria sa Tamasa.*
 9 Tamanae tugo saripu varibule ni sari na tie,
 ura kaqu poza ni tuna soti sa Tamasa si arini.
 10 Tamanae tugo saripu ta nonoivala sina tavetia
 rini sa hiniva te Tamasa,*
 ura tadirini tugo sa Binaṅara Maṅauru.
 11 Tamanae tugo si gamu pana zama nonoivala
 gamu ri na tie,
 meke zutu kokohani gamu rini koari doduru
 ginugua pa mia linuliqu Rau.*
 12 Mi koa qetuqetu, sina noma hola sa mia pinia
 pa Maṅauru,
 ura nonoivala guni tugo rini sari na poropita
 pukerane.*

*Sa Soloti meke sa Kalalasa
 (Maka 9:50; Luke 14:34-35)*

13 Gamu tugo si na soloti koari na tie pa kasia popoa. Ba pana murimuri sa linilinina sa soloti si lopu kaqu boka tava leana pule si asa, pude ta tavetavetae; ba padana pude ta gona palae mo pa sada meke ta neti pa tie.

14 Gamu tugo si na kalalasa koari na tie pa kasia popoa. Sa popoa sapu ta kuri pa batu toqere si lopu boka ta tome.* 15 Loke tie si va katua sa zuke meke va opo tamunu nia lolu, ba kote va hakea sa si asa pa hakehakeana, pude va kalalasi sari na tie pu koa pa vetu.* 16 Gua tugo si gamu, mi vata dogoro nia koari na tie sa mia kalalasa pa korapadi rina mia tinavete

* 5:8 Sam 24:3-4 * 5:10 1 Pit 3:14 * 5:11 1 Pit 4:14 * 5:12
 2 Koron 36:16; TTA 7:52 * 5:14 Zn 8:12, 9:5 * 5:15 Mk 4:21;
 Lk 8:16, 11:33

leadi, pude madi vahesia sa Tamamia sapu koa pa Mañauru.*

Vina Tumatumae koasa Tinarae te Mosese

¹⁷ Mi lopu balabala ia sapu mae si Rau pude huaria sa Tinarae te Mosese, meke sari vina tumatumae tadi na poropita. Lokari, lopu asa si mae nia Rau, ba mae si Rau pude va gorevura i si arini. ¹⁸ Maqu tozi va hinokarani gamu, toতোসো korapa koa sa Mañauru meke sa pepeso, si lopu keke vasi kukuru zinama koasa Tinarae kote murimuri, osolae kaqu tava gorevura beto gua saripu ta tozi vasina.* ¹⁹ Gua ke asa sapu va karia si keke kukuruna hite sa tinarae, meke va tumatumae ni sa sari kaiqa pule pude lulia gua sapu tavetia sa, si kaqu tava mumudi si asa pa Binañara Mañauru. Ba asa sapu va tabei sari na Tinarae meke va tumatumae ni sari kaiqa pule pude va tabe kekenoño gua asa, si kaqu tava lavata pa Binañara Mañauru. ²⁰ Ura tozini gamu Rau, sapu pude sa mia kinopuna sa Tinarae te Tamasa, si lopu hola nia gua sapu evañia rina Parese meke na tie va tumatumae koasa Tinarae te Mosese, si lopu kaqu boka koa si gamu koasa Binañara Mañauru.

Vina Tumatumae koasa Guguana sa Binugoro

²¹ Ele avosia mia gamu sa vina tumatumae pukerane sapu 'Meke mu variva mate,' gua; ke asa sapu variva mate si kaqu ta vala pa vinaripitui.* ²² Ba tozini gamu Rau kamahire si guahe: Asa sapu bugoro nia sa tasina, si padana

---

* **5:16** 1 Pit 2:12   * **5:18** Lk 16:17   * **5:21** Ekd 20:13; Diut 5:17

pude ta vala pa vinaripitui. Asa sapu zama guahe koasa tasina, 'Agoi si namu loke laemu!' gua, si padana pude ta vala pa vinaripitui. Meke asa sapu zama, 'Tie duvili, loke laemu' gunia sa sa tasina, si garona tugo pude nuquria sa nika pa Heli.

²³ Ke pa ginugua asa, si be guana korapa hiva vala goi sa mua vinariponi koe Tamasa, meke tiqe balabala ia goi sapu keke sinea si ele evania goi koa sa tasimu, ²⁴ si mamu veko pakia sa mua vinariponi, mamu pule la varibulei paki koasa tasimu sana, mamu tiqe pule mae luaria sa mua vinariponi koa sa Tamasa.

²⁵ Be keke tie si hiva turana la nigo pa vinaripitui, si mamu va toŋoto pakia sa mia vinaritokei totoŋo lopu ele kamo la si gamu pa vetu varipitui. Sina be kamo goi sa vasina varipitui, si kote vala nigo sa koa sa tie varipitui, meke sa tie varipitui si kote vala nigo koasa tie kopu vetu varipusi, meke kote ta veko pa vetu varipusi si agoi. ²⁶ Maqu tozi va hinokara nigo si guahe: Lopu kaqu vura si agoi osolae tabara betoi goi sari doduru mua gale.

Vina Tumatumae koasa Guguana sa Binarabarata

²⁷ Ele avosia mia gamu sa vina tumatumae pukerane, sapu 'Meke mu barabarata,' gua.*

²⁸ Ba tozini gamu Rau kamahire si guahe: Asa sapu doŋodoŋoa si keke barikaleqe, meke okoro nia sa si asa pa hiniva sea, si ele baratia tugo sa pa bulona si asa. ²⁹ Ke be la sa kali mata

---

* 5:27 Ekd 20:14; Diut 5:18

mataomu meke turana la nigo pa sinea, si mamu lobiti pania. Leana hola pude keke kukuru tinimu si ta okipalae pude lopu sa doduru tinimu si ta okie la pa nika pa Heli.* ³⁰ Be sa kali lima mataomu si turana la nigo pa sinea, si mamu gomu pania. Leana hola si pude keke kali limamu si lopu koa, hola nia si pude lopu sa doduru tinimu si ta okie la pa nika pa Heli.*

Vina Tumatumae koasa Vinariluari Tamaloana

(Matiu 19:9; Maka 10:11-12; Luke 16:18)

³¹ Gua pule hie si keke vina tumatumae pukerane, 'Asa sapu hiva luara pania sa nana barikaleqe, si mani kuberia sa pepa vari luari meke ponua koasa barikaleqe,' gua.* ³² Ba kamahire si Maqu tozini gamu: Be keke tie si lopu barabarata sa nana barikaleqe, ba luara pania sa, si sea si asa, sina be haba pulea sa barikaleqe hie si keke tie, si tiqe barabarata sa barikaleqe hie, meke sa tie pu haba pulea sa.*

Vina Tumatumae koasa Tinokotokoro

³³ Ele avosia mia gamu si keke vina tumatumae pukerane sapu guahe: 'Mu lopu seke ia sa mua vina tatara, ba mamu va gorevura ia gua sapu ele tokotokoro nia goi pa kenuna sa Tamasa,' gua.* ³⁴ Ba kamahire si Maqu tozini gamu Rau: Pana tavetia goi si keke mua vina tatara, si mu lopu tokotokoro. Lopu tokotokoro koa sa Manauru,

---

* **5:29** Mt 18:9; Mk 9:47   * **5:30** Mt 18:8; Mk 9:43   * **5:31**
 Diut 24:1-4; Mt 19:7; Mk 10:4   * **5:32** Mt 19:9; Mk 10:11-12; Lk
 16:18; 1 Kor 7:10-11   * **5:33** Liv 19:12; Nab 30:2; Diut 23:21

sina na habohabotuana te Tamasa si asa;* ³⁵ lopu tokotokoro koa sa pepeso, sina na nenetiana te Tamasa si asa. Lopu koa sa popoa Zerusalemā, sina na popoa hopena tanisa Baṅara lavata si asa.* ³⁶ Lopu koasa batumu tugo, sina keke kalumu mo ba lopu boka va muho ia babe va keoro ia goi. ³⁷ Ba mamu zama gua mo hie: 'Uve', mu gua mo, ba be 'Lokari', mu gua mo. Pude kaiḡa zinama pule si tomo lani goi si koe Setani maedi si arini.

Sa Vina Tumatumae koasa Tinubehe Hobe
(Luke 6:29-30)

³⁸ Ele avosia mia gamu sa vina tumatumae pukerane sapu zama guahe: 'Pude sekea keke tie kali matamu, si mu sekea tugo kali matana. Meke be seke pakogo sa, si mu seke pakoa gana tugo,' gua.* ³⁹ Ba kamahire Maqu tozini gamu sapu guahe: Mu lopu tubehe hobe ia sa tie kaleana. Be poharigo keke tie kali paparamu, si mamu liṅana la nia pule si keke kalina. ⁴⁰ Be keke tie si turāna la nigo pa vinaripitui pude vagia sa mua sote, si mamu vala nia tugo sa mua koti. ⁴¹ Meke be keke tie si ososo nigo pude paleke ponía sa nana pinaleke pa keke kilomita, si mu paleke ponía pa karua kilomita. ⁴² Be keke tie si tepa ia si keke mua tiṅitoṅa, si mu ponía tu. Be keke tie si tepa pakia si keke mua tiṅitoṅa, si mu vala pakia.

Tataru ni Sari Mua Kana
(Luke 6:27-28,32-36)

* **5:34** Zem 5:12; Ais 66:1; Mt 23:22   * **5:35** Ais 66:1; Sam 48:2

* **5:38** Ekd 21:24; Liv 24:20; Diut 19:21

⁴³ Ele tumae nia gamu sa vina tumatumaee puckerane sapu zama guahe: 'Mi tataru ni sari na mia baere, ba kukiti ni sari na mia kana,' gua.*
⁴⁴ Ba kamahire Maqu tozini gamu sapu guahe: Mi tataru ni sari na mia kana, mamu varavara toka ni saripu nonoivala gamu. ⁴⁵ Pude gua asa si kote ta evanae na koburu tanisa Tamamia pa Mañauru si gamu. Sina va keana la ia Sa sa Nana rimata koari na tie leadi meke kaleadi, meke va rukua Sa sa Nana ruku koari pu tavete va toñoto meke va sesea. ⁴⁶ Vea kaqu pia gamu tu Tamasa pana tataru ni mo gamu si arini pu tataru ni gamu? Sari na tie hata takisi ba hoke gua mo asa. ⁴⁷ Be tale zama getugetu la i mo goi sari na mua baere, si lopu votikaemu si goi koa rini pu lopu na tie te Tamasa. ⁴⁸ Mi koa va gotogoto, gua sapu koa va gotogoto sa Tamamia pa Mañauru.*

6

Vina Tumatumaena sa Tinavete Leana Koari na Tie

¹ Mi kopu nia pude lopu vata dogoro ni pa kenudi rina tie sari na mia tinavete leadi, pude hiva ta dogoro mo. Be gua asa, si namu loke mia pinia koasa Tamamia pa Mañauru si gamu.*

² Be hiva variponi* goi, si mu lopu buki nia pa varipaza sirana meke pa sinaqoqi, sapu gua hoke tavetia rina tie sekesekei. Arini si hata vina lavata pa tie. Maqu tozi va hinokarani gamu, sapu ele vagia mo rini laena sa doduruna sa

---

* **5:43** Liv 19:18   * **5:48** Liv 19:2; Diut 18:13   * **6:1** Mt 23:5

* **6:2** Na vinariponi koari na tie habahuala.

dia tinavete. ³ Ba pana hiva ponía goi sa tie sapu papaka nía keketona, si mamu lopu vata gilana nía koasa kali lima gedemu nasa si korapa tavetia sa kali lima mataomu, ⁴ pude ta tavete golomo sa mua vinariponi, ba sa Tamasa mo sapu gilana sa mua tinavete tomena si kaqu pia igo.

Sa Vina Tumatumae Koasa Vinaravara

⁵ Pana varavara gamu si mi lopu gugua rina tie sekesekei! Arini si hoke hiva hola nía rini si pude turu varavara pa sinaqoqi meke pa varipaza sirana, pude ta dogoro dia pa tie gua. Maqu tozi va hinokarani gamu, sapu ele vagia mo rini laena sa doduruna sa dia tinavete.* ⁶ Ba pana varavara goi telemu si mamu la pa keke vasina tomena, mamu varavara la koasa Tamasa sapu lopu ta dogorona. Meke sa Tamasa sapu dogorona gua sapu tavetia goi pa vasina tomena si kaqu pia igo.

⁷ Pana varavara gamu, si mi lopu zama va soku hoboro, gugua rina tie huporo, balabala ia rini sapu kote ta avoso dia koe Tamasa sina gele sari na dia vinaravara gua. ⁸ Mi lopu gugua arini, sina sa Tamamia pa Mañauru si ele tumae ni Nana gua sapu hiva ni gamu, sipu lopu ele tepa la gamu.

⁹ Ke mi varavara gua hie si gamu:

Tamamami pa Mañauru,

Mani tava lavata sa Pozamu Hopena,

¹⁰ va mae ia koa gami sa Butubutu Binañara

Tamugoi,

Mua hiniva sapu tavetia Agoi pa Mañauru,

---

* **6:5** Lk 18:10-14

- si Mu guni nia tu Goi koa gami pa pepeso.
- 11 Mu ponini gami ginani ninoroi meke ninae rane.
- 12 Mu taleosoni gami koari na mami sinea, gua sapu taleoso ni gami saripu hoke nonoivala mae koa gami.
- 13 Mu lopu turana lani gami pa tinoketoke^d, ba Mamu harupu va seu gami koe Setani.*
- 14 Be taleoso ni gamu sari na sinea pu tavete atu ni rina tie koa gamu, si kaqu taleosoni gamu tugo sa Tamamia pa Manauru.* 15 Ba be lopu taleoso ni gamu si arini, si lopu kaqu taleosoni gamu tugo sa Tamamia koari na mia sinea.

Sa Vina Tumatumae koasa Minadi pa Ginani

16 Be guana madi^d si gamu pa ginani, si mi lopu donodono talotana gua rina tie sekesekei. Hoke donodono guana tie talotana si arini, pude dogori rina tie sapu madi si arini gua. Maqu tozi hinokarani gamu, sapu ele vagia mo rini laena sa doduruna sa dia tinavete. 17 Ba pana madi pa ginani si gamu, si mi daloi isumata mia, mamu lumulumu na susuti valeana, 18 pude lopu tumae nia ri tie sapu madi pa ginani si gamu, ba sa Tamasa pa Manauru eke sapu lopu ta dogorona mo gilania. Meke Asa tugo sapu dogorodi sari na mia tinavete tomedi, si kaqu pia gamu.

---

* **6:13** Pa sinea babe koe Setani sapu sa natina sa kinaleana. Kaiqa iniliri koadi pukerane si va hoda ia sa zinama guahe: "Ura Tamugoi tugo sa binanara, sa niniranira, meke sa vinahesi ninae rane ka rane, Emeni." Ba lopu koa sari na zinama hire pa Kinubekubere Hope tatasana. * **6:14** Mk 11:25-26

Sari na Tinagotago pa Mañauru
(Luke 12:33-34)

¹⁹ Mi lopu va omuni sari na mia tinagotago soti pa pepeso, saripu boka ñovali na kikiti, na boka nara, meke vasina boka huari na hikoi rina tie hikohiko.* ²⁰ Ba mi va omuni sari na mia tinagotago pa Mañauru sapu lopu boka ñovali na kikiti, na lopu boka nara, meke lopu boka huari na hikoi rina tie hikohiko. ²¹ Sina vasina pu koa sari na mua tinagotago, si vasina tugo koa sa bulomu.

Sa Zuke Tana Tini
(Luke 11:34-36)

²² Sari matamu si guana zuke tana tinimu. Pude leadi sari matamu, si kote kalalasa sa doduru tinimu. ²³ Ba pude kaleadi sari na matamu, si kote huporo sa doduru tinimu. Ke be sa kalalasa pa mua tinoa sina hinuporo, si kaqu huporo dudukurumu si asa.

Sa Tamasa meke na Tinagotago
(Luke 16:13, 12:22-31)

²⁴ Loke tie boka nabulu beto ni si karua banara. Ba kote tataru nia sa si keke, meke kukiti nia si keke; babe va lavatia sa si keke, meke etulia si keke. Gua ke lopu boka keke gua nabulu nia goi sa Tamasa meke sa poata.

²⁵ Gua ke mu lopu talotaña nia sa mua tinoa, sapu sa si kote hena ia na napoa, babe na poko tana tinimu. Na tinoa si arilaena hola nia sa ginani, meke sa tini si arilaena hola nia sa poko. ²⁶ Dotu sari na kurukuru tapuru saripu korapa tapuru lamae. Lopu lelete na qireqire si arini,

---

* 6:19 Zem 5:2-3

ba hoke poni mo sa Tamamia pa Mañauru. Ba gamu si ari laemia hola ni sari na kurukuru. ²⁷ Esei koa gamu boka hoda va gele ia sa nana tinoa pa tinalotañadi rini?

²⁸ Na vea ke kaqu talotana nia tu sapu na sa si kote poko nia goi? Mamu doño la i gua meke toqolo sari na havoro lili. Lopu hoke tavetavete, na pitipiti si arini. ²⁹ Maqu tozi hinokarani gamu Rau, sapu koari doduru poko tolavaedi te Solomone sa bañara, ba loketona poko tanisa si tolavaena kekeñoño gugua keke rina havoro hire.* ³⁰ Sari na havoro si lopu hoke koa seunae meke ta oki la pa nika, ba hoke va pokopokoi mo Tamasa. Ba gamu si arilaemia hola ni sari na havoro, ke hinokara hola sapu kaqu va pokopoko gamu Sa. Kei, hiteke hola sa mia rinañerañe.

³¹ Ke gua asa si mu lopu talotana nia sapu pavei kote vagia goi sa gemu ginani, na kolo, meke sa mua poko. ³² Arini pu lopu rañea sa Tamasa si hoke talotana ni sari na tiñitona gugua arini. Ba sa Tamamia pa Mañauru si ele gilani Nana gua saripu ehaka ni gamu. ³³ Ba mi hata kekenua sa Binañara te Tamasa meke sa Nana tinonoto, meke kaqu ponini gamu Sa sari doduru tiñitona pu gua hire. ³⁴ Mi lopu talotana ni ñinoroi sari na tinasuna tanisa rane vugo. Ura sa rane vugo si koadia nana tinasuna telena. Hopeke rane si koadia sari hopeke dia tinasuna.

7

---

* **6:29** 1 Bañ 10:4-7; 2 Koron 9:3-6

Zinutudi ri Votiki Tie
(Luke 6:37-38,41-42)

¹ Mi lopu vari zutui, pude mi lopu ta zutu koe Tamasa. ² Ura gua sapu zutu nia goi koari na tie, si kaqu ta zutu pule nia tugo goi koe Tamasa. Meke sa pada sapu tavete la nia goi koari na tie, si asa tugo kaqu ta tavete atu koa goi.*

³ Na vegua ke voriti nia goi sa kavuru pa matana sa tasimu, ba lopu balabala ia goi sa kukuru huda pa matamu telemu? ⁴ Vea meke kote zama si goi koasa tasimu, 'Atu maqu suti pania sa kavuru pa matamu,' gua, ba pa matamu soti si koa nana si keke kukuru huda. ⁵ Agoi na tie sekesekei! Mu okipani kenua sa kukuru huda pa matamu telemu, pude boka dodogorae valeana, meke boka suti pania sa kavuru pa matana sa tasimu.

⁶ Mi lopu vala i koari na siki sari na tinitona hopedi, sina kote taliri pule mae meke garata gamu rini. Lopu vala i koari na boko sari na vovoto davi sina kote neti va konekonei rini.

Tepa, Hata, meke Kikia
(Luke 11:9-13)

⁷ Tepa meke kote vagia gamu, hata meke kote dogoria gamu, kikia meke kote ta tukele vatu koa gamu sa sasada. ⁸ Ura sari doduru pu tepa si kote vagi tugo, asa sapu hata si kote dogoria tugo, meke asa sapu kikia si kote ta tukele vala tugo sa sasada. ⁹ Agoi na tie varipodo, be tepa gana ginani sa mua koburu si vegua kaqu poniania patu goi? ¹⁰ Ba be tepa gana igana si asa, si vegua kaqu

---

* **7:2** Mk 4:24

ponia noki goi? ¹¹ Tie kaleamia si gamu ba hoke poni tīnitoṅa leadi gamu sari mia koburu. Sa Tamamia pa Maṅauru si leana holani gamu, ke hinokara hola sapu kaqu poni ni tīnitoṅa leadi Sa saripu tepa koa Sa. ¹² Mu tavete kenu la ni koari na tie sari na ginugua leadi, gua saripu hiva ni goi pude tavete atu ni rini koa goi. Asa mo ginuana sa Tinarae te Mosese, meke sari na vina tumatumae tadi na poropita.*

Sa Sasada Nizupuna
(*Luke 13:24*)

¹³ Mi nuquru la koasa sasada nizupuna. Sina sa sasada sapu la gua pa tinahuara si marepaha, meke sa sirāṅa si labe meke lopu tasuna, ke ari sokudi enea si asa. ¹⁴ Ba sa sasada sapu la gua pa tinoa hola si nizupu, meke sa sirāṅana sa si tasuna, ke ari ka visavisa mo si nuquru vasina.

Sa Huda meke sa Vuana
(*Luke 6:43-44*)

¹⁵ Mi kopu puleni gamu koari na poropita kokohadi. Kote mae si arini koa gamu meke pokopoko ni rini sari na hahanana tana sipi ba pa korapadi rini si gua ri na siki pinomo variva mate. ¹⁶ Pa vuana kote doṅo gilani gamu si arini. Kekenono na hilibubuku si lopu boka vua qurepi^d, meke sa huda rakihi si lopu boka vua piqi. ¹⁷ Sa huda leana si leana vuana, ba na huda kaleana si kaleana tugo vuana. ¹⁸ Sa huda leana si lopu boka vua va kaleana, meke sa huda kaleana si lopu boka vua valeana. ¹⁹ Sari doduru huda pu lopu vua valeana, si ta maho palae si

---

* **7:12** Lk 6:31

arini meke ta oki la pa nika.* ²⁰ Gua asa, ke sari na poropita kokoha hire, si boka gilani mo gamu koari na dia tinavete.*

Saripu Ta Kilu Koasa Baṅara
(Luke 13:25-27)

²¹ Lopu ari doduru pu zama mae koa Rau, 'Baṅara, Baṅara,' gua, si kote boka nuquru pa Binanara Maṅauru, ba arini mo pu va tabei sari na hiniva tanisa Tamaqu pa Maṅauru. ²² Pana kamo sa totošo vinaripitui te Tamasa, si soku tie si kote zama mae koa Rau, 'Baṅara, Baṅara, pa korapa pozamu Goi si tozi vura nia gami sa Inavoso Leana te Tamasa. Hipuru pani gami sari na tomate kaleadi, meke soku tinavete variva magasadi si taveti gami!' gua. ²³ Ba kote tozi va leana ni mo Rau si arini, 'La mi taloa, lopu hite gilana gamu Rau si gamu kasa na tie va sesea mia!'

Sa Sinokirae Hinokara
(Luke 6:47-49)

²⁴ Ego, asa sapu avosodi sari Qua vina tumatumae hire, meke va tabei si arini, si kekeṅoṅo gua tugo na tie tumatumae sapu kuria sa nana vetu pa patu. ²⁵ Ke be hoqa sa ruku, naqe sa popoa, hiru sa givusu, meke raza koasa vetu, ba lopu boka hoqa si asa, sina turu va niṅira pa patu. ²⁶ Ba asa sapu avosi sari na Qua vina tumatumae hire, meke lopu va tabei si arini, si gua tugo na tie duviduvilina sapu kuria sa nana vetu pa bolebole onone. ²⁷ Ego, totošo hoqa sa

---

* **7:19** Mt 3:10; Lk 3:9   * **7:20** Mt 12:33   * **7:23** Sam 6:8

ruku, naqe sa popoa, hiru sa givusu meke raza koasa vetu sana, si hoqa meke ta huara inete si asa.”

Sa Niniranira te Zisu

²⁸ Totoso va hokoti Zisu sari doduru Nana vina tumatumae hire, si magasa hola nia rina kobi tinoni sa Nana hañanana va tumatumae.* ²⁹ Ura lopu gugua rina tie pu hoke variva tumatumae nia sa Tinarae te Mosese si Asa, ba koa ia niniranira sa Nana vina tumatumae.

8

Salania Zisu si Keke Tie Popoquna (Maka 1:40-45; Luke 5:12-16)

¹ Totoso taluarae gore pule mae pa toqere se Zisu, si moatana sa puku vinarigara tie pu luli koa Sa. ² Meke mae hoqa todoño pa kenuna Sa si keke tie popoquna meke zama, “Bañara, be guana hiva Goi, si boka va via au mo Goi,” gua si asa. ³ Ke qaçama la nia Zisu sa limana koasa tie popoquna meke tiquna Sa si asa meke zama, “Hiva tugo si Rau, ke mamu via tu ba goi,” gua si Asa. Meke pa totoso tugo asa si via sa tie koasa nana minoho. ⁴ Beto asa si zama la ia Zisu si asa, “Mu lopu la vivinei nia pa tie si hie, ba mamu la vata dogoro pule nigo koasa hiama pude mani vilitigo. Beto hoi mamu la tavetia sa vina vukivukihi vinulasa sapu tozia sa Tinarae^d te Mosese, pude va sosodea koari na tie sapu ele via si goi,” gua si Asa.*

* **7:28** Mk 1:22; Lk 4:32   * **8:4** Liv 14:1-32

*Salania Zisu si Keke Nabulu
(Luke 7:1-10)*

⁵ Totoso nuquru la pa vasileana Kepaniami se Zisu, si mae koa Sa si keke koimata varipera tadi na tie Roma, meke tepa tinokae si asa koe Zisu.

⁶ Zama si asa, “Baṅara, sa qua nabulu si moho sisigiti, korapa eko si asa pa qua vetu; lopu boka niu, na koa ta sigiti hola si asa,” gua si asa. ⁷ Meke zama se Zisu, “Leana maqu atu salania.” ⁸ Ba olaṅa sa koimata, “Koi, lokari Baṅara, lopu na tie gotogotoqu si arau pude kaqu mae ia Goi sa qua vetu. Mamu zama nia mo sa zinama pude mani magogoso sa qua nabulu,” gua si asa. ⁹ “Arau ba hoke zamai mo sari qua tie varipera koasa ṅiniraṅira sapu poni nau ri qua palabatu, pude ‘La’ gunia rau si keke, si la mo si asa. Pude ‘Mae’ gunia pule rau si keke si, mae tugo si asa. Pude zama ia rau sa qua nabulu, ‘Tavetia hie,’ gua, si tavetia tugo sa,” gua si asa.

¹⁰ Totoso avosi Zisu sari nana zinama gua asa tanisa koimata, si magasa hola Nana, ke zama la si Asa koari na kobi tie pu luli koa Sa, “Maqu tozi va hinokarani gamu, sapu lopu ele dogoria Rau keke tie Izireli sapu ranerane kekenono gua sa tie hie. ¹¹ Tozi hinokarani gamu Rau sapu soku rina tie Zenitailo si kote mae guadi pa doduru kasia popoa, meke kaqu habotu somanae koari Ebarahami, e Aisake, meke e Zekopi pa ineṅa koasa Binaṅara Maṅauru.* ¹² Ba sari na tie Ziu pu ta vizatadi pude somana, si kote ta gona vura koasa butubutu baṅara te Tamasa la pa korapa huporo dudukurumu. Vasina pu kote kabo, na

---

* **8:11** Lk 13:29

garata livodi si arini.”* ¹³ Meke tiqe zama la koasa koimata se Zisu, “Mu pule mua, mani ta evaṅa tugo gua sapu va hinokaria goi,” gua si Asa. Meke pa totoṣo tugo asa si ta salaṅa sa nabulu mohona tanisa koimata.

*Soku Tie Mohodi si Salani Zisu
(Maka 1:29-34; Luke 4:38-41)*

¹⁴ Totoso kamoā Zisu sa vetu te Pita, si dogoria Sa sa kaleqe roana e Pita, korapa eko nana pa teqe, na moho nunuare si asa. ¹⁵ La taṅinia Zisu sa limana, meke magogoso nana sa kaleqe, ke tekulu si asa meke va tana ponía ginani sa se Zisu. ¹⁶ Pana veluveluna asa, si turaṅa mae ni rina tie koe Zisu sari soku dia tie pu nuquri na tomate kaleadi. Hipuru pani Zisu pa Nana zinama sari na tomate kaleadi, meke salaṅi Sa sari doduru pu moho. ¹⁷ Evaṅia Zisu sa tinavete hie pude tava gorevura gua sapu zama nia e Aisea sa poropita te Tamasa, sapu guahe: “Ele salaṅi Sa sari nada minoho na vinagauru,” gua.*

*Saripu Hiva Lulia se Zisu ba Ruarabeke
(Luke 9:57-62)*

¹⁸ Meke totoṣo dogoria Zisu sa puku vinarigara pu mae vari likohae nia, si ria i Sa sari Nana disaepeli pude karovo la pa kali karovona sa kopi Qaleli. ¹⁹ Meke keke rina tie va tumatumae koasa Tinarae te Mosese si mae meke zama la koa Sa, “Baṅara, maqu luligo pa doduru vasina pu la i Goi.” ²⁰ Ba olaṅa la koa sa se Zisu, “Sari na kurukuru ṅame na kurukuru tapuru ba hite ari

* **8:12** Mt 22:13, 25:30; Lk 13:28   * **8:17** Ais 53:4

dia qoqoro na vori tu, ba sa Tuna na Tie, si loke Nana vasina soti pude eko magogoso.” ²¹ Keke ri Nana disaepeli si zama la koa Sa, “Baṅara, kekenu Mu va malumau pude la pomunu paki nia sa tamaqu,” gua si asa. ²² Ba olaṅa la ia Zisu si asa, “Vekoi saripu matedi pude madi pomunu ni sari na tie matedi. Ba agoi si mamu luli Au mo,” gua si Asa.

*Va Bulea Zisu sa Raneboni
(Maka 4:35-41; Luke 8:22-25)*

²³ Meke suraṅa pa koaka se Zisu meke sari kasa Nana disaepeli, meke toka la si arini pa kali karovona sa kopi Qaleli. ²⁴ Meke raza mae gana sa raneboni koasa kopi, meke puzakia na ololobagea sa koaka, ba se Zisu si korapa puta gana. ²⁵ Ke va vaṅunia ri kasa disaepeli si Asa, meke zama ia rini, “Harupu gita Baṅara, tata mate si gita,” gua si arini. ²⁶ Meke olaṅa la i Zisu si arini, “Na vegua ke matagutu si gamu? Hiteke hola sa mia rinaṅerane!” Tekulu si Asa, meke norea Sa sa givusu nā kolo, ke bule nodolo va hodaka nana. ²⁷ Magasa beto sari doduru meke vari zamai teledia, “Na tie sa si guahe, ke va tabea tu rina givusu na bogusu,” gua si arini.

*Salani Zisu sari Karua Tie Nuquri Tomate
Kaleadi*

(Maka 5:1-20; Luke 8:26-39)

²⁸ Totoso hogoto se Zisu pa kali karovona sa kopi, pa popoa Qadarini, si vura mae guadi koari na bae popomunuana sari karua tie pu ta higorae tomate kaleadi, meke mae koe Zisu. Hoke kokoa koari na lovu vasina sari kara.

Variva matagutu sari karua tie hire, ke loke tie si hoke hiva ene hola gua pa siraṅa vasina. ²⁹ Sipu dogoria tugo ri kara se Zisu, si gagaemana mo sari kara, meke zama, “Agoi na Tuna Tamasa, nasa si hiva taveteni gami Goi? Hiva va kilasa gami Goi pa tinasigiti sipu lopu ele kamo sa rane vinaripitui?” gua sari kara. ³⁰ Lopu seu vasina si koa nana si keke rovana boko lavata, korapa ganigani gedi. ³¹ Meke tepa koe Zisu sari na tomate kaleadi, meke zama, “Pude hipuru pani gami Goi, si Mu garunu lani gami koasa rovana boko hoi,” gua si arini. ³² “Ego, la!” gua se Zisu. Ke taluarae sari na tomate kaleadi koari karua tie, meke la nuquru koari na boko, taluarae sari na boko hire, meke haqala gorea rini sa taba, meke la hoqa suvu pa kopi meke lodu mate beto.

³³ Meke govete la pa vasileana sari na tie pu kopudi ri na boko, meke la vivinei ni rini sari doduru ginugua pu ta evaṅa koari karua tie pu koa i na tomate kaleadi. ³⁴ Ke topue la tutuvia ri doduru tiena sa vasileana se Zisu, meke sipu dogoria rini, si tepa ia rini si Asa pude taluarae taloa pa dia popoa.

9

Salania Zisu si Keke Tie Mohona (Maka 2:1-12; Luke 5:17-26)

¹ Ke suraṅa pule se Zisu pa koaka meke toka karovo pule la si Asa pa Nana popoa soti pa Kepaniami pa kali karovona sa kopi. ² Sipu koa Sa vasina, si palekia rini pa teqe si keke tie sapu mate kukuru tinina, meke la koe Zisu. Totoso dogoria Zisu nomana gua sa dia rinaṅerane koa

Sa, si zama la ia Sa sa tie mohona, “Tuqu, mu koa qetu, ele taleosae sari na mua sinea,” gua si Asa.

³ Meke zama golomo teledia sari kaiqa tie va tumatumae koasa Tinarae te Mosese, “Ai, va Tamatamasae pule nia sa tie hie,” gua si arini.

⁴ Ba ele gilania tu Zisu gua sapu balabala ia rini, ke zama la koa rini si Asa, “Na vegua ke balabala i gamu sari na kinaleadi gua arini?

⁵ Na sa si gotogoto pude zama lania koasa tie mohona pude bakala koa gamu sapu tagoa Rau sa *ninira*, ‘Ele taleosae sari na mua sinea?’ gua, ba ‘Tekulu mamu ene?’

⁶ Ba pude mi tumae nia gamu sapu sa Tuna na Tie si ari Nana *ninira* pa pepeso pude taleosae sinea,” si tige zama ia Sa sa tie mohona, “Turu, palekia mua teqe mamu la pa mua vetu!” gua si Asa. ⁷ Gasa turu mo sa tie, meke ene pule taloa nana.

⁸ Matagutu na magasa sari na tie totooso dogoria rini sapu gua asa, sapu boka ponua tu Tamasa pa tie sa *ninira* pude taleosae sinea, ke vahesia rini sa Tamasa.

Tiokia Zisu se Matiu
(Maka 2:13-17; Luke 5:27-32)

⁹ Beto asa si taluarae vasina se Zisu, meke pa korapana sa Nana inene la, si dogoria Sa si keke tie hata takisi, pozana sa si e Matiu, korapa habotu nana pa nana vetu vasina hoke ta vagi sa takisi. Tioko la ia Zisu si asa, “Mae luli Au,” gua si Asa. Turu se Matiu meke lulia sa se Zisu. ¹⁰ Meke sipu korapa habotu henahena pa vetu te Matiu* se Zisu meke sari Nana disaepeli, si sokudi sari

---

* **9:10** Sa vetu te Matiu babe Zisu, loppu bakala.

na tie hata takisi meke kaiqa tie kaleadi pule si somana habotu henahena koa rini.* ¹¹ Totoso dogoria ri kaiqa Parese sapu gua asa, si nanasi rini sari na disaepeli te Zisu, “Na vegua sa titisa tamugamu ke henahena somanae tu koari na tie kaleadi?” gua si arini.

¹² Avosi Zisu si arini, ke zama la i Sa, “Sari na tie pu toa valeanadi si lopu hoke hata ia rini sa tie salana, ba sari pu mohodi mo. ¹³ La mamu tiro hata ia pa Kinubekubere Hope sa ginuana sa zinama sapu guahe: ‘Na tataru variva taleosae mo si hiva nia Rau, lopu na vina vukivukihi!’ Lopu mae si Rau pude tioki sari na tie toṅoto, ba sari na tie kaleadi tu!” gua se Zisu.*

*Ninanasa koa sa Minadi pa Ginani
(Maka 2:18-22; Luke 5:33-39)*

¹⁴ Beto hoi si mae gedi pule sari na disaepeli te Zone Papitaiso meke nanasia rini se Zisu, “Na vegua ke gami, meke sari na Parese si hoke madi pa ginani pude lopu henahena kaiqa totoso, ba sari na disaepeli Tamugoi si lopu hoke madi^d?” gua si arini.

¹⁵ Meke olana se Zisu, “Vegua, hiva nia gamu pude talotana meke lopu henahena sari na tie ta ruvatadi pa inevana varihaba, totoso korapa habotu turania rini sa tie varihaba? Lokari! Ba korapa mae sa rane pana ta vagi taloa sa tie varihaba koa rini, pa totoso tu asa si kaqu tiqe koa madi si arini.

¹⁶ Loke tie si boka tuvaka nia poko vaqurana sa poko koana. Pude gua asa, si kote totoso viziri

---

* **9:10** Lk 15:1-2   * **9:13** Mt 12:7; Hoz 6:6

sa poko vaqura, si kote rikata va noma sa poko koana. ¹⁷ Loke tie tugo si hoke voi nia vaeni vaqurana sa vovoina vaeni koana. Pude gua asa si kote pokata sa vovoina koana, meke titisi palae sa vaeni. Ba sa vaeni vaqurana si kaqu ta voi tugo pa vovoina vaqurana, pude kaqu leadi beto sari kara.”

*Sa Vineki Matena meke sa Barikaleqe Mohona
(Maka 5:21-43; Luke 8:40-56)*

¹⁸ Sipu korapa zama nia Zisu sapu gua asa, si mae hoqa todoño pa kenuna Sa si keke koimata tadi na Ziu, meke zama, “Bañara, sa tuqu vineki si vaquru mate mo, ba hiva nigo rau pude mae va opo nia limamu pude va toa pulea,” gua si asa. ¹⁹ Ke turu se Zisu meke sari Nana disaepeli meke luli la koa sa.

²⁰ Meke keke barikaleqe sapu kamoā na minoho* tana barikaleqe ka manege rua vuaheni, si luli mae pa mudina Zisu. ²¹ Zama golomo telena sa barikaleqe, “Be tiqua mo rau hukihukirina sa poko te Zisu, ba kote ta salaña mo si rau,” gua si asa. Ke la tiqua sa si asa.

²² Seke liñana se Zisu meke dogoria Sa sa barikaleqe, ke zama la ia Sa, “Mu koa qetu tuqu! Sa mua rinañerane koa Rau si ele salañigo,” gua si Asa. Pa toso tugo asa si ta salaña sa barikaleqe.

²³ Meke nuquru la se Zisu pa vetu tanisa koimata tanisa sinaqoqi^d. Sipu dogori Sa sari na tie pu korapa lukalukana na kevukeyu, meke taruqoqo, na gua, si zama la si Asa koa rini,

---

* **9:20** “Minoho tana barikaleqe” ginuana si va goregore ehara.

24 “Vura beto gamu doduru! Lopu mate sa vineki hite, na puta gana mo,” gua si Asa. Meke hegere nia ri doduru si Asa. 25 Ba toso ele tava vura beto sari doduru tie, si nuquru la se Zisu pa lose pu koa ia sa vineki, meke tañinia Sa limana, ke toa pule si asa. 26 Sa inavosona sa tinavete pu evaņa Zisu hie, si ta urahae la pa doduruna sa popoa sana.

Salani Zisu Sari Karua Tie Bebehudi

27 Sipu taluarae se Zisu koasa vetu asa, meke ene hola, si podalae lulia ri karua tie bebehudi si Asa, meke velavela guahe: “Tuna^d Devita, mu tataruni gami,” gua sari karua.

28 Totoso nuquru se Zisu pa keke votiki vetu, si mae koa Sa sari karua, ke zama la i Zisu, “Va hinokaria gamu kara sapu kote boka salana gamu Rau?” gua si Asa. “Uve Baņara!” gua sari karua.

29 Meke tiqiu Zisu matadi meke zama, “Mani ta evaņa tugo sapu gua va hinokaria gamu kara!” gua si Asa. 30 Meke dodogorae dia sari kara, ba tozi ni Sa pude lopu vivinei nia pa keke tie, sapu gua ta evaņa. 31 Ba toso taluarae taloa ri kara, si la tozi urahae nia ri pa doduruna sa popoa sana sapu gua ta evaņa.

Salania Zisu sa Tie Pokana

32 Ba sipu korapa taluarae sari karua, si turana mae nia pule ri kaiqa koe Zisu si keke tie pokana, sapu nuquria na tomate kaleana. 33 Ba toso hipuru pania tugo Zisu sa tomate kaleana, si podalae zama nana mo sa tie, ke magasa beto

sari doduru, meke zama, “Lopu ele hite ta dogoro si keketona gua hie pa Izireli,” gua si arini.

³⁴ Ba zama sari na Parese, “Sa banaradi rina tomate kaleadi sapu e Setani, si ponía niniraniira si Asa, pude hipuru pani sari tomate,” gua sarini.*

Visavisa sari Tie Tavetavete

³⁵ Ene beto la i Zisu sari na vasivasileana hitekedi na nomadi. Variva tumatumae si Asa koari na sinaqoqi, meke tarae nia Sa sa inavoso leana tanisa Binañara te Tamasa. Salani Sa sari na tie pa hopehopeke dia minoho na vinagauru.*

³⁶ Totoso dogori Sa sari kobi tinoni, si tataru hola ni Sa si arini, sina koa tasuna, meke loke tie tokani, gua tugo rina sipi pu loke dia sepati^d.*

³⁷ Meke zama la si Asa koari Nana disaepeli, “Soku sari na vuvua komiha, ba lopu soku sari na tie pakepakete.* ³⁸ Mi varavara la koa sa Banarana sa vuvua, pude mani garunu la ni sari na tie pakepakete pa Nana inuma, pude varigara ni sari na vuadi.”

10

Sari ka Manege rua Apositolo

(Maka 3:13-19; Luke 6:12-16)

¹ Tioko varigara ni Zisu sari ka manege rua Nana disaepeli meke poni ni Sa sa niniraniira pude hipuru pani sari na tomate kaleadi, meke salani sari doduru minoho na vinagauru.

---

* **9:34** Mt 10:25, 12:24; Mk 3:22; Lk 11:15   * **9:35** Mt 4:23; Mk 1:39; Lk 4:44   * **9:36** Nab 27:17; 1 Ban 22:17; 2 Koron 18:16; Izk 34:5; Mk 6:34   * **9:37** Lk 10:2

² Hire sari na pozadi ri ka manege rua apositolo^d: E Saimone sapu ta pozae Pita, meke e Aduru sa tasina sa; Zemisi meke Zone, sari karua tuna e Zebeti; ³ Pilipi meke Batolomiu; Tomasi, meke e Matiu sa tie hata takisi; e Zemisi sa tuna Alepiasi, meke Tadeasi; ⁴ Saimone sa Tie Zeloti*, meke se Ziudasi Isikarioti sapu qoraqora nia se Zisu.

*Ta Garunu sari ka Manege rua Apositolo
(Maka 6:7-13; Luke 9:1-6)*

⁵ Garunu vura ni Zisu sari ka manege rua apositolo hire, meke tozi ni Sa si gua hire, “Mi lopu la si gamu koari na popoa tadi na tie Zenitailo^d, meke koari na vasivaseleana tadi na tie Sameria^d. ⁶ Ba mi la koari na tie Izireli^d, saripu guana sipi muliunudi. ⁷ La tozia koarini sapu sa Binaṅara Maṅauru si tata kamo!* ⁸ Mi salani saripu moho, va toa pulei saripu mate. Va via i saripu popoqu na vagauru pa tinidi, mamu hipuru pani sari na tomate kaleadi. Ele vagi moka va soku si gamu, ke mi vala moka va soku. ⁹ Mi lopu paleke poata pa mia vovoina. ¹⁰ Lopu palekia keke huneke, lopu paleke vina rua sote, lopu paleke sadolo, na kolu hodu pa mia inene. Ura sa tie tavetavete si garo tugo pude ta poni ginani.*

¹¹ Pana la kamo gamu pa keke vaseleana nomana ba be hitekena, si mamu nuquru la koasa vaseleana sana mamu doṅo hata ia keke

---

* **10:4** Saimone sa Tie Zeloti si somana visoroihe koasa puku tie pozana Zeloti pu hiva varipera nia sa qavuna pa Roma. * **10:7**

Lk 10:4-12 * **10:10** 1 Kor 9:14; 1 Tim 5:18

tie sapu qetu pude va kamo gamu. Mi koa mo vasina, osolae taluarae taloa si gamu koasa vasina asa. ¹² Pana nuquru si gamu pa keke vetu, si mi zama guahe, 'Mani koa koa gamu sa binule.' ¹³ Be va kamo valeana gamu rini pa vetu asa, si mi vekoa sa mia binule* vasina. Ba be lopu hiva va kamo gamu rini, si mi vagi pule nia sa mia minana koa rini. ¹⁴ Meke be kaiqa vetuvetu na vasileana si lopu hiva va kamo gamu babe lopu hiva avosi sari mia zinama, si mamu tavusu pani* sari na kavuru pepesona sa popoa sana pa nene mia.* ¹⁵ Maqu tozi va hinokarani gamu sapu sari na popoa sara si kaqu tava kilasa koe Tamasa pa rane vinaripitui, hola nia gua sapu ta evana pa popoa Sodomu^d meke Qomora^d pa rane asa.*

*Sari na Qinoraqora pu Kaqu Mae Koa Gamu
(Maka 13:9-13; Luke 21:12-17)*

¹⁶ Avoso mae! Garunu gamu Rau si gamu guana sipi pa varikorapadi rina siki pinomo variva mate. Mi koa tumatumae guana noki, ba mi koa noño guana baruku.* ¹⁷ Mi koa va balau, sina kaiqa tie si kote turaña la ni gamu pa vinaripitui, meke kote komiti gamu rini pa dia sinaqoqi.* ¹⁸ Koa gua koasa mia linuli koa Rau si kote ta turaña la nia gamu pude ta podeke

---

* **10:13** Zama nia sa binule pude poni minana toতোসো vari tutuvi sari na tie Ziu. * **10:14** Tavete guahe si arini pude va bakalia

sapu kaqu tava kilasa koe Tamasa si arini. * **10:14** TTA 13:51

* **10:15** Mt 11:24; Zen 19:24-28 * **10:16** Lk 10:3 * **10:17** Mk 13:9-11; Lk 12:11-12, 21:12-15

pa kenudi rina Qavuna na Baṅara, pude la tozia koa rini meke koari na tie Zenitailo sa Inavoso Leana te Tamasa. ¹⁹ Pana ta turana la si gamu pa vinaripitui, si mi lopu balabala mamata na neneke nia sapu na sa si kote zama nia gamu, meke ve kote zama gua si gamu. Ba pana kamo tu sa mia toso pude zama, si kote ta poni nia gamu gua sapu kote zama nia gamu. ²⁰ Ura gua saripu kote zama ni gamu si lopu na mia zinama telemia, ba gua mo sapu kote ponini gamu sa Maqomaqona sa Tamamia pa Maṅauru.

²¹ Sari na tamatasi si kote turana lani pa minate sari na tasidia pu va hinokara. Meke sari na tamadia si kote gua tugo koari na tudia, meke sari na tudia si kote vala ni sari na tiatamadia pa minate.* ²² Pa ginuagu Rau si kote ta kukitae si gamu koari doduru. Ba asa sapu koa va nabu, meke kamo sa vinabetona, si kaqu ta harupu.* ²³ Pana ta nonoala gamu pa keke vasileana, si mi govete la mia pa keke votiki vasileana. Maqu tozi va hinokarani gamu sipu lopu ele va hokoti gamu sari mia inene la koari doduru vasivasileana pa Izireli, si kote pule mae mo sa Tuna^d na Tie.

²⁴ Loke koburu sikulu si ululu hola nia sa nana titisa. Meke loke pinausu si ululu hola nia sa nana palabatu.* ²⁵ Ke sa disaepeli si mani tumatumae kekenono gua sa nana titisa. Meke sa pinausu si mani kekenono gua sa nana palabatu. Be Arau sa Palabatu koasa mia

---

* **10:21** Mk 13:12; Lk 21:16   * **10:22** Mt 24:9, 13; Mk 13:13; Lk 21:17   * **10:24** Lk 6:40; Zn 13:16, 15:20

tatamana, si ele zutu nau Belozibabi^d arini, si kaqu kaleana hola latu sari na pozapoza pu kaqu zutuni gamu rini si gamu na Qua tatamana.*

Asa Sapu Kaqu Ta Matagutae
(Luke 12:2-7)

²⁶ Ke mi lopu matagutu ni sari na tie pu kukitini gamu. Ura doduru sapu tava paere si kaqu tava vura, meke sari doduru ginugua tomedi, si kaqu ta gilana pa tie.* ²⁷ Gua saripu tozi golomoni gamu Rau, si mi tozi vura ni pa kobi tie. Meke gua saripu avosi gamu pa vasidi tomedi, si mi velavela lani koari na tie. ²⁸ Mi lopu matagutu ni saripu va matea mo sa tini, ba lopu boka va matea sa maqomaqo. Ba mi matagutu nia sa Tamasa sapu boka va matea sa maqomaqo meke sa tini pa heli. ²⁹ Karua pitikole si keke seniti hinoludi, ba lopu keke arini si kote mate be lopu pa hiniva te Tamasa. ³⁰ Ba sapu gamu, kamo tu koari na kalu pa batumia ba ele gilana betoi tu Tamasa ninaedi. ³¹ Ke mi lopu matagutu. Gamu si arilaemia, hola ni sari soku navulu pitikole!

Saripu Helahelae nia meke saripu Oso nia se Karisito
(Luke 12:8-9)

³² Asa sapu tozi helahelae Nau pa kenudi rina tie, sapu asa si keke tie Taqarau gua, si kaqu tozi helahelae gunia tugo Rau pa kenuna sa Tamaqu pa Mañauru si asa. ³³ Ba asa sapu oso Nau pa kenudi rina tie, si kaqu osonia tugo Rau pa kenuna sa Tamaqu pa Mañauru.*

* **10:25** Mt 9:34, 12:24; Mk 3:22; Lk 11:15   * **10:26** Mk 4:22; Lk 8:17   * **10:33** 2 Tim 2:12

*Sa Binule meke na Vinaripera
(Luke 12:51-53; Luke 14:26)*

³⁴ Mi lopu balabala ia sapu na binule si paleke mae nia Rau pa popoa pepeso. Lopu na binule si paleke mae nia Rau, ba na vinaripera tu. ³⁵ Mae si Rau pude varitokei ni sari na tatamana na tamatina, na tamaivana, na tamaroana.* ³⁶ Sari na nati kana nomadi tana tie si kote ari kasa mo pa keke tatamana soti.

³⁷ Asa sapu tataru hola ni sari tiatamana hola Nau si Arau si lopu garo pude na Qua disaepeli, meke asa sapu tataru ni sari tuna koreo na vineki hola Nau si Arau, si lopu garo si asa pude na Qua disaepeli. ³⁸ Asa sapu lopu palekia nana korosi telena meke luli Au, si lopu garona pude koa na Qua disaepeli.* ³⁹ Asa sapu ruritia sa nana tinoa, si kaqu siana nia sa. Ba asa sapu lopu ruritia sa nana tinoa pa linuliqu Rau, si kote tagoa sa sa nana tinoa.*

*Sari na Piniana sa Tinavete Vina Kamo Tie
(Maka 9:41)*

⁴⁰ Asa sapu va kamo gamu si va kamo valeana Au tugo sa si Arau. Meke asa sapu va kamo valeana Au si Arau si va kamo valeana ia tugo sa si Asa sapu garunuqu Rau.* ⁴¹ Asa sapu va kamo ia si keke poropita te Tamasa, sina na tie maena pu paleke inavoso te Tamasa, ke na pinia tadi na poropita tugo si kaqu somana ta poni nia tugo sa. Meke asa sapu va kamo ia si keke tie tonoto,

---

* **10:35** Mka 7:6   * **10:38** Mt 16:24; Mk 8:34; Lk 9:23   * **10:39**
Mt 16:25; Mk 8:35; Lk 9:24, 17:33; Zn 12:25   * **10:40** Mk 9:37;
Lk 9:48, 10:16; Zn 13:20

sina tie toṅoto sapu maena, ke kaqu ta poni nia tugo sa sa pinia tadi na tie toṅoto. ⁴² Maqu tozi va hinokarani gamu, sapu asa pu ponía kamo pa kapa kolo si keke rina koburu, sina na Qua disaepeli si asa, si hinokara sapu kote vagia tugo sa sa nana pinia leana.”

11

Sari na Tie Paleke Inavoso te Zone Papitaiso (Luke 7:18-35)

¹ Sipu beto zama ni Zisu sari na vina tumatumae hire koari ka manege rua Nana disaepeli, si taluarae vasina si Asa, meke la variva tumatumae, na tarae pule koari na vasivasileana pa Qaleli.

² Meke toṅoto avoso ni e Zone Papitaiso pa vetu varipusi sari na tinavete pu evaṅi Zisu Karisito, si garunu lani sa koa Sa sari kaiqa nana disaepeli, meke la nanasa guahe si arini, ³ “Zisu, tozini gami, Agoi tugo sa tie sapu tozia Zone sapu kote mae, gua? Ba kote aqania tu gami si keke votikaena?”

⁴ Meke olaṅa la koa rini se Zisu, “Pule la mamu tozi nia se Zone gua saripu avosi, na dogori gamu. ⁵ Tie bebehu ba dodogorae, tie ikena ba ene pule, saripu popoqudi ba ta salaṅa, na tie nuli ba avavosae, saripu mate, ba tava toa pule, meke sa Inavoso Leana te Tamasa si ta tarae koari na tie habahuala.* ⁶ Tamanae tugo saripu lopu nunala pa dia vina hinokara mae koa Rau,” gua se Zisu.

---

* **11:5** Ais 35:5-6, 61:1

7 Sipu korapa taluarae sari na disaepeli te Zone, si podalae zama nia Zisu koari na kobi tinoni sa guguana e Zone. Zama si Asa, “Totoso la gamu pa qega pude la avavoso koe Zone, na sa si emi la dogoria gamu? Keke tie sapu malohoro kekenono na elo duduli sapu va niniu ia na givusu? 8 Ba na sa si hiva la dogoria gamu? Keke tie sapu pokopoko va leleanae? Lokari, sari na tie gugua asa si hoke koa pa vetu banara tu! 9 Tozi Nau, na sa zonazona tugo si emi la dogoria gamu? Keke poropita? Uve, ba se Zone si arilaena hola ni sa sari na poropita. 10 E Zone mo sapu ta tozi pa Kinubekubere Hope sapu zama guahe:

‘Zama sa Tamasa: Kote garunu kenu la nia Rau sa Qua tie paleke inavoso, sipu lopu ele kamo la si Goi, pude va namanama ia sa Mua sirana,’ gua.*

11 Tozi hinokarani gamu Rau sapu arilaena hola ni e Zone Papitaiso sari doduru pu koa va kenue koa sa, ba asa sapu hiteke hola pa Binañara Mañauru, si noma hola nia sa se Zone. 12 Podalae pa totosu pu tarae se Zone meke kamo kamahire si ta rapatae sa Binañara Mañauru meke koa tasuna si asa. Hiva tuqe vagia rina tie ta naziridi si asa pude huaria.* 13 Sari na poropita meke sa tinarae te Mosese si korokorotae nia sa Binañara Mañauru, osolae kamo mae se Zone. 14 Be hiva va hinokari gamu sari na vina tumatumae tadi kasa, si ego, e Zone mo hie sa vina gorevurana sa kinorotae, sapu kaqu pule mae sa poropita Ilaiza,

* 11:10 Mal 3:1 * 11:12 Lk 16:16

gua.* ¹⁵ Be koadia talina mia si mi va avoso mae!

¹⁶ Na sa si kote va padapada guni Rau sari na tie pa rane ninoroi? Gua tugo ari na koburu pu habotu lopilopi pa vasina maketi koari hopeke dia pukuna, meke vari velavela karovi si arini meke zama guahe: ¹⁷ 'Kera atu ni gami sari na kinera mate, pa tinalotana, ba lopu kabo si gamu. Mike atu ni gami sari na kinera vinarihaba pa qinetugetu, ba lopu peka si gamu,' gua. ¹⁸ Totoso mae se Zone, si hoke madi pa ginani, meke lopu napo vaeni si asa; ke zama sari na tie, 'Koa ia tomate kaleana si asa!' gua si arini.

¹⁹ Totoso mae sa Tuna na Tie, si hena na napo si Asa, ke zama pule sari na tie, 'Na tie doa, meke na tie naponapo si Asa*', meke na baere tadi na tie hata takisi, meke tadi kaiqa tie kaleadi pule si Asa!' gua pule. Ba sa ginilagilana lohina^d te Tamasa si tava sosode koari na vuana," gua se Zisu.

Sari na Vasileana pu Lopu Va Hinokara
(*Luke 10:13-15*)

²⁰ Sipu beto saripu gua hire, si norei Zisu sari na vasivasileana vasina evani Sa sari sokudi ri Nana tinavete variva magasadi, sina lopu hite kekere si arini koari na dia sinea. ²¹ "Mi talotana si gamu pa vasileana Korazini meke gamu pa Betiseda! Be ta evana koari na tie Zenitailo pa Taea meke pa Saedoni sari na tinavete variva magasadi gua pu ta evana koa gamu, si be ele pukerane tu kekere pa sinea si arini meke ele

---

* **11:14** Mal 4:5; Mt 17:10-13; Mk 9:11-13   * **11:19** Zutu nia rini se Zisu guana na tie va gugue si Asa koe Tamasa. Mi tiro la pa Diut 21:20.

habotu pa eba, meke pokopoko baika si arini!*

²² Tozi hinokarani gamu Rau, sapu kaqu tava kilasa koe Tamasa si gamu pa rane vinaripitui, hola nia sa vina kilasa tadi pa Taea meke Saedoni pa rane asa. ²³ Meke gamu pa Kepaniami! Balabala ia gamu sapu kote ta ovulu sage pa Mañauru si gamu gua? Lokari hokara! Kote ta gona gore la pa heli si gamu! Be ta tavete pa Sodomu sari na tinavete variva magasadi saripu ta evaṇa koa gamu kamahire, si be koa hola nana pa rane ṇinoroi sa popoa asa.* ²⁴ Tozi va hinokarani gamu Rau sapu kaqu tava kilasa koe Tamasa si gamu pa rane vinaripitui, hola nia sa vina kilasa sapu kaqu ta vala pa vasileana Sodomu pa rane asa!" gua si Asa.*

Mae Koa Rau Mamu Magogoso
(Luke 10:21-22)

²⁵ Meke pa toroso asa si zama se Zisu, "Tamaqu, Agoi na Baṇara pa Mañauru meke pepeso! Vahesi Igo Rau si Agoi, sina tomei Goi sari ginugua hire koa rini pu gilagilana meke tumatumaedi meke vata dogoro ni koa rini pu guana koburu. ²⁶ Uve Tamaqu, pa Mua hiniva Goi, ke ta evaṇa sapu gua asa.

²⁷ Sari doduru tīnitōṇa si ele poni Nau sa Tamaqu. Loke tie si gilania sa Tuna, ba sa Tamana mo, meke loke tie si gilania sa Tamana ba sa Tuna mo, meke arini mo pu vizati sa Tuna pude va dogoro ni sa Tamana.*

---

* **11:21** Ais 23:1-18; Izk 26:1 kamo hinia 28:26; Zol 3:4-8; Em 1:9-10; Zak 9:2-4 * **11:23** Ais 14:13-15; Zen 19:24-28 * **11:24** Mt 10:15; Lk 10:12 * **11:27** Zn 3:35, 1:18, 10:15

28 Mae koa Rau si gamu doduru pu mabo meke mamata ni sari na mia pinaleke, Maqu ponini gamu sa minagogoso. 29 Mi palekia sa Qua ioki, Maqu va tumatumae gamu. Sina nono na va pepekae pa maqomaqoqu si Rau, meke kaqu vagia gamu sa minagogoso.* 30 Sina lopu tasuna sa Qua ioki*, meke mamahelo tugo sa Qua pinaleke.”

12

Sa Ginuguana sa Rane Sabati (Maka 2:23-28; Luke 6:1-5)

1 Pa totoso asa, si ene hola gua pa keke inuma huiti^d se Zisu meke sari Nana disaepeli pa rane Sabati. Ovia sari kasa disaepeli ke podalae rarusu vagi kiko huiti si arini meke henahena gedi.* 2 Totoso dogoria rina Parese gua sapu evania rina disaepeli, si zama la koe Zisu si arini, “Dotu, sea hola pa tinarae te Mosese si pude tavete gua asa sari na Mua disaepeli pa rane Sabati!” gua si arini.

3 Meke olaña se Zisu, “Lopu hite tiro ia tu gamu gua sapu tavetia sa banara Devita meke sari nana tie sipu ovia si arini?*” 4 Nuquru la se Devita pa korapana sa Ipi^d Hopena te Tamasa meke la hena ia sa meke sari nana tie sa bereti sapu na vinariponi la koe Tamasa. Ba hopena

---

* **11:29** Zer 6:16 * **11:30** Sa “ioki” si hoke va hakea ri pa ruadi ri karua bulumakao pude palekia. Zama se Zisu sapu sa Nana vina tumatumae si lopu tasuna ke lopu tasuna tugo sa ninabuluna Sa. * **12:1** Diut 23:25 * **12:3** 1 Samuela 21:1-6

pa Tinarae te Mosese pude gani hobia rina tie hokara si asa, tale ari na hiamā mo kaqu hena ia.*

⁵ Babe lopu ele tiro ia tu gamu gua sapu koa pa Tinarae te Mosese sapu sari na hiamā pa Zelepade^d si seke la ia mo rini sa tinarae kinopuna sa Rane Sabati, ba lopu sea si arini?*

⁶ Ba tozini gamu Rau sapu koa nana hie si Asa sapu noma hola nia sa Zelepade. ⁷ Zama sa Kinubekubere Hope: ‘Na tataru variva taleosae mo si hiva nia Rau koa gamu, lopu na vinukivukihi^d.’ Be gilania gamu gua sapu gunia Rau, si lopu kaqu zutui gamu sari na tie pu lopu sea.* ⁸ Ura sa Tuna na Tie mo si Baṅara nia sa Rane Sabati,” gua se Zisu.

*Sa Tie Mate Limana
(Maka 3:1-6; Luke 6:6-11)*

⁹ Sipu taluarae vasina se Zisu, si la si Asa koa keke sinaqoqi^d. ¹⁰ Koanana vasina si keke tie sapu mate limana. Koadia tugo vasina saripu hiva zutua se Zisu koari kaiqa tinavete kaleadi, ke nanasia rini si Asa, “Vegua, tava malumu pa Tinarae te Mosese si pude salaṅa tie pa Rane Sabati?”

¹¹ Meke olaṅa la koa rini se Zisu, “Be keke koa gamu si hoqa voi pa pou si keke nana sipi pa Rane Sabati, si vea, lopu kote la tuqe vagia goi meke ovulu vura nia mo sia?*” ¹² Ba na tie si arilaena hola nia sa sipi! Ke gua asa, si lopu

---

* **12:4** Liv 24:9 * **12:5** Nab 28:9-10 * **12:7** Mt 9:13; Hoz 6:6

* **12:11** Lk 14:5

ta hukata pa tinarae te Mosese si pude tavete valeana pa Rane Sabati,” gua se Zisu.

¹³ Meke tiqe zama la ia Sa sa tie pu mate kali limana, “Mu nadoria limamu,” meke sipu nadoria sa tie sa limana, si leana pule gua tugo sa kali limana si asa. ¹⁴ Ba taluarae pa sinaqoqi sari na Parese, meke la vivinei pude hata ia sa sirana, gua pude va matea se Zisu.

Sa Nabulu Ta Vizatana te Tamasa

¹⁵ Sipu avoso nia Zisu sapu gua asa, si taluarae si Asa vasina, meke soku tie si luli koa Sa. Salana betoi Sa sari doduru tie mohodi. ¹⁶ Tozi ni Sa si arini pude lopu tozi urahae nia pa tie sapu esei si Asa. ¹⁷ Hie si pude va gorevura ia gua sapu zama nia Tamasa koasa poropita Aisea, sapu guahe:

¹⁸ “Hie tugo sa Qua nabulu sapu vizatia Rau.*

Asa sapu tataru hola nia Rau,
meke va getugetu Au.

Kaqu ponua Rau koa Sa sa Maqomaqoqu,
meke kaqu tozi vura nia Sa sa Qua vinilasa
tonotona koari doduru butubutu.

¹⁹ Lopu kote varitokei babe kukili vura si Asa;
loke tie kote avosia mamalainina pa
sisirana.

²⁰ Na kuli ta sirana ba lopu kote moku ia sa,
na zuke matamata purina ba lopu kote va
mate ia Sa,
osolae va turu ia Sa sa Nana vinilasa
tonotona pa rane mumudi.

²¹ Pa korapa pozana Sa si kote vekoa ri do-
duru butubutu sa dia rinañerane,” gua sa
Tamasa.

---

* **12:18** Ais 42:1-4

Zisu meke se Setani
(Maka 3:20-30; Luke 11:14-23)

²² Beto, si turana mae nia ri kaiqa tie koe Zisu si keke tie sapu ta hilae tomate kaleana ke behu na poka. Salania Zisu si asa, ke boka zama na dodogorae pule. ²³ Magasa hola sari na puku vinarigara tie meke zama, "Hokara Asa mo sa Tuna Devita?" gua si arini.

²⁴ Ba toতো avosia rina Parese, si olana la sarini, "Na Belozibabi^d sapu sa banaradi rina tomate kaleadi si ponia koa Sa sa niniranira, gua asa ke boka hipuru pani Sa sari na tomate kaleadi," gua si arini.*

²⁵ Gilani Zisu sari na dia binalabala, ke zama la koa rini si Asa, "Sari doduru butubutu banara saripu paqapaqaha puleni meke varivaripera pulei teledia, si lopu kaqu boka koa hola seunae. Na vasileana, na tatamana sapu ta paqapaqaha pa hopeke pukuna, meke varivaripera pulei teledia, si kote ta huarae sa dia kinoa. ²⁶ Ke, be keke pukuna pa butubutu binañara te Setani si raza ia si keke pukuna tanisa, si ta paqaha mo sa nana binañara pa soku pukudi, ke vea meke kote boka koa hola si asa? ²⁷ Be Arau si hipuru palae tomate kaleadi pa niniranira te Setani, si pa niniranira tesei si hipuru palae tomate sari na mia disaepeli? Pude gua asa si sari kasa mia disaepeli telemia mo va sosodea sapu sea si gamu! ²⁸ Ba be koasa Maqomaqona tu e Tamasa si hipuru pani Rau sari na tomate kaleadi, si tava sosode, sapu sa Binañara te Tamasa si ele kamo koa gamu. ²⁹ Loke tie si boka huara nuquria sa

---

* 12:24 Mt 9:34, 10:25

vetu tanisa tie n̄inira, se Setani meke hena pani sari nana likakalae. Be guana lopu pusi pakia sa sa tie n̄inira, si lopu boka nuquru la hiko si asa pa nana vetu.

³⁰ Asa sapu lopu toka Nau, si kana Au sa si Arau. Asa sapu lopu toka Nau pude tioko varigara mae ni koa Rau sari na tie, si va talahuarae i sa si arini.* ³¹ Ke Maqu tozini gamu, sapu sari kaiqa sinea na kinaleadi pu zama lani na tie koe Tamasa si boka taleosae mo; ba asa sapu zama parania sa Maqomaqo Hope si namu lopu hite kaqu taleosae hokara. ³² Asa sapu zama va kaleana la koasa Tuna na Tie, si boka taleosae mo. Ba asa sapu parania sa Maqomaqo Hope, si namu lopu hite kaqu taleosae hokara kamahire, meke ninae rane ka rane.*

*Sa Huda meke sari na Vuana
(Luke 6:43-45)*

³³ Na huda kaleana si kaleadi tugo vuana, ba na huda leana, si leadi tugo vuana. Ura hopeke huda si ta gilana koari na vuadi.* ³⁴ Tie kaleamia gua tugo na noki si gamu! Tie kaleadi si lopu boka zama vura ni sari na t̄in̄itona leadi. Ura sapu sīni vura pa bulo, si ta zama vurae pa nuzu.* ³⁵ Sa tie leana si va vurai sa sari na t̄in̄itona leanadi pu sīni pa bulona, ba sa tie kaleana si va vurai sa sari na t̄in̄itona kaleanadi pu sīni pa bulona. ³⁶ Tozini gamu Rau sapu koasa rane vinaripitui te Tamasa, doduru tie si kote ta pitu koari doduru zinama hoborodi pu zama

---

* **12:30** Mk 9:40 * **12:32** Lk 12:10 * **12:33** Mt 7:20; Lk 6:44

* **12:34** Mt 3:7, 23:33, 15:18; Lk 3:7, 6:45

vura ni rini. ³⁷ Ura sari doduru mua zinama pu zama ni goi, si arini tugo si kote pitu pule igo, pude va sosodea sapu be loke mua sinea si goi, ba be kaqu tava kilasa si goi,” gua si Asa.

*Tepa ia Rini si Keke Vinagilagila koe Zisu
(Maka 8:11-12; Luke 11:29-32)*

³⁸ Meke beto asa si mae zama koa Sa sari kaiqa Parese meke na tie va tumatumae koasa Tinarae te Mosese, “Titisa, Mu va dogoroni gami si keke vina gilagila variva magasa,” gua si arini.*

³⁹ Meke olana la si Asa, “Na sinage kaleana, na va gugue koe Tamasa sa sinage hie! Hiva vina gilagila si gamu, ba loke vina gilagila si kaqu poni gamu Rau, ba sa vina gilagila mo te Zona sa poropita^d.* ⁴⁰ Gua sapu ka neta ranena meke neta boṅina pa tiana sa igana lavata se Zona, si sa Tuna na Tie si kaqu ka neta ranena meke neta boṅina pa lovu, meke toa pule si Asa.* ⁴¹ Pa rane vinaripitui si kote turu meke zutu gamu ri na tie pa Ninive si gamu, sina arini si kekere koari na dia sinea totošo avosia rini sa tinarae te Zona. Meke dotu, koa nana kamahire hie si Keke* sapu noma hola nia se Zona.* ⁴² Pa rane vinaripitui si kaqu turu meke zutu gamu sa banara maqota^d pa popoa Siba si gamu, sina gelenaena sa nana inene taluarae mae pa nana popoa pude mae avosia se Solomone pa nana tinumatumae. Meke dotu, koa nana kamahire hie si Asa sapu noma hola nia se Solomone.*

* **12:38** Mt 16:1; Mk 8:11; Lk 11:16   * **12:39** Mt 16:4; Mk 8:12

* **12:40** Zna 1:17   * **12:41** Zisu.   * **12:41** Zna 3:5   * **12:42**

1 Ban 10:1-10; 2 Koron 9:1-12

*Sa Pinule Mae Tanisa Tomate Kaleana
(Luke 11:24-26)*

⁴³ Be ta hipuru palae si keke tomate kaleana koa keke tie, si la enene pa soloso si asa, pude hata ia si keke vasina pude koa magogoso. Pana lopu boka dogoria sa si keke vasina pude koa, ⁴⁴ si kote zama si asa, ‘Maqu pule la mo pa vetu, vasina pu koa kenuqu si rau.’ Meke toতোso pule mae sa, si kokobana meke ta sara va via na tava tana valeana sa vetu. ⁴⁵ Ke topue si asa, meke la turaña mae ni sa sari ka zuapa tomate saripu kaleadi hola nia si asa, meke mae koa pulea rini sa tie sana. Ke sa tinoa tanisa tie sana si namu na kaleana hola nia sapu gua tatasana. Gua putaputa tugo asa si kote ta evaña koari na tie kaleadi pa rane ñinoroi,” gua se Zisu.

*Sa Tinana meke sari na Tasina e Zisu
(Maka 3:31-35; Luke 8:19-21)*

⁴⁶ Sipu korapa zama koari na tie se Zisu pa korapana keke vetu, si mae turu pa sada sa tinana meke sari na tasina koreo, na hiva zama koa Sa si arini. ⁴⁷ Meke keke tie koarini pu varigara si la tozi nia se Zisu, “Hiva nigo sa tinamu meke sari na tasimu koreo, korapa turu aqa pa sada sarini,” gua si asa.

⁴⁸ Meke olaña la koa sa se Zisu, “Esei sa tinaqu meke ari sei sari tasiqu koreo?”

⁴⁹ Meke huhuku la i Sa sari Nana disaepeli meke zama, “Hire sari na tinaqu na tasiqu koreo. ⁵⁰ Asa sapu tavetia gua sapu hiva nia sa Tamaqu pa Mañauru, si asa tugo sa tasiqu koreo, na tasiqu vineki meke na tinaqu,” gua si Asa.

13

Sa Parabolona^d sa Tie Uma (Maka 4:1-9; Luke 8:4-8)

¹ Pa rane tugo asa si taluarae koasa vetu sana se Zisu, meke la habotu si Asa pa masa pa kopi Qaleli, pude variva tumatumae. ² Noma sisigiti sa puku vinarigara tie sapu mae vari likohae nia, ke suraṅa la pa keke koaka si Asa meke habotu vasina. Sa puku vinarigara lavata si turu pa masa.* ³ Soku ginugua si va tumatumae ni Sa sarini koari na parabolod, meke zama guahe si Asa: “Keke tie si vura meke taburu ni sari na kiko pa nana inuma.

⁴ Totoso taburu ni sa sari na kiko, si kaiqa si hoqa la pa korapa sirana, meke mae gani betoi rina kurukuru tapuru si arini. ⁵ Kaiqa si hoqa la vasina sapu tale patupatuna meke lopu moata pepesona. Lopu seunae, si toa vura mae sari na linetelete sina lopu moata sa pepeso. ⁶ Ba totoso gasa mae sa rimata si nadai si arini, ke harahara, sina lopu gore va lohi sari na karosodi. ⁷ Kaiqa ri na kiko si hoqa la koa ri na hilibubuku sapu toqolo sage meke ilupu va matei si arini. ⁸ Ba kaiqa kiko si hoqa la pa pepeso leanana, meke vua valeana. Kaiqa si vua keke gogoto kiko koai, kaiqa si onomo navulu, meke kaiqa si tolonavulu. ⁹ Asa sapu ari taliṅana si mani avosia,” gua si Asa.

Sa Natidi gua rina Parabolo (Maka 4:12-40; Luke 8:9-10)

---

* **13:2** Lk 5:1-3

¹⁰ Beto asa, si mae nanasia ri nana disaepeli se Zisu, “Na vegua ke tale vivinei mo pa parabolo si Goi totoso variva tumatumae koari na tie?” gua si arini.

¹¹ Meke olaña se Zisu, “Sari na tinumatumae tomedi koasa Binañara Mañauru si ele ta poni atu koa gamu, ba koari na votiki tie si tava paere si arini. ¹² Ura sa tie sapu ele tago si kote ta poni va soku nono latu. Ba asa sapu loke nana, sa vasinahite sapu tago ia sa si kaqu ta vagi palae koa sa.* ¹³ Hie gua ke hoke vivinei si Arau koa rini pa parabolo: Pude madi dodogorae ba lopu doño gilania. Pude madi avavosae ba lopu avoso gilania. ¹⁴ Koa rini si gorevura sa zinama te Aisea sapu guahe:*

‘Sari na tie hire si avosia na avosia mo rini ba lopu kaqu gilania,

dogoria na dogoria mo, ba lopu kaqu gilania.

¹⁵ Ura lopu hiva va avoso sari na taliña dia, meke ele va puta i rini sari na matadia, meke korodia va avoso sari na bulodi rina tie hire.

Be lopu gua, si kote boka dodogorae mo sari na matadia,

meke avavosae mo sari na taliña dia,

meke kote boka gilagilana mo sari na bulodia,

meke kote boka kekere mae mo koa Rau, meke kaqu salañi Rau si arini,’ gua.

¹⁶ Ba ta manae sari mata mia, sina dodogorae si arini, meke sari taliña mia sina avavosae dia.*

* **13:12** Mt 25:29; Mk 4:25; Lk 8:18, 19:26   * **13:14** Ais 6:9-10

* **13:16** Lk 10:23-24

¹⁷ Tozi hinokarani gamu Rau, sapu soku poropita, na tie toŋoto te Tamasa pukerane saripu edi dogori na avosi gua saripu dogori na avosi gamu hire, ba lopu boka.

*Va Bakalia Zisu sa Parabolona sa Tie Uma
(Maka 4:13-20; Luke 8:11-15)*

¹⁸ Mi avosia sa ginuana sa parabolo tanisa tie uma. ¹⁹ Sari na kiko pu hoqa la pa sirana si kekenoŋo gua tugo sari na tie pu avosia sa Inavosona sa Binanara Manauru, ba lopu boka tumae nia rini. Ke mae se Setani sapu sa natina sa kinaleana, meke hena pania sa zinama sapu ta lete pa korapa bulodia. ²⁰ Sari na kiko pu hoqa la pa pepeso sapu tale patupatuna meke lopu moata pepesona, si gua tugo arini pu avosia sa Inavoso Leana, meke lopu sana vagi qetuqetu nia rini. ²¹ Ba lopu soto va nabu pa dia tinagona sa, ke lopu koa seunae pa bulodia si asa. Ke sipu raza mae sari na tinasuna, na ninaqunaquna sa Inavoso Leana sana, si hinoqa luara pania rini si asa. ²² Sari na kiko pu hoqa la koari na hilibubuku si gua tugo arini pu avosia sa Inavoso Leana, ba sari na ilipunanana sa tinoa hie, meke sa inokorodi rina tinagotago si hukatia sa Inavoso Leana pa bulodia, ke lopu boka vua pa dia tinoa. ²³ Ba sari na kiko pu hoqa pa pepeso leana, si gua arini pu avosia sa Inavoso Leana meke tumae nia rini si asa, meke vua si asa pa dia tinoa. Kaiqa si vua gogoto, kaiqa si onomo navulu, meke kaiqa si tolonavulu,” gua si Asa.

Sa Parabolodi rina Duduli Kaleadi

²⁴ Keke parabololo pule sapu tozia Sa koa rini si guahe: “Sa Binaṅara Maṅauru si kekeṅono gua keke tie sapu la taburu ni pa nana inuma sari na kiko leanadi. ²⁵ Ba sipu korapa puta sari doduru tie pana boni, si mae si keke kana tanisa meke taburu somanae ni sari kiko kaleanadi koari na kiko leanadi, meke taloa nana. ²⁶ Totoso toa sage sari na linetelete meke podalae vua, si toa somanae dia tugo sari na duduli kaleadi.

²⁷ Meke mae koasa tie tago inuma sari nana nabulu meke zama, ‘Baṅara, nake na kiko leadi tu si letei goi pa mua inuma, ba pae maedi sari na duduli kaleadi pu toa vasina?’ gua si arini.

²⁸ Meke olaṅa si asa, ‘Na kana si tavete gua asa,’ gua si asa. ‘Vegua, hiva nia goi pude la rabutu pani gami sari na duduli kaleadi?’ gua sari na nabulu.

²⁹ Olaṅa si asa, ‘Lokari, sina pude rabuti gamu kamahire, si kote ta rabutu turaṅae sari na linetelete leadi. ³⁰ Vekoi madi toḡolo varigara dia. Pa totoso pakepakete tu si kote tiqe tozi ni rau sari na tie pakepakete pude rabutu vagi kenui sari na duduli kaleadi, meke pusi varigara ni meke sulu pani pa nika. Meke tiqe varigara ni sari na kiko leadi meke vekoi pa qua vetu ginani,’” gua si Asa.

*Sa Parabolona sa Kiko Masitadi
(Maka 4:30-32; Luke 13:18-19)*

³¹ Meke keke parabololo pule si tozi ni Zisu: “Sa Binaṅara Maṅauru si gua keke kiko masitadi sapu letea keke tie pa nana inuma. ³² Hiteke hola si asa koari doduru kiko, ba sipu toḡolo sage sa, si noma hola ni sa sari doduru linetelete pule. Ta

evanae keke huda nomana si asa, meke mae sari na kurukuru tapuru meke tavete dia vori koari na lelanana sa,” gua si Asa.

*Parabolona sa Isiti meke na Palava
(Luke 13:20-21)*

³³ Meke keke parabolo pule si tozia Sa koa rini: “Sa Binaṅara Maṅauru si guahe,” gua si Asa. “Keke barikaleqe si vagi sa sari kaiqa isiti, meke heni ni sa koari ka hiokona lima kilo palava, osolae ta ovulae sage beto mo sa palava,” gua si Asa.

*Gua meke Tale Vivinei pa Parabolo se Zisu
(Maka 4:33-34)*

³⁴ Tale vivinei pa parabolo se Zisu totošo variva tumatumaē si Asa koari na kobi tinoni. Loke nana vina tumatumaē koa rini sapu lopu kaqu vivinei pa parabolo si Asa. ³⁵ Hie si pude va gorevura ia gua sapu ta korotae koa keke poropita, sapu guahe:*

“Kote zama vura ni rau koari na parabolo;
meke kote vata gilana ni Rau koa rini sari na
likakalae pu ta tomedi
sanugua ta kuri sa kasia popoa,” gua.

*Va Bakalia Zisu Ginuana sa Parabolodi rina
Duduli Kaleadi*

³⁶ Beto si taluarae koasa puku vinarigara lavata se Zisu, meke nuquru pule la pa vetu si Asa. Meke mae tepa koa Sa sari Nana disaepeli, “Tozini gami sa ginuana sa parabolodi rina duduli kaleadi pa inuma,” gua si arini.

---

* 13:35 Sam 78:2

³⁷ Meke olaña la koa rini se Zisu, “Sa Tuna na Tie tugo si Asa, sapu letedi sari na kiko leadi. ³⁸ Sa inuma si na kasia popoa. Sari na linetelete leadi si ari na tiena sa Binañara te Tamasa. Sari na duduli kaleadi si ari na tie te Setani. ³⁹ Sa kana pu letedi sari na duduli kaleadi si e Setani tugo. Sa totošo pakepakete si na vinabetona sa totošo ta mutina. Sari na tie pakepakete si ari na mateana te Tamasa. ⁴⁰ Gua sapu ta pusi varigarae sari na duduli kaleadi, meke ta sulu pa nika, si gua tugo asa si kaqu ta evaña pa vinabetona sa totošo ta mutina. ⁴¹ Kote garunu lani sa Tuna na Tie sari Nana mateana, pude rabutu vura pani pa Nana Binañara sari doduru tinitoña pu va evaņi sari kinaleana, meke sari doduru tie pu hoke tavete va sea. ⁴² Meke kaqu ta okie la pa nika pa heli, vasina pu kaqu koa kabo na garata livodi pa tinasigiti si arini. ⁴³ Ba sari na tie tonotodi te Tamasa si kaqu nedala guana rimata pa Binañara tanisa Tamadia. Asa sapu ari taliñana si mani avosia,” gua si Asa.

Sa Parabolona sa Tinagotago Tomena

⁴⁴ “Sa Binañara Mañauru si gua pule hie,” gua se Zisu. “Keke tie si dogoro pohoia sa si keke tinagotago ta tomena pa keke vasi pepeso. Sipu beto dogoria sa, si tamunu tome pulea sa, meke pa nana qinetuqetu si la holuholu ni sa sari doduru nana likakalae, meke pule la holu vagia sa sa pepeso asa,” gua.

Sa Parabolona sa Vovoto Davi Taguena

⁴⁵ “Meke gua pule hie,” gua si Asa. “Sa Binañara Mañauru si gua tugo keke tie holuholu

sapu la hata vovoto davi taguedi. ⁴⁶ Meke sipu dogoria tugo sa si keke sapu tolavaena hola, si la holuholu pani sa sari doduru nana likakalae, meke la holu vagia sa sa vovoto davi sana.

Sa Parabolona sa Vaqara

⁴⁷ Sa Binaṅara Maṅauru si gua tugo na vaqara sapu la ipa nia rini pa kolo, meke soku votivotiki igana si vagi rini. ⁴⁸ Totoso sokua na igana sa vaqara, si kave gore nia rini pa masa si asa, meke habotu vizati rini sari na igana. Saripu leadi si voi i rini pa vovoina, ba saripu kaleadi si okipani rini. ⁴⁹ Pa vinabetona sa totoso ta mutina, si gua tugo asa si kote ta evaṅa. Kote mae sari na mateana, meke vizata pani sari na tie kaleadi koari na tie leadi. ⁵⁰ Meke kote oki lani rini koasa nika pa heli sari tie kaleadi. Vasina si kaqu koa kabo na garata livodi pa tinasigiti.”

Sari na Vina Tumatumae Vaqura na Koadi

⁵¹ Meke nanasi Zisu sari Nana disaepeli, “Tumani tugo gamu sari na vina tumatumae hire?” gua si Asa. “Uve,” gua si arini.

⁵² Ke zama la koa rini si Asa. “Ego, gua asa si ari na tie va tumatumae koasa Tinarae te Mosese sapu ta evaṅae na disaepeli koasa Binaṅara Maṅauru, si gua tugo keke tie sapu vagi vura ni pa nana vetu sari na tinitonā vaquradi meke koadi,” gua si Asa.

Etulia ri pa Nazareti se Zisu (Maka 6:1-6; Luke 4:16-30)

⁵³ Totoso ele va hokoti Zisu sari parabolo hire, si taluarae vasina si Asa. ⁵⁴ La pa Nana vasileana soti, pa Nazareti, si Asa meke la va tumatumae

koari na tie pa sinaqoqi vasina. Meke magasa hola sarini sipu avosi rini sari Nana vina tumatuma. “Pavei vagi ni sa tie hie sari na ginilagilana, meke na niniraŋira pude tavete tinavete variva magasadi gugua hire? ⁵⁵ Lopu na tuna koreo mo sa kamada sia? Sapu sa pozana sa tinana si e Mere meke sari tasina koreo si ari Zemisi, Zosepa, Saimone, meke Ziudasi sia? ⁵⁶ Sari kasa tasina vineki ba koa dia mo hire, ba na pavei zoŋazoŋa vagi ni Sa sari doduru ginugua hire?” gua si arini. ⁵⁷ Ke doŋo va gorea meke etulia rini si Asa.*

Ba zama la koa rini se Zisu, “Na poropita si ta pamaŋae koari doduru vasina, ba lopu koa rini pu koa pa nana popoa soti meke pa nana tatamana soti,” gua si Asa. ⁵⁸ Ke lopu soku tinavete variva magasadi si taveti Zisu vasina, sina koa gua sapu lopu va hinokaria rini si Asa.

14

Sa Minate te Zone Papitaiso (Maka 6:14-29; Luke 9:7-9)

¹ Meke pa totosona asa si avoso ni Herodi^d Anitipasi, sa baŋara pa Qaleli, sari inavosona e Zisu. ² Ke tozi ni sa sari nana tie nomanomadi pa qinavuna, “Namuna e Zone Papitaiso tugo mo si hie, na toa pule mo pa minate, gua asa ke koa ia na niniraŋira si Asa pude taveti sari tinavete variva magasadi,” gua si asa.

³ Ura ele garunu tie tu se Herodi pude la tuqe vagia se Zone Papitaiso, pusi ia meke la vekoa pa

---

* 13:57 Zn 4:44

vetu varipusi. Evanġia sa si gwahe pa ginuguana e Herodiasġ, sa barikaleqe tanisa tasina, sapu se Pilipi,* ⁴ sina hoke tozi la nia Zone koe Herodi, sapu lopu tonoto pa tinarae te Tamasa, si pude haba vagia sa se Herodiasġ, sa barikaleqe tanisa tasina!* ⁵ Ke pa ginugua asa si hiva va matea Herodi se Zone, ba sina matagutu ni sa sari na tie Ziu, sina va hinokaria rina tie sapu na keke poropita tugo te Tamasa se Zone.

⁶ Meke totošo kamo sa rane podo te Herodi, si la pekapeka pa kenuna sa vinarigara sa tuna vineki e Herodiasġ, meke qetu hola nia e Herodi sa nana pinekapeka. ⁷ Meke zama tokotokoro se Herodi, "Be na sa si tepa ia goi ba kote ponigo mo rau," gua si asa koa sa vineki.

⁸ Ke pa hiniva tanisa tinana si la sa vineki koe Herodi meke tepa, "Hiva nia rau sa batuna e Zone Papitaiso pude voi mae nia goi pa keke besini* tani, kamahire tugo!" gua si asa. ⁹ Sġpu avosia Herodi sapu gua asa, si talotaņa hola si asa, ba sina ele zama tokotokoro si asa pa kenudi rina nana tie ta ruvatadi, ke va garunu zinama si asa pude ponġa gua sapu hiva nia sa vineki. ¹⁰ Ke ta kupa sa batuna e Zone Papitaiso pa vetu varipusi. ¹¹ Paleke mae nia rini pa keke besini sa batuna, meke vala nia ri koasa vineki, meke paleke la nia sa vineki si asa koasa tinana. ¹² Meke la paleke vagia ri na disaepeli te Zone sa tinina meke la pomunu nia rini, beto meke tiqe la tozi nia rini se Zisu.

---

* **14:3** Lk 3:19-20   * **14:4** Liv 18:16, 20:21   * **14:8** Pude sosodea sapu ele mate hinokara si asa.

*Poni Zisu sari ka Lima Tina Tie
(Maka 6:30-34; Luke 9:10-17; Zone 6:1-14)*

¹³ Totoso avoso nia Zisu sapu ele tava mate se Zone Papitaiso, si taluarae vasina si Asa pa keke koaka, meke la si arini pa keke vasina ivuluna. Avoso nia rina tie sapu gua asa, si taluarae koari na dia vasivasileana si arini meke ene luli la koa Sa. ¹⁴ Totoso hogoto kamo pa masa se Zisu meke dogoria Sa sa vinarigara lavata, si tataru hola ni Sa si arini, ke salani Sa saripu mohodi.

¹⁵ Meke sipu kamo sa veluvelu si mae koa Sa sari Nana disaepeli meke zama, “Ele podalae huporo sa popoa, meke na vasina ivuluna si hie. Mu garunu pule lani pa vasivasileana sari na tie hire pude madi la holu gedi ginani,” gua si arini.

¹⁶ Meke olana se Zisu, “Lopu kilu taloa si arini. Mi poni mo gamu!” gua si Asa.

¹⁷ Meke zama sari kasa disaepeli, “Ura ka lima bereti mo, meke karua igana mo si koa hire,” gua si arini.

¹⁸ “Paleke mae ni koa Rau tani,” gua se Zisu.

¹⁹ Meke tozi ni Sa sari na tie pude habotu pa duduli. Beto hoi si vagi Sa sari ka lima bereti meke sari karua igana, meke dono sage la pa Manauru si Asa, meke mana ni Sa. Meke tiqe videvidei Sa meke vala ni Sa koari na disaepeli meke va hia i rini koari na tie. ²⁰ Henahena sari doduru, meke deña valeana beto. Meke ka manege rua pili, si pudiki va sini ni umumu ginani koa holadi rina disaepeli. ²¹ Sa ninaedi ri pu henahena si ari ka lima tina koreo na palabatu, ba lopu ta nae sari na koburu na barikaleqe.

Ene Mae pa Kolo se Zisu
(Maka 6:45-52; Zone 6:15-21)

²² Meke beto asa, si tozi ni Zisu sari Nana disaepeli pude koi ia sa koaka meke karovo kekenu la pa kali karovona sa kopi Qaleli, meke Asa si koa hola pude garunu taloa ni sari na tie.

²³ Sipu beto garunu puleni Sa sari na tie, si sage la telena pa keke toqere si Asa pude varavara, meke sipu kamo sa veluvelu, si koa eke telena vasina si Asa. ²⁴ Pa totoaso asa si ele seu latu sari kasa disaepeli koasa dia koaka, korapa hena lamae nia na bogusu sa koaka, sina ninira sa givusu kemua.

²⁵ Pa kali vaqavaqasa si ene mae pa kolo se Zisu koa ri Nana disaepeli. ²⁶ Sipu dogoria rini enena mae pa kolo si Asa, si matagutu sisigiti si arini. “Na tomate si maehē!” gua si arini meke gagaemana.

²⁷ Ba hinoqa zama la koa rini se Zisu, “Mi koa varane! Arau mo, mi lopu matagutu,” gua si Asa.

²⁸ Meke zama la koa Sa se Pita, “Baṅara, be hinokara Agoi si isa, mamu tiokau maqu ene atu pa kolo,” gua si asa.

²⁹ “Leana, ene mae,” gua se Zisu. Meke neti vura pa koaka se Pita meke podalae ene la koe Zisu pa kolo. ³⁰ Ba sipu dogoria Pita sa ninirana gua sa givusu, si matagutu si asa meke podalae lodu. “Baṅara harupau,” gua si asa.

³¹ Hinoqa qaṅama la se Zisu meke tuqe vagia Sa meke zama ia Sa, “Vegua ke nunala si goi? Hiteke hola sa mua rinaṅeraṅe?” gua si Asa.

³² Meke totoaso suraṅa sari kara pa koaka, si bule nana sa givusu. ³³ Meke vahesia rina

disaepeli pa koaka se Zisu. Zama si arini, “Hinokara sapu Agoi tugo sa Tuna Tamasa,” gua si arini.

Salani Zisu sari na Tie Mohodi pa Qenesareti

³⁴ Karovia rini sa kopi Qaleli meke la hogoto pa popoa Qenesareti. ³⁵ Dono gilania rina tie vasina se Zisu, ke va enea rini sa inavoso, meke turana mae ni rini koa Sa sari na dia tie mohodi pa doduruna sa popoa sana. ³⁶ Tapa koe Zisu si arini pude va malumi Sa sari na tie mohodi pude tiqva sa Nana hukihukiri poko. Meke sari doduru pu tiqv ia sa hukihukirina sa Nana poko, si ta salana beto.

15

*Vina Tumatumae Koadi tadi na Tie Ziu
(Maka 7:1-13)*

¹ Meke taluaraedi mae pa Zerusalem sari kaiqa Parese meke na tie va tumatumae koasa Tinarae te Mosese, meke nanasia rini se Zisu, ² “Na vegua sari kasa disaepeli tamugoi, lopu nuzapa paki lima meke henahena si arini? Gua ke sekea rini sa hahanana nuzapa lima, sapu ele tava tumatumae nia gita koari na tiatamada pukerane,” gua si arini.

³ Meke olaña la se Zisu, “Gamu ba na vegua ke sekea sa Tinarae te Tamasa meke luli gamu sari na mia vina tumatumae soti telemia? ⁴ Ura zama sa Tamasa, ‘Mu va lavatia sa tinamu meke tamamu’ meke ‘Asa sapu zama nonoivali sari na tiatamana si kaqu tava mate,’ gua.* ⁵ Ba sapu

---

* 15:4 Ekd 20:12, 21:17; Diut 5:16; Liv 20:9

variva tumatumae nia gamu si gua tu he: Be keke tie tagoa si keketona pude boka toka ni sari na tiatamana, ba tozi ni sa sari kara, 'Sa tinitona hie si ele ponia rau koe Tamasa, ⁶ ke lopu boka tavetavete nia rau pude tokani gamu,' gua si asa. Pa sirana hie si sekea gamu sa tinarae te Tamasa, meke luli gamu sari na mia vina tumatumae soti telemia. ⁷ Na tie sekesekei mia si gamu! Gotogoto puta sa zinama te Tamasa koe Aisea pa ginua mia gamu, sapu guahe:

⁸ 'Sari tie hire si va lavata Au rini pa beru dia, ba seu koa Rau sari bulodi.*

⁹ Gua hoboro mo sa dia vinahesi mae koa Rau. Ura va tumatumae guni na tinarae Taqarau rini sari na vina turu tadi tie!' gua."

Tinitona pu Va Bonia sa Tie
(Maka 7:14-23)

¹⁰ Meke tioko varigara mae ni Zisu sari na tinoni, meke zamai Sa, "Mi avoso mae mamu tumae nia si hie! ¹¹ Lopu sapu hena ia sa tie pa nuzuna si va bonia si asa, ba sari na zinama tu saripu zama vura ni sa pa nuzuna, arini tu si va bonia si asa," gua se Zisu.

¹² Meke mae zama koa Sa sari kasa Nana disaepeli, "Gilania tugo Goi sapu lopu hite qetu ni rina Parese gua saripu zama ni Goi?" gua si arini.

¹³ Meke olaña la se Zisu, "Doduru linetelete sapu lopu letei sa Tamaqu pa Manauru si kaqu ta rabutu palae beto. ¹⁴ Mi lopu talotana ni si arini! Na tie tuturana behudi si arini pu turani sari na tie behu. Pana karua tie behu variturani, si kote

---

* 15:8 Ais 29:13

la hoqa varigara mo pa keke pou si arini,” gua si Asa.*

¹⁵ Meke zama se Pita, “Va bakalia koa gami sa vina tumatumae hie?”

¹⁶ Meke olaña la se Zisu koa ri kasa disaepeli, “Vea, na korapa pupuhu gua tugo ari doduru tie sara si gamu? ¹⁷ Lopu gilania tu gamu sapu gua pu hena ia sa tie pa nuzuna si gore la mo pa tiana meke vura taloa mo pa tinina? ¹⁸ Ba saripu vuradi pa nuzu tie, si mae gua pa bulona, arini tu si va bonia sa tinoa tanisa tie.* ¹⁹ Ura pa bulo tu vura maedi sari na binalabala kaleadi pu hoke evañia sa vina mate tie, binarabarata, vinari riqihi, meke kaiqa hahanana kaleadi pule; guana hinikohiko, kinohakoha, meke na zinama va kaleana la koari na tie. ²⁰ Arini tu sari na tinitoña saripu va bonia sa tie. Ba pude lopu nuzapa lima meke henahena, si lopu boka va bonia sa tie,” gua se Zisu.

*Sa Rinanerane Tanisa Barikaleqe Zenitailo
(Maka 7:24-30)*

²¹ Meke taluarae vasina se Zisu meke topue la koasa popoa sapu tata koari na vasivasileana pa Taea meke Saedoni. ²² Meke mae koa Sa si keke barikaleqe Zenitailo sapu koana pa popoa asa, meke tepa na kabo la koe Zisu si asa, “Ke, Tuna Devita, sa tuqu vineki si ta hilae tomate kaleana, ke moho sisigiti si asa; mae toka nau!” gua si asa.

²³ Ba lopu hite zama la ia Zisu si asa. Meke mae garunia ri kasa disaepeli se Zisu, “Hitu taloa nia

---

* **15:14** Lk 6:39   * **15:18** Mt 12:34

gana, sina ene luli gita sa meke vevehe variva nuli,” gua si arini.

²⁴ Meke zama la koa rini se Zisu, “Arau si ta garunu pude la koari na sipi muliunudi pa Izireli,” gua si Asa.

²⁵ Ba ene latu sa barikaleqe, meke todonõ pa nenena Zisu, “Toka nau Baṅara!” gua si Asa.

²⁶ Olaṅa se Zisu, “Lopu leana pude vagia sa ginani tadi na koburu meke oki lania koari na siki*,” gua si Asa.

²⁷ “Hinokaramu Baṅara, ba sari na siki si hoke aqa gani umumu ginani hoqadi mo pa tevolo tadi pu pausudi,” gua sa barikaleqe.

²⁸ Meke olaṅa la se Zisu, “Noma hola sa mua rinaṅeraṅe, ke mani ta evaṅa tugo gua sapu hiva nia goi,” gua si Asa. Meke pa totosona tugo asa si ta salaṅa sa tuna vineki sa barikaleqe.

Soku Tie si Ta Salaṅa koe Zisu

²⁹ Taluaræ vasina se Zisu meke enene si Asa pa raratana masa pa kopi Qaleli. La haele sage pa keke toqere si Asa, meke habotu vasina. ³⁰ Meke noma hola sari na puku tinoni saripu mae koa Sa. Turaṅa mae ni rini koa Sa saripu ike, na behu, na koele, na poka, meke sokudi pule. Mae veko i rini pa nenena Zisu, meke salaṅa betoi Sa si arini. ³¹ Magasa hola sari tie totosõ sapu zama saripu poka, ta salaṅa pule saripu koele, ene pule saripu ike, meke dodogoræ pule saripu behu, meke vahesia rini sa Tamasa tadi na tie Izireli.

---

* **15:26** Sa pozapoza sapu hoke pozani sari na tie Ziu koari na tie Zenitailo.

*Poni Zisu sari ka Made Tina Tie
(Maka 8:1-10)*

³² Meke tioki Zisu sari Nana disaepeli meke tozi ni Sa, “Tataru nia Rau sa vinarigara lavata hie, sina luli Au rini pa ka neta rane, meke kamahire si beto ni na ginani. Lopu hiva nia Rau pude oviadi meke va pulei, sina kote ovia na mabubulu pa sirana si arini,” gua si Asa.

³³ Meke nanasa sari kasa disaepeli, “Pavei kote boka vagi nia gita sa ginani pa vasina ivuluna hie sapu padana pude ponia sa puku vinarigara lavata gua hie?” gua si arini.

³⁴ “Ka visa bereti si koa koa gamu?” gua se Zisu. “Ka zuapa, meke ka visavisa igana hitehite mo,” gua si arini.

³⁵ Meke tozi ni Zisu sari na tinoni, pude habotu gore pa pepeso. ³⁶ Meke vagi i Sa sari ka zuapa bereti meke sari ka visavisa igana; zama leana ni Sa koe Tamasa, meke videvide i Sa, meke poni Sa koa ri Nana disaepeli, meke arini va hia lani koari na tie. ³⁷ Henahena beto sari doduru, meke deña valeana. Meke ka zuapa pili nomadi si va siñi ni umumu ginani koa holadi ari na disaepeli. ³⁸ Sa ninaedi rina tie pu habotu henahena si ari ka made tina koreo na palabatu, lopu ta nae sari na koburu na barikaleqe. ³⁹ Beto garunu taloa ni Zisu sari na tinoni, si surana pa koaka si Asa, meke toka la pa kali popoa pa Maqadani^d.

16

*Hiva Dogoro Vinagilagila sari na Tie
(Maka 8:11-13; Luke 12:54-56)*

¹ Meke mae koe Zisu sari kaiqa rina Parese na Sadusi. Hiva podekia rini si Asa, ke garunia rini pude tavetia keke tinavete variva magasana pude va sosodea sapu maena koe Tamasa si Asa, gua.*

² Ba olaña la i Zisu, “Pude veluvelu sa popoa, si hoke zama si gamu. ‘Kote bule sa popoa, sina maqarea sa mañauru,’ gua si gamu. ³ Meke pana munumunu si hoke zama, ‘Kote ruku sa popoa, sina opoadumu sa mañauru,’ gua si gamu. Pa dinonona la sa mañauru si boka tumae nia gamu sapu kote bule sa popoa ba vea, ba lopu boka dono gilani tu gamu sari na vina gilagila koasa totošo hie? ⁴ Na sinage kaleana na va gugue koe Tamasa si hata vina gilagila. Ba loke vina gilagila si kaqu ta poni nia gamu, ba sa vina gilagila te Zona mo,” gua si Asa. Meke luara veko pani Sa si arini meke taloa hokara Nana.*

*Sa Vina Tumatumae tadi na Parese na Sadusi
(Maka 8:14-21)*

⁵ Meke sipu karovo la pa kali karovona sa kopi sarini, si mulini nia ari disaepeli pude paleke bereti. ⁶ Zama la i Zisu si arini, “Mi balau nia gamu sa isiti tadi na Parese na Sadusi,” gua;* ⁷ ke vari zamai teledia si arini, “Gina sapu lopu paleke bereti beka gita si gunia Sa hie?”

⁸ Ele gilania Zisu gua sapu vari zama nia rini, ke nanasa la i Sa si arini, “Na vegua ke zama nia gamu sapu lopu paleke bereti si gamu? Hiteke hola sa mia rinañerañe. ⁹ Korapa pupuhu tugo

* **16:1** Mt 12:38; Lk 11:16   * **16:4** Mt 12:39; Lk 11:29   * **16:6**
Lk 12:1

si gamu! Lopu balabala ia tu gamu sipu videvidei Rau sari ka lima bereti si ari ka lima tina tie si ta poni? Ka visa pili si va sini ni umumu ginani gamu?*

¹⁰ Meke vegua sari ka zuapa bereti sapu ta poni la koari ka made tina tie? Ka visa pili si va sini ni umumu ginani gamu?*

¹¹ Vegua ke lopu boka tumae nia tu gamu sapu lopu na bereti si korapa gunia Rau he? Mi kopu puleni gamu koari na isiti^d tadi na Parese na Sadusi!" gua si Asa.

¹² Ke tiqe gilania ri kasa disaepeli sapu lopu na isiti sapu tavete nia bereti sapu gunia Sa, ba sa vina tumatumae tu tadi na Parese na Sadusi.

*Helahelae nia Pita sapu e Zisu sa Karisito
(Maka 8:27-30; Luke 9:18-21)*

¹³ Totoso kamo la se Zisu koasa pinaqaha popoa sapu tata pa Sizaria Pilipae si nanasi Sa sari Nana disaepeli, "Esei gunia rina tie sa Tuna na Tie," gua si Asa.

¹⁴ "Kaiqa si e Zone Papitaiso gua, kaiqa si e Ilaiza gua, kaiqa si e Zeremaea, babe keke rina poropita gua," gua si arini.*

¹⁵ "Gamu si vegua? Esei balabala Nau gamu si Arau?" nanasa gua si Asa.

¹⁶ Meke olaṅa la se Saimone Pita, "Agoi tugo sa Karisito^d, sa Tuna sa Tamasa toana," gua si asa.*

¹⁷ Olaṅa se Zisu, "Ta manae tugo si agoi Saimone na tuna e Zone, sina lopu keke tie tozi nigo si hie, ba ta poni toṅoto mae nia goi koasa Tamaqu pa Maṅauru si asa. ¹⁸ Ke Maqu tozi

---

* **16:9** Mt 14:17-21   * **16:10** Mt 15:34-38   * **16:14** Mt 14:1-2;
Mk 6:14-15; Lk 9:7-8   * **16:16** Zn 6:68-69

nigo Rau sapu e Pita si agoi, sapu na patu sa ginuana. Meke koasa Patu Sinokirae hie si kaqu kuria Rau sa Qua ekelesia, meke sa niniraniira tanisa minate si lopu kaqu boka va kilasia sa sa Qua ekelesia hie. ¹⁹ Kaqu ponigo Rau sari na viduluna sa Binaṅara Manauro, meke gua sapu heki nia goi pa pepeso si kaqu ta hekie tugo koe Tamasa, meke gua sapu va malumia goi pa pepeso, si kaqu tava malumu tugo koe Tamasa.”*
²⁰ Meke naquī Zisu sari Nana disaepeli pude lopu tozia pa tie sapu Asa tugo sa Karisito.

*Tozia Zisu sa Nana Tinasigiti na Minate
 (Maka 8:31 kamo hinia 9:1; Luke 9:22-27)*

²¹ Podalae pa totoaso asa si podalae totozi va bakala valeania Zisu koa ri Nana disaepeli sa Nana tinasigiti, meke zama si Asa, “Kaqu la si Arau pa Zerusalema, meke kaqu koa tava sigiti koari na koimata tadi na tie Ziu, na nati hiamā, meke koari na tie va tumatūmae koasa Tinarae te Mosese. Kaqu tava mate si Rau, ba pa rane vina neta si kaqu tava toa pule pa minate si Arau.”

²² Meke vagi vata kale ia Pita se Zisu meke podalae norea sa, “Lopu kaqu, Baṅara! Lopu kaqu evaṅa si hie koa Goi!” gua si asa.

²³ Taliri se Zisu meke zama la koe Pita, “Taloa koa Rau Setani! Korapa hiva hukahukata si goi pa kenuqu. Sina sari na binalabala arini si lopu maedi koe Tamasa, ba tana tie mo,” gua se Zisu.

²⁴ Meke zama se Zisu koari Nana disaepeli, “Asa sapu hiva luli Au, si mani lopu ruriti sari doduru nana ginugua soti telena, ba mani ovulu

---

* **16:19** Mt 18:18; Zn 20:23

palekia sa nana korosi*, meke luli Au.* ²⁵ Ura asa pu ruritia sa nana tinoa si kaqu siana nia sa si asa. Ba asa pu lopu ruritia sa nana tinoa pa linuliqu Rau, si kaqu vagia sa sa tinoa hola.* ²⁶ Na lineana sa si kote va gavoria sa tie be hiva tago ia sa sa doduruna sa kasia popoa, ba siana nia sa sa tinoa hola? Namu loketona hokara! Loketona si kote boka holu nia sa pude vagi pule nia sa nana tinoa. ²⁷ Ura sa Tuna na Tie, si kote mae koasa tinolava nedalana tanisa Tamana meke somanae koari Nana mateana hopedi. Meke kaqu hopeke poni pinia Sa sari na hopeke tie gua sapu garo pa dia tinavete.* ²⁸ Maqu tozi va hinokarani gamu sapu kaiqa gamu hire si lopu kaqu mate, osolae dogoria tu gamu sa Tuna na Tie, maena pa Nana binanara.”

17

Ta ilirae Nedala sa Isumatana e Zisu pa Toqere (Maka 9:2-13; Luke 9:28-36)

¹ Meke sipu hola ka onomo rane, si turania Zisu se Pita meke sari karu tamatasi, ari Zemisi e Zone, meke sage la pa keke toqere ululuna meke koa teledia vasina si arini.* ² Sipu dono la sari ka neta disaepeli koe Zisu si ta ilirae nedala sa isumatana guana rimata, meke sari Nana poko si keoro sisigiti. ³ Meke dogori ri ka neta disaepeli sari Mosese e Ilaiza korapa vivinei koe Zisu.

* **16:24** Sa ginuana “palekia nana korosi” si mani va namanama pude koa ta sisigiti pa linulina e Karisito, kekenono guana minate pa korosi. * **16:24** Mt 10:38; Lk 14:27 * **16:25** Mt 10:39; Lk 17:33; Zn 12:25 * **16:27** Mt 25:31; Sam 62:12; Rom 2:6 * **17:1** 2 Pit 1:17-18

⁴ Ke zama la koe Zisu se Pita, “Banara, leana hola sapu koa tani si gami doduru hire. Be leana gua Goi, si maqu taveti ka neta ipi tani keke Tamugoi, keke te Mosese, meke keke te Ilaiza,” gua si asa.

⁵ Meke sipu korapa zama si asa, si mae opo adumi keke lei keoro nedalana si arini. Meke avosia rini si keke mamalaini mae gua koasa lei sapu zama guahe: “Hie tugo sa Tuqu koleo sapu qetu hola nia Rau, mi avosia si Asa!” gua.*

⁶ Sipu avosia ri ka neta disaepeli sa mamalaini, si matagutu sisigiti dia, ke hoqa oporapaha pa pepeso si arini. ⁷ Mae tiqei Zisu si arini meke zamai Sa, “Mi lopu matagutu, mi turu!” gua si Asa. ⁸ Ke dono sage si arini, ba loke tie si dogoria rini ba telena mo e Zisu.

⁹ Meke sipu taluarae gore pule mae rini pa toqere, si naqui Zisu sari ka neta disaepeli meke zama, “Lopu tozia gamu pa keke tie sa dinogodogorae sapu dogoria gamu, osolae pana va toa pulea tu Tamasa pa minate sa Tuna na Tie,” gua si Asa.

¹⁰ Meke nanasa la ia rina disaepeli se Zisu, “Na vegua ke zama sari na tie va tumatumae koasa Tinarae te Mosese sapu e Ilaiza tu si kaqu pule va kenue mae meke tiqe mae sa Karisito?” gua si arini.*

¹¹ Meke olaña la koa rini se Zisu, “Hinokara e Ilaiza tugo si kote mae kekenu pude va nama va toñoto vekoi sa sari doduru ginugua. ¹² Ba tozi hinokarani gamu Rau sapu ele pule mae tu se

---

* **17:5** Zen 22:2; Diut 18:15; Sam 2:7; Ais 42:1; Mt 3:17, 12:18; Mk 1:11; Lk 3:22   * **17:10** Mal 4:5

Ilaiza, ba lopu doño gilaria rina tie, ke ñoñovalia rini si asa pa sirana gua mo sapu hiva nia rini. Meke kaqu ñoñovala gunia tugo rini asa sa Tuna na Tie,” gua se Zisu.*

¹³ Meke tiqe bakala koari na disaepeli sapu e Zone Papitaiso mo si gunia Zisu.

Salania Zisu si Keke Koreo sapu Koaia Tomate Kaleana

(Maka 9:14-29; Luke 9:37-43)

¹⁴ Meke sipu kamo pule la si arini koasa puku vinarigara lavata, si mae hoqa todoño koa Sa si keke tie meke zama, ¹⁵ “Banara, tataru nia mamu toka nia sa tuqu koreo. Na hoke kamo kirekireqe, meke hoke hoqa nia pa nika, babe pa kolo si asa. ¹⁶ Ele turana mae nia rau koa ri mua disaepeli, ba lopu boka salania rini,” gua si asa.

¹⁷ Meke olaña se Zisu, “Kei, gamu na sinage va gugue na kaleamia, vea seunae gua kaqu koa turana gamu, na tupitini gamu Rau. Turana mae nia koa Rau tani sa koreo!” gua si Asa. ¹⁸ Hipuru pania Zisu sa tomate kaleana, ke vura taloa si asa koasa koreo, meke pa totošo tugo asa si ta salana si asa.

¹⁹ Meke mae teledia koe Zisu sari kasa Nana disaepeli, meke nanasia rini si Asa, “Na vegua ke lopu boka hipuru pania tu gami sa tomate kaleana sana?” gua si arini.

²⁰ Meke olaña la koa rini se Zisu, “Maqu tozi va hinokarani gamu: na hiteke hola sa mia rinañerane; zama hinokara atu koa gamu si Rau, sapu be hitekena hite gua mo na keke kiko masitadi sa mia rinañerane, ba boka zama ia mo

---

* **17:12** Mt 11:14

gamu sa toqere hie, ‘Mu rizu la panahoi,’ gua, meke kote rizu nana mo. Loketona sapu kote tasuna koa goi pude evaṅa.* ²¹ [Ba sa tomate kaleana gua hie, si lopu boka ta hipuru palae hoboro, ba pa vinaravara meke pa minadi pa ginani mo kote boka ta evaṅa,” gua si Asa.]*

*Tozi Pulea Zisu Guguana sa Nana Minate
(Maka 9:30-32; Luke 9:43-45)*

²² Totoso kamo varigara pa Qaleli sari kasa disaepeli, si zama se Zisu koarini, “Sa Tuna na Tie si kote ta vala pa limadi rina tie. ²³ Kote tava mate si Asa, ba pa rane vina neta, si kote va turu pulea Tamasa pa minate si Asa,” guni Sa, ke talotana hola sari na disaepeli.

Tinabara Takisi tana Zelepade

²⁴ Meke sipu kamo mae pa Kepaniami se Zisu meke sari Nana disaepeli, si mae nanasa koe Pita sa tie hata takisi tanisa Zelepade, “Vegua hoke tabaria sa titisa tamugamu sa takisi tanisa Zelepade?” gua si asa.*

²⁵ “Uve, hoke tabaria Sa,” gua se Pita, meke sipu nuquru la pa vetu se Pita si hinoqa zama la koasa se Zisu, “Saimone, sa sa mua binalabala? Esei hoke tabara la nia sa takisi koari na banara pa kasia popoa hie? Ari na tudia soti, ba ari na votiki tie tu?”

²⁶ Meke olana se Pita, “Ari na votiki tie mo.” “Ke sari tudia si lopu tabaria sa takisi. ²⁷ Ba pude lopu va kaleania gita sa binalabala tadi na tie, ke

---

* **17:20** Mt 21:21; Mk 11:23; 1 Kor 13:2   * **17:21** Sa vesi hie si koa pa kaiqa kinubekubere hope pukerane ba lopu doduru.

* **17:24** Ekd 30:13, 38:26

mamu la tutusa pa kolo. Mamu vagia sa igana kekenu riqihia goi, mamu va nanaria nuzuna meke kote dogoria goi si keke poata siliva sapu padana sa tinabara takisi pa Zelepade tamugoi meke Taqarau,” gua si Asa.

18

*Asa sapu Noma Hola pa Binañara Mañauru
(Maka 9:33-37; Luke 9:46-48)*

¹ Pa totona asa si mae koa Sa sari Nana disaepeli meke nanasa guahe si arini, “Esei si arilaena hola pa Binañara Mañauru?”*

² Ke tioko vagia Zisu si keke koburu hite meke va turua Sa pa kenudi rini. ³ Meke zama la koa rini si Asa, “Maqu tozi va hinokarani gamu; be lopu hobe si gamu meke ta evanae guana koburu hite, si lopu kaqu nuquru si gamu koasa Binañara Mañauru.* ⁴ Asa sapu va pepekae pule nia gua sa koburu hite hie si arilaena pa Binañara Mañauru. ⁵ Meke asa sapu va kamo valeania pa korapa pozaqu Rau si keke koburu hite gua hie, si va kamo Au tugo sa si Arau.

*Toketoke Va Hoqa Tie pa Sinea
(Maka 9:42-48; Luke 17:1-2)*

⁶ Ba asa sapu vata luarae ia si keke koburu hite pa nana rinañerane koa Rau, si leana hola pude pusi nia keke patu lavata ruana, meke la va lodu pania gana pa lamana peava. ⁷ Kaleana hola tugo koari na tie pa kasia popoa, sapu koa dia sari na tinitonā pu boka hukati si arini pa dia

---

* **18:1** Lk 22:24   * **18:3** Mk 10:15; Lk 18:17

rinanerane koa Rau! Meke sari na tinitona arini si kaqu kamo mae tugo; ba mani talotana gana si asa pu va kamo mae i sari na tinitona arini.

⁸ Be keke kali limamu babe keke kali nenemu, si vata luarae igo koa Rau, si mamu gomu pania, leana hola si pude nuquru si goi pa tinoa hola, koasa tinoa gomugomumu, hola nia si pude tagoi goi sari na limamu na nenemu meke la pa heli.*

⁹ Be sa matamu si vata luarae igo koa Rau, si mamu lobiti pania gana. Leana hola si pude keke matamu mo si koa meke nuquru pa tinoa hola; hola nia si pude karua matamu si koa beto dia meke ta gona la pa nika pa heli.*

*Sa Parabolona sa Sipi Muliunu
(Luke 15:3-7)*

¹⁰ Kopu nia pude mi lopu dono va gore ia si keke koari na koburu hite hire. Maqu tozini gamu, sapu sari na dia mateana rini si doduru toতোসা koa pa kenuna sa Tamaqu pa Manauru.

¹¹ [Ura mae sa Tuna na Tie pude harupi saripu muliunu.]

¹² Sa balabala nia goi? Be keke tie si tagoi keke gogoto nana sipi meke keke rina nana sipi si muliunu, na sa si kote tavetia sa? Kote veko paki sa sari ka sia navulu sia pude gani duduli pa toqere, meke la hata ia sa si asa sapu muliunu.

¹³ Maqu tozi va hinokarani gamu, pana dogoria sa, sa nana qinetuqetuna sa sipi hie si hola nia sa nana qinetuqetudi ri ka sia navulu sia saripu lopu muliunu. ¹⁴ Gua tugo asa, sapu sa Tamada

---

* **18:8** Mt 5:30   * **18:9** Mt 5:29

pa Mañauru si lopu hiva hokara nia si pude muliuñu* si keke rina koburu hite hire.

Keke Tasida pa Vinahesi sapu Hoqa pa Sinea

¹⁵ Ke be keke tasida pa vinahesi si tavete va sea atu koa goi, si mamu la tozi nia vasina sea nia sa. Mamu tavetia si hie telemia eke mo gamu kara; meke be avosigo sa si ele toka nia goi si asa pude pule mae.* ¹⁶ Ba be lopu hiva va avosigo sa, si mu la tioki pule keke be karua tie pude 'va sosode toka nigo koari na nana sinea sa tasida hie,' gua sapu ta zamae pa Kinubekubere Hope.* ¹⁷ Ba be lopu hiva va avosi tugo sa sarini pu tioki goi, si mamu tiqe paleke la nia koa sa ekelesia sa doduru ginuguana sa tasida hie. Meke be lopu hiva va avosia tugo sa sa ekelesia, si veko pania mo, mamu balabala gunia mo na keke tie huporo, babe keke tie kaleana si asa.

Sa Hineki meke na Vina Malumu

¹⁸ Maqu tozi hinokarani gamu, sapu gua pu heki ni gamu pa pepeso si kaqu ta hekie tugo pa Mañauru, meke gua sapu va malumi gamu pa pepeso si kaqu tava malumu tugo pa Mañauru.*

¹⁹ Meke hie pule si tozini gamu Rau. Be karua gamu si variva ego nia si keketona pude varavara nia, si kaqu vatu nia sa Tamaqu pa Mañauru koa gamu, ²⁰ ura be karua babe ka ñeta tie si varigara pa pozaqu Rau si somana tugo si Arau koa rini," gua si Asa.

---

* **18:14** Muliuñu si pude tava kilasa pa heli. * **18:15** Lk 17:3

* **18:16** Diut 19:15 * **18:18** Mt 16:19; Zn 20:23

Sa Nabulu pu Lopu Variva Taleosae

²¹ Meke mae nanasia Pita se Zisu, “Baṅara, be keke tasiq̄u pa vinahesi si tale va sea mae mo koa rau, si ka visa totoṣo kaq̄u taleoṣo nia rau si asa? Ka zuapa totoṣo?” gua si asa.*

²² Meke olaṅa la koa sa se Zisu, “Lokari, lopu ka zuapa totoṣo, ba hola nia zuapa ṅavulu totoṣo ka zuapa,” gua si Asa.* ²³ “Sina sa Binaṅara Maṅauru si guahe,” gua si Asa. “Koa nana si keke baṅara sapu hiva nae va toṅoti sari na lipulipu tadi na nana tie tavetavete. ²⁴ Meke sipu lopu ele seunae podalae varigara ni sa sari na lipulipu, si turaṅa nuq̄uru mae nia mo rini si keke arini pu ari nana lipulipu. Soku tina dola sari nana lipulipu sa koasa nana baṅara. ²⁵ Lopu boka lipui sa sari nana lipulipu. Ke zama sa baṅara pude holuholu gunia na pinausu si asa, nana barikaleqe meke sari nana koburu meke sari doduru nana likakalae, pude lipui sari na nana lipulipu.

²⁶ Meke hoqa kokotuṅu sa tie tavetavete hie pa kenuna sa nana baṅara meke tepa guahe: ‘Baṅara, tataru nau mamu aqa va ṅoṅo nau, maq̄u lipu betoi sari doduru qua lipulipu, koa goi,’ gua si asa. ²⁷ Meke tataru nia sa nana baṅara si asa, ke taleoṣo nia mo sa koa ri doduru nana lipulipu meke vata rupahia sa.

²⁸ Meke sipu taluarae vura la sa tie tavetavete hie, si la q̄ora puta nia mo sa pa sirana si keke tie tavetavete turaṅana, sapu ka visavisa dola mo sari nana lipulipu koasa. La tuqe vagia mo sa sa

---

* **18:21** Lk 17:3-4   * **18:22** Zen 4:24

tie, meke kunele vekoa sa ruana, meke zama ia sa, ‘Turei lipui mua lipulipu koa rau!’ gua si asa.

²⁹ Meke hoqa todoño sa tie meke zama, ‘Tataru nau mamu aqa va ñoño nau, maqu ponigo sari qua lipulipu,’ gua si asa. ³⁰ Ba korona taleoso nia sa, ba vala sa pa vetu varipusi osolae kaqu lipu betoi tu sa sari nana lipulipu, gua. ³¹ Meke sipu dogoria kaiqa tie tavetavete turañana gua sapu ta evaņa, si talotaņa hola si arini, ke la tozia rini koasa bañara gua sapu evaņa sa.

³² Ke tioko vagia sa bañara sa tie tavetavete sana, meke zama ia sa. ‘Na tie tavetavete kaleamu hola si goi! Ele taleoso nigo rau si agoi koa ri doduru mua lipulipu koa rau, sina tepa si goi. ³³ Ba vegua ke lopu taleoso nia goi sa tie tavetavete turañamu, gua sapu taleoso gunigo rau?’ ³⁴ Meke bugoro sisigiti sa bañara ke vata pusi pania sa sa tie tavetavete sana, osolae kaqu lipu betoi tu sa sari doduru nana lipulipu.”

³⁵ Meke pa vinabetona si zama guahe se Zisu: “Kaqu hopeke gunini gamu tugo sa Tamaqu pa Mañauru si gamu, be lopu hopeke taleosoni gamu pa bulomia soti sari na tasimia pa vinahesi.”

19

*Vina Tumatumae te Zisu koasa Vinariluari pa Vinarihaba
(Maka 10:1-12)*

¹ Meke sipu va hokoti Zisu sari doduru vina tumatumae hire, si taluarae si Asa pa Qaleli meke la pa pinaqaha popoa Ziudia sapu pa kali karovona sa Ovuku Zodani. ² Meke sari na puku

tinoni lavata si luli koa Sa, meke salana betoi Sa saripu mohodi.

³ Meke mae koa Sa si kaiqa rina Parese pude podekia si Asa. Nanasa guahe sarini, “Vegua, tava malumu pa Tinarae te Mosese si pude luara pania keke tie sa nana barikaleqe pa doduru ginugua mo?”

⁴ Meke olana la koa rini se Zisu, “Vea, lopu tiro ia tu gamu koasa Kinubekubere Hopena sia, sapu pa pinodalaena si ‘Va podaka ni koreo na vineki Tamasa,’ gua?”* ⁵ Meke zama si Asa sapu, ‘Pa ginugua asa si kaqu luaria sa koreo sa tamana meke sa tinana, meke kaqu koa keke koa sa nana barikaleqe, meke koa keke tinidia sari karua.’*

⁶ Ke lopu karua sari karua, ba kekeke mo. Saripu ele vari soto ni sa Tamasa pa vinarihaba, si mani lopu vari luara ni na tie,” gua si Asa.

⁷ Meke nanasa pule la koa Sa sari na Parese, “Pude gua asa si na vegua ke va malumu ia tu e Mosese pa Tinarae sapu sa palabatu si boka ponía pepa vinari luari sa sa nana barikaleqe, meke tiqe hitu taloa nia?” gua si arini.*

⁸ Meke olana la se Zisu koa rini, “Va malumu gamu Mosese pude luari sari mia barikaleqe sina tasuna hola si gamu, ba pa podalaena si pude lopu vari luari. ⁹ Maqu tozini gamu, be keke palabatu luara pania sa nana barikaleqe, ba lopu barabarata sa nana barikaleqe, meke haba hobia sa palabatu si keke votiki barikaleqe babe

---

* **19:4** Zen 1:27, 5:2   * **19:5** Zen 2:24   * **19:7** Diut 24:1-4; Mt 5:31

na vineki, si barabarata tugo sa tie sana,” gua se Zisu.*

¹⁰ Meke zama la koa Sa sari nana disaepeli, “Be gua asa sa ginugua pa vari korapadi rina palabatu meke barikaleqe, si leana hola pude madi lopu varihaba mo sari na tie,” gua si arini.

¹¹ Meke olaña la koa rini se Zisu, “Sa zinama hie si lopu goto la pa doduru tie, ba koa rini mo pu ele poni ni sa Tamasa. ¹² Ura koa dia sari na hopehopeke ginugua gua meke lopu hoke boka varihaba sari na tie. Kaiqa sina koa gua tu pa dia pinodo, kaiqa sina tie mo va tasuna i, kaiqa si lopu hiva varihaba, sina hiva nabulu nia mo rini sa Binañara Mañauru. Asa sapu boka si mani lulia sa zinama hie,” gua si Asa.

*Mana ni Zisu Sari na Koburu Hite
(Maka 10:13-16; Luke 18:15-17)*

¹³ Meke turaña la ni ri kaiqa sari dia koburu koe Zisu pude va opo ni limana meke mana ni Sa, gua, ba norei rina disaepeli si arini. ¹⁴ Ba zama se Zisu, “Va malumu mae i koa Rau sari na koburu, lopu hukati si arini, sina sa Binañara Mañauru si tadirini pu gugua hire,” gua si Asa. ¹⁵ Beto va oponi limana Sa sari na koburu hite meke mana ni Sa, si taluarae taloa vasina si Asa.

*Sa Tie Vaqura sapu Tagotagona
(Maka 10:17-31; Luke 18:18-30)*

¹⁶ Keke toroso si mae koe Zisu si keke tie meke nanasa guahe: “Titisa, na tinavete leana sa si kaqu tavetia rau pude vagia sa tinoa hola?” gua si asa.

---

* **19:9** Mt 5:32; 1 Kor 7:10-11

17 Meke olaña la koasa se Zisu, “Na vegua ke nanasa nia goi koa Rau gua sapu leana? E Tamasa mo telena si leana. Ba pude hiva nia goi sa Tinoa Hola, si mu kopu ni sari na Tinarae,” gua si Asa.

18 “Tinarae savadi?” gua sa tie. Meke olaña se Zisu, “Meke mu variva mate, meke mu barabarata, meke mu hiko, meke mu zutu kokoha ia si keke tie;” 19 Mu va lavatia sa tamamu meke sa tinamu, mamu tataru nia sa turañamu, gua sapu tataru pule nigo si agoi,” gua si Asa.*

20 Meke olaña sa tie, “Ele va tabei tu rau sari doduru tinarae arini. Na sa pule si ta hivae pude tavetia rau,” gua si asa.

21 Meke olaña la koasa se Zisu, “Be hiva koa va gotogoto si goi, si la mamu holuholu ni sari doduru mua likakalae mamu poni ni sari poata koari na tie habahuala, meke kote ari mua tinagotago pa Mañauru; beto asa, mamu mae luli Au,” gua si Asa.

22 Totoso avosia sa tie vaqura sapu gua asa, si talotana si asa, meke pule taloa nana; sina soku hola nana tinagotago.

23 Meke zama se Zisu koari Nana disaepeli, “Maqu tozi va hinokarani gamu: tasuna hola koasa tie tagotago pude nuquru pa Binañara Mañauru. 24 Maqu zama pule nia, sapu tasuna hola tugo koasa tie tagotago pude nuquru pa Binañara Mañauru hola nia si pude nuquru si keke kameli pa lopa nila,” gua si Asa.

---

* 19:18 Ekd 20:13-16; Diut 5:17-20   * 19:19 Ekd 20:12; Diut 5:16; Liv 19:18

²⁵ Totoso avosia rina disaepeli sapu gua asa si magasa sisigiti si arini meke zama, “Ke esei mo si kote boka ta harupu?” gua si arini.

²⁶ Meke doño toto la i Zisu si arini meke zama, “Pa tie si tasuna si hie, ba koe Tamasa si loketona si tasuna,” gua si Asa.

²⁷ Meke zama la koa Sa se Pita, “Gami si luara pani sari doduru mami likakalae pude luli Igo; na sa si kote vagia gami?” gua si asa.

²⁸ Meke zama la koa rini se Zisu, “Maqu tozi va hinokarani gamu, sapu pana habotu pa Nana habohabotuana banara tolavaena sa Tuna na Tie koasa totoo tanisa Nana Binañara, si kaqu somana habotu si gamu ka manege rua Qua disaepeli koa ri ka manege rua habohabotuana banara, pude koa totoli ni sari ka manege rua butubutu Izireli.* ²⁹ Meke ari doduru pu ele veko pani dia vetu, na tasidia koreo na vineki, na tiatamadia, babe na tudia, na pepeso na gua pa laequ Rau, si kaqu poni pule ni Tamasa keke gogoto totoo soku hola ni saripu veko pani rini, meke kaqu vagia rini sa tinoa hola. ³⁰ Meke sokudi arini pu kekenu kamahire, si kote mumudi, meke sokudi arini pu mumudi kamahire, si kote kekenu,” gua se Zisu.*

20

Sari Tie Tavetavete pa Inuma Vaeni

¹ “Sa Binañara Mañauru si kekenono puta gua hie,” gua se Zisu. “Keke tie tago inuma vaeni si topue munumunu hokara meke la hata tie pude

---

* **19:28** Mt 25:31; Lk 22:30   * **19:30** Mt 20:16; Lk 13:30

tavetavete pa nana inuma vaeni, gua. ² Meke variva ego nia sa koa rini si pude kote tabara ni padana keke poata siliva pa keke rane, meke tiqe garunu lani sa pa tinavete. ³ Sipu vura pule la sa pa vasina tana maketi pa sia koloko, si dogori pule sa sari kaiqa tie korapa tuturu hoboro dia, loketona tavetia. ⁴ Ke tozi ni sa, 'La mamu tavetavete pa qua inuma vaeni, meke kote poni gamu rau sa tinabara pu garomia,' guni sa si arini. ⁵ Ke topue la si arini pa tinavete. Meke pa manege rua koloko, meke pa neta koloko ba gua tugo, kaiqa tie pule si vagi lani sa pa tinavete. ⁶ Meke sipu pule la sa pa vasina tana maketi pa kaiqa lima koloko veluvelu, si dogori pule sa si kaiqa tie korapa tuturu hoboro dia. 'Na vegua ke turu va hola hoboro toso tani si gamu?' gua si asa. ⁷ Meke olana sarini, 'Na loka tie poni gami tinavete,' gua si arini. 'Ego, leana, gamu ba mi la tavetavete tugo pa qua inuma vaeni,' guni sa si arini.

⁸ Meke sipu veluvelu sa popoa si tozi nia sa tie tago inuma sa nana palabatu tinavete. 'Mu la tioki sari na tie tavetavete mamu poni sari dia tinabara, podalae koa rini pu tavetavete mumudi meke kamo koa rini pu tavetavete kekenu,' gua si asa.* ⁹ Meke hopeke poni ni keke poata siliva* sa saripu podalae tavetavete pa lima koloko veluvelu. ¹⁰ Meke sipu mae vagi tinabara saripu podalae tavetavete kekenu, si balabala ia rini sapu kote vagi va noma si arini, gua. Ba toso

---

* **20:8** Liv 19:13; Diut 24:15   * **20:9** Keke poata siliva si padana sa tinabara tana tie tavetavete pa keke rane.

vagia rini sa dia tinabara si kekenoŋo gua mo tadi pu tavetavete mumudi. ¹¹ Ke totoŋo vagi rini sari na poata, si podalae qumiqumi nia rini sa tie tago inuma. ¹² Zama si arini, 'Sari kaiqa hire pu tavetavete mumudi si keke aoa mo si tavetavete ia rini, ba gami si raza mate doduruna sa rane koasa maninina sa rimata, ba va kekenoŋo gami mo goi koa rini!' gua si arini.

¹³ Meke olaŋa la koa keke ari kasa sa tie tago inuma, 'Mu avoso mae qua baere, toŋotona sa qua tinavete koa goi. Nake ele va egoa tu goi sa tinabara sapu keke poata siliva pa keke rane tavetavete, gua. ¹⁴ Ke vagia sa mua tinabara mamu taloa. Arau hiva ponía koa sa pu tavetavete mumudi, gua sapu vatua rau koa goi. ¹⁵ Arau mo telequ tagoa sa niniraŋira pude tavetavete nia sa qua poata. Mu lopu kono nia goi sapu tavete valeana la si arau koa rini.'"

¹⁶ Meke zama guahe se Zisu, "Ke gua asa si sokudi ri pu kekenu si kote tava mumudi, meke sokudi ri pu mumudi si kote tava kekenu," gua si Asa.*

Vina Neta Totoso pu Tozia Zisu sa Nana Minate

(Maka 10:32-34; Luke 18:31-34)

¹⁷ Ego, sipu korapa ene la pa Zerusalemá se Zisu, si tioko vagi vata kale i Sa sari ka manege rua Nana disaepeli, meke zama si Asa koa rini: ¹⁸ "Avoso mae gamu, korapa sage la pa Zerusalemá si gita, meke vasina si kote ta vala sa Tuna na Tie pa limadi rina ŋati hiamá, meke sari

---

* **20:16** Mt 19:30; Mk 10:31; Lk 13:30

na tie va tumatumae koasa Tinarae te Mosese, meke kote ta zutu, meke tava mate si Asa. ¹⁹ Beto asa, kote vala ia rini si Asa koari na tie Zenitailo pude va sisire nia, na sekea, meke kote va matea rini pa korosi si Asa. Ba pa rane vina neta si kaqu turu pule pa minate si Asa,” gua se Zisu.

*Sa Tinepa Tanisa Tinadia ri Zemisi e Zone
(Maka 10:35-45)*

²⁰ Meke mae koe Zisu sa barikaleqe te Zebeti meke sari karua tuna koreo; mae todoño pa kenuna Sa meke tepa vina lavata koa Sa.

²¹ “Na sa si hiva nia goi?” gua se Zisu koasa barikaleqe; meke olaña si asa, “Bañara, va tatara veko nau Goi kamahire sapu sari karu tuqu koreo hire si kaqu habotu* somanae koa Goi, keke pa kali mataomu meke keke pa kali gedemu pana koa Bañara si Goi.”

²² Meke olaña la se Zisu, “Lopu gilania gamu kara gua sapu tepa ia gamu. Vegua, boka napo turañau gamu kara sa kapa tinasigiti sapu kaqu napo ia Rau?” gua si Asa. Meke olaña sari karua, “Uve, boka tugo,” gua si arini.

²³ Meke zama la koari karua se Zisu, “Ego, kote somana napo si gamu koasa kapa tinasigiti sapu kote napo ia Rau, ba sa ninirañira pude vizatia sapu esei si kote habotu pa kali mataoqu, meke pa kali gedegu, si lopu Taqarau. Sari na vasidi gugua arini si tadirini tu pu ele vizata vekoi sa Tamaqu,” gua se Zisu.

²⁴ Totoso avosia ri ka manege puta disaepeli sapu gua asa, si bugoro ni rini sari karu tamatasi.

---

* **20:21** Hiva koa somanae koe Zisu pude banarani sari na tie.

25 Ke tioko varigara ni Zisu sari doduru disaepeli meke zamai Sa, “Gilania mia gamu sapu sari na banara tadi na tie Zenitailo, si lalae ni rini sari na tinoa tadi na dia tie meke nati hiniva ni rina dia koimata si arini.* 26 Ba koa gamu si lopu kaqu gua asa. Be keke koa gamu si hiva pude na koimata, si mani koa na nabulu si asa koa gamu.* 27 Meke be keke koa gamu si hiva koa na tie ululuna, si mani koa na pinausu si asa koa gamu. 28 Kekenono gua sa Tuna na Tie sapu lopu mae pude va banabanarae, ba mae pude koa na nabulu tu, meke ponía sa Nana tinoa pude holu pule ni sari sokudi,” gua se Zisu.

*Salani Zisu sari Karua Tie Behudi
(Maka 10:46-52; Luke 18:35-43)*

29 Meke sipu taluarae pa Zeriko se Zisu meke sari kasa Nana disaepeli, si keke puku tinoni lavata si luli koa rini. 30 Meke toso avosia ri karua tie bebehudi sapu habotudi pa vale sirana sapu e Zisu si korapa ene hola, si velavela sari kara, “Ke Banara, Tuna^d Devita, mu tataru ni gami!” gua sari kara.

31 “Mokomoko gamu kara!” gua sari kobi tie. Ba velavela va ululae latu sari kara, “Ke Banara, Tuna Devita, mu tataruni gami!” gua sari kara.

32 Turu noso se Zisu meke nanasi Sa, “Na sa si hiva nia gamu kara pude tavete poni gamu Rau?” gua si Asa.

33 Meke zama la sari kara, “Banara, hiva dodogorae si gami!” gua si arini.

---

* 20:25 Lk 22:25-26 * 20:26 Mt 23:11; Mk 9:35; Lk 22:26

³⁴ Meke tataru ni Zisu sari kara ke la tiqúi Sa matadi, meke hinoqa dodogorae sari karua, meke lulia rini si Asa.

21

Sa Ninuquru Va Mataqara te Zisu pa Zerusalemá

(Maka 11:1-11; Luke 19:28-40; Zone 12:12-19)

¹ Meke sipu tata kamoá rini si pa Zerusalemá, si la si arini pa Betipezi, keke vasileana pa Toqere Olive. Vasina si garunu va kenu lani Zisu si karua Nana disaepeli. ² Tozi ni Sa sari kara, “La koa sa vasileana pa kenunia, meke lopu sana kote dogoria gamu kara si keke don'ki, ta pusi eko nana. Koa turana tugo sa sa tuna. Rupahi mamu turana beto mae ni. ³ Be zama atu gamu keke tie, si mi tozi nia, ‘Hiva ni sa Bañara,’ mi gunia, meke kote va malumu vatui mo sa,” gua si Asa.

⁴ Ta evana si hie, pude va gorevura ia gua sapu zama nia sa propopita, sapu guahe:

⁵ “Tozi ni sari na tiena sa popoa Zaione^{d,*}

Doño la, sa mia Bañara si korapa mae koa gamu, va pepekae meke koi Nana pa keke tuna don'ki.”

⁶ Taluarae la sari karua disaepeli, meke tavetia tugo ri kara gua sapu tozi ni Zisu. ⁷ Turana mae nia ri kara sa don'ki meke sa tuna. Ivara va hake lani ri sari na dia poko pa mudidi ri karua kurukuru hire, meke habotu hake la se Zisu. ⁸ Na puku vinarigara lavata si ivara ni dia poko pa sirana. Kaiqa arini si koku vagi kava huda pamu meke ivara ni rini pa sirana. ⁹ Sari

---

* 21:5 Zak 9:9

na puku vinarigara lavata si ene pa kenuna meke pa mudina Zisu, meke velavela guahe si arini:

“Hozana koasa Tuna Devita!

Tamanae si Asa sapu mae pa korapa pozana sa Banara.

Mada vahesia sa Tamasa panaulu,” gua si arini.*

¹⁰ Sipu nuquru tugo se Zisu pa Zerusalem, si noveoro sa doduruna sa popoa, meke nanasa, “Esei sia?”

¹¹ Meke olaña sari na kobi tie pu luli koa Sa, “E Zisu si Asa, sa poropita pa vasileana Nazareti pa Qaleli,” gua si arini.

Nuquru La pa Zelepade se Zisu

(Maka 11:15-19; Luke 19:45-48; Zone 2:13-22)

¹² Meke nuquru la pa Zelepade se Zisu, meke hadu vuravura ni Sa saripu korapa vari holuholui pa korapana. Tupele hoqai Sa sari na tevolo tadi tie hobehobe poata meke sari habo-habotuana tadi tie holuholu baruku. ¹³ Meke zama la koa ri doduru tie si Asa, “Guahe si koa koasa Kinubekubere Hope: ‘Sa Qua vetu si kote ta pozae na vetu varavara,’ ba tavete gunia gamu na bae tana tie hikohiko,” gua si Asa.*

¹⁴ Meke mae koa Sa pa Zelepade saripu behu, na ike, meke salani Sa si arini. ¹⁵ Meke sipu dogori rina nati hiam meke na tie va tumatumae koasa Tinarae te Mosese sari na tinavete variva magasadi pu evani Zisu, meke sari na koburu pu kukili na irana pa Zelepade meke zama, “Hozana koasa Tuna Devita” gua, si bugoro si arini.

* **21:9** Sam 118:25, 26 * **21:13** Ais 56:7; Zer 7:11

16 Meke zama la koe Zisu, “Avosi Goi gua saripu zama ni ri na koburu sara?” gua si arini.* “Avosi Qua. Ele tiroa mo gamu gua sapu ta kubere, ‘Ele va vura ia Goi pa nuzudi rina koburu na haha sa vinahesi gotogotona,’ gua,” gua si Asa.

17 Meke taluarae koa rini pa Zerusalemalema se Zisu meke la pa Betani meke puta vasina.

*Leve nia Zisu sa Huda Piqi
(Maka 11:12-14,20-24)*

18 Meke pa Nana inene pule la pa Zerusalemalema pana munumunu hokara pa koivugona, si ovia se Zisu. 19 Dogoria Sa si keke huda piqi^d pa kali sirana, ke ene la ia Sa, ba tale elona mo, meke loke vuana. Ke leve nia Sa sa huda, “Hiniamu be lopu kaqu vua pule hokara si goi!” gua si Asa. Meke lopu sana harahara mate sa huda.

20 Dogoria rina disaepeli sapu gua asa si magasa hola nia rini. Ke zama, “Na vegua ke tuturei harahara mate tu sa huda?” gua si arini.

21 Meke olaña la koa rini se Zisu, “Maqu tozi va hinokarani gamu sapu guahe,” gua si Asa. “Be va hinokara si gamu meke lopu nunala pa mia rinañerane, si kote boka evañia mo gamu gua sapu evañia Rau koasa huda hie. Meke lopu asa mo, ba boka zama ia mo gamu sa toqere hie. ‘Mu ta ovulae sage, mamu hoqa la pa lamana,’ gua, meke kote ta evaña mo si asa.* 22 Be va hinokara si gamu si kote boka vagia mo gua sapu tepa ia gamu pa vinaravara,” gua se Zisu.

---

* 21:16 Sam 8:2   * 21:21 Mt 17:20; 1 Kor 13:2

*Nanasa nia Rini sa Niniranira te Zisu
(Maka 11:27-33; Luke 20:1-8)*

²³ Nuquru la se Zisu pa korapa varivarigarana pa Zelepade, meke sipu korapa variva tumatumaē si Asa, si mae nanasia rina nati hiama na koimata tadi na Ziu si Asa. “Esei ponigo sa niniranira pude boka mae taveti Goi sari na ginugua hire? Na niniranira savana si tagoa Goi?” gua si arini.

²⁴ Meke zama la koa rini se Zisu, “Maqu nanasa pakini gamu keke ninanasa, meke be olaña gamu si kote tiqe tozini gamu Rau sapu esei poni Nau sa niniranira pude evani sari doduru ginugua hire. ²⁵ Esei ponia sa niniranira koe Zone pude papitaiso tie? E Tamasa? Ba na tie mo?”

Meke podalae varitokei teledia si arini, “Sa gua si kote olaña nia gita? Be zama si gita, ‘Koe Tamasa,’ be gua, si kote zama si Asa, ‘Ba na vegua ke lopu va hinokaria tu gamu sia?’ kote gua si Asa. ²⁶ Ba pude zama si gita, ‘Na tie mo,’ be gua, si matagutu ni nada sari na tie, sina ari doduru si ele va hinokaria sapu na keke poropita se Zone,” varigue si arini.

²⁷ Meke tiqe olaña la koe Zisu si arini, “Lopu gilania gami,” gua si arini.

Meke zama la koa rini se Zisu, “Ego, Arau ba lopu kaqu tozini gamu sapu esei poni Nau sa niniranira pude taveti Rau saripu gua hire,” gua si Asa.

Sa Parabolodi ri Karua Koburu Koreo

²⁸ “Ego, na sa sa mia binalabala koasa vivinei hie? Koanana si keke tie sapu karua tuna koreo.

La garunia sa sa koburu kenuna; ‘Tuqu la mamu tavetavete pa inuma vaeni kohite,’ gua si asa. ²⁹ ‘Koroqu,’ gua sa koburu, ba mumudi si hobe binalabala si asa meke la. ³⁰ Meke la garunu gunia tugo sa tamana sa koreo mudina, meke olaña sa koreo mudina. ‘Leana’, gua si asa, ba lopu la. ³¹ Esei ari kara si evañia gua sapu garunu ni sa tamadia?”

Meke olaña sarini, “Sa koburu kenuna,” gua. Meke zama la koa rini se Zisu, “Maqu tozi va hinokarani gamu, sapu sari na tie hata takisi meke na tuturue si korapa nuquru va kenue koa gamu pa Binañara te Tamasa. ³² Ura ele mae se Zone Papitaiso koa gamu pude va dogoroni gamu sa sirana tonoto pude lulia, ba lopu va hinokaria gamu, ba sari na tie hata takisi na tuturue si va hinokaria. Dogoria mia mo sa kinekere tadi na tie hata takisi na tuturue, ba lopu hite kekere si gamu meke va hinokaria si asa.”*

Sa Parabolodi rina Tie Tavetavete pa Inuma Vaeni

(Maka 12:1-12; Luke 20:9-19)

³³ “Ego hie pule si keke parabolo, mi avoso mae,” gua se Zisu. “Koanana si keke tie tago pepeso, meke letea sa sa nana inuma vaeni, meke bara vari likohae nia sa. Horea tugo sa si keke pou pa patu pude vasina kote ta munala vagi sari na kolodi rina vua vaeni. Beto asa, si kuria sa si keke vasina hakehakeina pude kopu nia sa inuma. Beto si va kopu nia sa koari kaiqa tie kopu inuma, pude tavetavete nia. Meke taluarae

---

* **21:32** Lk 3:12, 7:29-30

taloa nana, meke la koa si asa pa keke popoa pa seu.* ³⁴ Sipu kamo sa totošo pakepakete, si garuni sa tie tago inuma sari nana nabulu, pude la koari na tie kopu inuma meke vagi ponía sa nana hinia poata sapu ta vagi koari na vaeni. ³⁵ Ba tuqe vagi rina tie kopu inuma vaeni sari kasa nana nabulu meke komitia rini si keke, va matea rini si keke, meke gona nia patu rini si keke. ³⁶ Mumudi si garunu pule lani tugo sa tie tago inuma sari kaiqa nana nabulu, soku hola ni saripu garunu kenu lani sa. Ba tavete kekenoño guni tugo rina tie kopu inuma koa ri pu la kekenu. ³⁷ Mumudi hokara si garunu la nia sa sa tuna soti koa rini, 'Na tuqu si hie ke kote pamana nia rini,' gua si asa. ³⁸ Ba sipu dogoria ri na tie uma sa tuna, si vari zamai si arini, 'Sa tuna sa tie tago inuma si hie! Aria mada va matea gana, mada vagia nada sa inuma!' gua si arini. ³⁹ Ke tuqea rini si asa, meke oki vura nia rini pa inuma vaeni, meke va matea rini."

⁴⁰ Meke nanasi Zisu sarini, "Ego, totošo pule mae sa tie tago inuma, si nasa beka kote guni sa sari kasa tie kopu inuma hire?" gua si Asa.

⁴¹ Meke olaña si arini, "Kote va mate toñoti sa sari kasa tie kaleadi sara. Meke kote va karovo vala sa sa nana inuma vaeni koa ri kaiqa tie tavetavete pu boka poni nia sa nana hinia pa totošo garona," gua si arini.

⁴² Meke zama la koa rini se Zisu, "Vea, lopu hite tiro ia tu gamu gua sapu zama nia sa Kinubekubere Hope?*

---

* **21:33** Ais 5:1-2   * **21:42** Sam 118:22-23

‘Sa patu sapu kilua rina tie kuri vetu,
si asa tugo si arilaena hola koari doduru
patu.

Sa tinavete te Tamasa hie
si variva magasa hola tugo koa gita.’”

⁴³ Meke zama pulei pule Zisu si arini, “Sa Binaṅara Maṅauru si kote ta vagi palae koa gamu, meke kote ta vala koa ri kaiṅa tie pu boka va vura vua leanadi tanisa. ⁴⁴ [Asa sapu hoṅa nia koasa Patu hie si kaqu ta moku umumu nia, ba asa sapu ta hoṅa naṅoto koasa Patu hie si kaqu ta munala guana kavuru.”]

⁴⁵ Totoso avosia rina nati hiama na Parese sa parabolo te Zisu, si gilania rini sapu arini mo si guni ni Sa. ⁴⁶ Ke hata sirana si arini pude tuṅe vagia si Asa, ba matagutu ni rini sari na tinoni, sina va hinokaria ri doduru tie sapu na keke poropita tugo se Zisu.

22

Parabolona sa Inevaṅa Vinarihaba (Luke 14:15-24)

¹ Kaiṅa parabolo pule si tozi Zisu koa rini. ² “Sa Binaṅara Maṅauru si kekeṅoṅo gua keke baṅara sapu va namanama ia si keke inevaṅa varihaba tanisa tuna koreo. ³ Garuni sa sari nana nabulu pude la tioko mae ni pa inevaṅa sari na tie ta ruvatadi, ba korodia mae si arini.

⁴ Ke garunu lani sa sari kaiṅa nana nabulu pule pude la zama guahe koa ri pu ta ruvatadi. ‘Ele tava namanama sa qua inevaṅa; ele tava mate sari na bulumakao nomadi meke sari na tuna bulumakao nobonobokodi, meke doduru

ginugua si ele tava namadi, ke mi mae gamu,'
gua si asa. ⁵ Ba lopu galagala saripu ta ruvatadi,
ba hopeke la tu pa dia tinavete soti. Kaiqa si
la dia tu pa dia inuma, kaiqa si la dia tu pa dia
tinavete hata poata; ⁶ meke ari kaiqa pule si la
tuqei rini sari na nabulu meke sekei, na va matei
rini. ⁷ Ke ta naziri sa banara, meke garuni sa
sari nana tie varipera meke la va mate betoi sari
doduru tie variva mate sara, meke sulu pania
rini sa dia vasileana.

⁸ Meke zama sa banara koari nana nabulu,
'Ele tava namanama sa qua inevana, ba korodia
mae saripu ruvati rau, ke lopu garodi pude mae.
⁹ Ke mi vura la koari na sirana nomadi, mamu
la tioko mae ni sari doduru tie mo saripu boka
dogori gamu,' gua si asa. ¹⁰ Ke topue la sari na
nabulu koa ri doduru sirana meke la tioko mae
ni rini sari doduru tie saripu boka dogori rini:
tie leadi na kaleadi. Meke sinia rina tie sa vetu
vasina ta tavete sa inevana varihaba.

¹¹ Meke sipu nuquru mae sa banara, pude
dogori saripu ta ruvatadi, si dogoria sa si keke
tie sapu lopu va sage poko vina ororeke. ¹² Meke
nania sa banara si asa, 'Tio, na vegua meke
boka nuquru mae tani si goi, ba lopu va sage
poko vina ororeke si goi?' gua si asa, ba lopu
kulu sa tie. ¹³ Meke garuni sa banara sari nana
nabulu, 'Mi la pusia limana nenena sa tie sana,
mamu gona vura la nia pa hinuporo, vasina kaqu
kabo na garata livona si asa,' gua sa banara.'*

¹⁴ Meke pa vinabetona si zama guahe se Zisu,
"Sokudi tugo si ta tioko, ba ka visavisa mo si ta

---

* **22:13** Mt 8:12, 25:30; Lk 13:28

vizata,” gua si Asa.

*Guguana sa Tinabara Takisi
(Maka 12:13-17; Luke 20:20-26)*

¹⁵ Taluaræ vasina sari na Parese, meke la vari vivinei nia gua pude va hoqa ia se Zisu koari na dia ninanasa. ¹⁶ Meke garunu lani rini koa Sa sari kaiqa dia disaepeli, meke kaiqa rini pu zuka ia se Herodi^d. Meke zama sarini, “Titisa, gilania gami sapu sa hinokara si tozia Goi. Variva tumatumæ nia Goi sa sirana hinokarana te Tamasa. Sari na binalabala tana tie si lopu hoke va tasuna igo. Meke lopu arilaedi koa Goi sari na tuturuana tana tie, be esei si arini. ¹⁷ Mu tozini gami sa Mua binalabala koasa ginugua hie. Vegua, tava malumu pa Tinaræ te Mosese si pude tabaria gita sa takisi koasa banara Roma, ba lokari?” gua si arini.

¹⁸ Ba ele gilania Zisu sa dia hiniva kaleana. Ke zama la koa rini si Asa, “Tie sekesekei mia si gamu! Vegua ke podekia gamu pude sekesekei Nau si Rau? ¹⁹ Va dogoro nau keke poata sapu hoke tabara nia takisi,” gua si Asa. Meke hena vala nia rini si keke poata siliva. ²⁰ Meke nanasi Sa, “Esei isumatana meke na pozana si koa koasa poata hie?” gua si Asa.

²¹ “E Siza^d,” gua si arini. Ke zama la koa rini se Zisu, “Leana, valai koe Siza saripu te Siza, mamu valai koe Tamasa saripu te Tamasa,” gua si Asa.

²² Sipu avosia rini sapu gua asa, si magasa si arini ke luara veko pania rini si Asa.

*Guguana sa Tinuru Pule pa Minate
(Maka 12:18-27; Luke 20:27-40)*

23 Pa ranena tugo asa si mae koa Sa sari kaiqa Sadusi^d pu lopu va hinokaria sa tinuru pule pa minate.* 24 Meke zama la koa Sa sarini, “Titisa, sa Tinarae te Mosese si guahe. Be keke palabatu varihabana si loke tuna meke mate, si keke tasina koreo kaqu la haba ia sa nabokona sa, pude sari na koburu pu podoi ri kara si kaqu ta pozae na koburu tu tanisa palabatu kekenu sapu ele mate.* 25 Ego, ka zuapa tamatasi koreo si koadia tani visoroihe. Sa koreo kenuna si varihaba, ba loke tuna meke mate, ke la haba ia pule sa tasina koreo vina rua sa naboko. 26 Meke sa koreo vina rua hie ba gua tugo, loke tuna meke mate. Sa vina neta ba gua tugo, meke osolae hokoto sari ka zuapa tamatasi. 27 Mumudi si mate sa barikaleqe. 28 Ego, pa rane tinuru pule pa minate, si esei ari ka zuapa hire si kote habana sa barikaleqe hie? Sina ari ka zuapa hire si ele haba ia si asa?”

29 Meke olaña la i Zisu si arini, “Sa mia sinea si na lopu tumae nia gamu sa ginuadi rina Kinubekubere Hope, babe sa niniraniira te Tamasa. 30 Sina pana turu pule pa minate sari na tie matedi, si kote koa gua mo rina mateana pa mañauru si arini, meke lopu kote varihaba. 31 Ego, koasa guguadi ri pu turu pule pa minate, vegua lopu ele tiroa tu gamu gua sapu zama nia sa Tamasa koa gamu? Zama si Asa, 32 ‘Arau sa Tamasa te Ebarahami, te Aisake, meke te Zekopi,’ gua. Na Tamasa tadi na tie toadi si Asa, lopu tadi pu matedi,” gua se Zisu.*

---

* 22:23 TTA 23:8 * 22:24 Diut 25:5 * 22:32 Ekd 3:6

³³ Totoso avosia rina kobi tinoni sa Nana vina tumatumae sana, si magasa si arini.

Sa Nati Tinarae Arilaena
(Maka 12:28-34; Luke 10:25-28)

³⁴ Totoso avosia rina Parese sapu ele va papaki Zisu pa binalabala sari na Sadusi, si varigara si arini pude nanasa pulea. ³⁵ Meke keke ari na Parese sapu va tumatumae koasa Tinarae te Mosese, si hiva podekia sa pude vekoa pa sipata se Zisu pa keke ninanasa.* ³⁶ Zama si asa, “Titisa, na tinarae sa si arilaena hola koari doduru Tinarae?” gua si asa.

³⁷ Meke olaña se Zisu, “‘Mu tataru nia sa Bañara sa mua Tamasa pa doduru bulomu, pa doduru maqomaqomu, meke pa doduru mua binalabala!’* ³⁸ Asa sa tinarae sapu kekenu meke arilaena hola. ³⁹ Meke sa vina rua tinarae sapu arilaena gua tugo asa si hie: ‘Mu tataru nia sa turanamu, gua sapu tataru pule nigo si agoi.’* ⁴⁰ Sa doduruna sa Tinarae te Mosese meke sari na vina tumatumae tadi na poropita, si soto la koari karua tinarae hire,” gua se Zisu.

Sa Guguana sa Karisito
(Maka 12:35-37; Luke 20:41-44)

⁴¹ Sipu korapa koa varigara sari kaiqa Parese, si nanasi Zisu si arini, ⁴² “Na sa balabala nia gamu sa Karisito^d? Esei tutina Sia?” gua si Asa. Meke olaña sarini, “Na tutina e Devita,” gua.

---

* 22:35 Lk 10:25-28 * 22:37 Diut 6:5 * 22:39 Liv 19:18

⁴³ Meke nanasi Zisu si arini, “Ba na vegua ke turania tu sa Maqomaqo Hope se Devita pude poza nia Baṅara sia? Ura zama guahe se Devita:

⁴⁴ ‘Zama sa Tamasa koasa qua Baṅara:*

Mu habotu pa kali Mataoqu,
osolae vekoi Rau sari Mua kana pa kauru
Nenemu,’ gua.*

⁴⁵ Ego, be poza nia ‘qua Baṅara’ e Devita si Asa, si vegua meke boka na tutina tu Devita sa Karisito?” gua se Zisu. ⁴⁶ Lopu keke arini si boka olaṅia si Asa. Ke podalae pa ranena asa si kadaka la nanasa pule nia ninanasa rini si Asa.

23

*Vina Balau te Zisu koari na Parese meke na Tie
Va Tumatumae pa Tinarae te Mosese*

(Maka 12:38-39; Luke 11:43-46; Luke 20:45-46)

¹ Meke zama la koari na kobi tinoni meke koari na Nana disaepeli se Zisu, ² “Sari na Parese meke na tie va tumatumae koasa Tinarae te Mosese si ta poni nia sa niniraṅira pude rupahia ginuana sa Tinarae te Mosese. ³ Ke mi va tabei saripu gua va tumatumaeni gamu rini, ba mi lopu keha luli sari na dia tinavete, sina lopu hoke evaṅi rini gua saripu variva tumatumae ni rini. ⁴ Va paleke ni pinaleke mamata rini sari na tie pa dia rinupahana sa Tinarae te Mosese. Ba lopu hite hiva podekia rini pude va mamahelo poni sari na tie. ⁵ Doduru tinavete taveti rini si pude va dodogoro la pa tie. Va sotoi rini pa raedi meke pa

---

* **22:44** Sam 110:1   * **22:44** Sa ginuana “pa kauru nenemu” si osolae tava kilasa sari na mua kana.

limadia sari kaiqa zinama koasa Kinubekubere Hope. Ta kubere va noma si arini pude dogori rina tie, gua. Tavete va gelei rini sari pakudi rina dia poko varavara.* ⁶ Hiva hola haboti rini sari na vasidi arilaedi pa inevana, meke sari na habohabotuana arilaedi pa sinaqoqi. ⁷ Hiva hola ta zama va kamo na tava lavata si arini pana ene rini pa maketi, meke hiva ta pozae na titisa si arini.

⁸ Ba gamu, mu lopu va malumi sarini pude pozani gamu 'Titisa,' sina keke Titisa mo si tamugamu; meke na tamatasi mo si gamu. ⁹ Mi lopu poza nia 'Tamaqu' gugua e Tamasa si keke tie pa pepeso, sina keke mo sa Tamamia sapu koana pa Mañauru. ¹⁰ Mi lopu va malumia si keke tie pude poza nigo 'Titisa', sina sa Karisito mo, sa mia Titisa. ¹¹ Asa sapu koa nabulu koa gamu si noma hola koa gamu.* ¹² Asa sapu va ululu pule nia, si kote tava pepekae, meke asa sapu va pepekae pule nia, si kaqu tava ululu.

*Zutua Zisu sa Dia Hahanana Sekesekei
(Maka 12:40; Luke 11:39-42,44,52, 20:47)*

¹³ Mi talotana gemi si gamu na Parese meke na tie va tumatumae koasa Tinarae te Mosese, tie sekesekei mia! Sina tuku ia gamu sa sasadana sa Binañara Mañauru pa kenudia ri na tie, meke telemia ba lopu boka nuquru la mo. Meke hukati tugo gamu sarini pu korapa hiva nuquru la vasina. ¹⁴ [Mi talotana gemi si gamu na tie va tumatumae koasa Tinarae te Mosese meke na

---

* **23:5** Mt 6:1; Nab 15:38; Diut 6:8   * **23:11** Mt 20:26-27; Mk 9:35, 10:43-44; Lk 22:26

Parese! Tie sekesekei mia! Sina hoke hiko vagi gamu pa sinekesekei sari na tinagotago tadi na naboko. Beto asa si varavara va gele ni gamu pude ta dogoro mia! gua. Ke gua asa si kaqu kaleana sisigiti sa mia vina kilasa.]

¹⁵ Mi talotaña gemi si gamu na Parese meke na tie va tumatumae koasa Tinarae te Mosese! Sina tie sekesekei mia! Enea mia na hebalana, na soloso, pude va kekeria si keke tie na mia disaepeli gua. Beto si va evañae nia tie sapu garo puta pude la pa Heli, holani gamu pule sa si gamu.

¹⁶ Mi talotaña gemi si gamu na tie tuturana bebehu! Sina zama si gamu sapu loke laena si pude tokotokoro koasa Zelepade te Tamasa, ba pude tokotokoro tu koari na qolo pa Zelepade si koa ia ninirana, gua. ¹⁷ Duviduvili na behu si gamu! Na sa si arilaena sa qolo babe sa Zelepade vasina koa ta madi sa qolo? ¹⁸ Meke zama tugo si gamu, 'Pude zama tokotokoro koasa hope si keke tie, si lopu ninira sa nana tinokotokoro, ba pude zama tokotokoro tu sa koasa vinariponi koasa hope, si tiqe ninira sa tinokotokoro!' gua si gamu. ¹⁹ Toleñe gua sa behu koa gamu! Na sa si arilaena, sa hope babe sa vinariponi sapu hake koasa hope vasina tava madi sa vinariponi? ²⁰ Ke pude tokotokoro koasa hope sa tie si tokotokoro turanae ni mo sa sari doduru vinariponi pu koadi koasa hope. ²¹ Meke be tokotokoro si asa koasa Zelepade, si tokotokoro turanae nia mo sa sa Tamasa sapu koana koasa Zelepade. ²² Be tokotokoro koasa Manauru si keke tie, si tokotokoro tugo si asa koasa habohabotuana

te Tamasa, meke koasa Tamasa sapu habotuna vasina.*

²³ Mi talotana gemi si gamu na tie va tumatuma koasa Tinarae te Mosese meke gamu na Parese! Tie sekesekei mia! Sina hoke ponía gamu koe Tamasa si keke pa manege puta vuadi rina mia vinagi pa inuma, kamo tu koari na linetelete hitehite: guana miniti, na dili, meke na kiumini, na gua. Ba mulini nia gamu pude va tabei sari na nati vina tumatuma koasa Tinarae te Tamasa, saripu gua hire: pude tavete va tonoto la koari na tie, pude va tukani sari na tie pu tasuna meke pude kopu ni sari mia zinama! Uve, arini sari na nati vina tumatuma saripu garo pude mi kopu ni; beto mi lopu mulini nia sa keke pa manege.*

²⁴ Na tie tuturana bebehu si gamu! Gua sa tie sapu vizata panía sa si keke nikuniku koasa gana kolo napo, ba onolo toa ia sa si keke kameli!

²⁵ Mi talotana gemi si gamu na tie va tumatuma koasa Tinarae te Mosese meke gamu na Parese! Tie sekesekei mia! Sina kopu si gamu pude va via i mudidi sari na mia kapa meke na peleta, ba va siní ni gamu koari na kinoa valearani meke na pinuhi. ²⁶ Na Parese bebehu si gamu! Mi va via kenua korapana sa mia kapa meke kote via tugo sa mudina.

²⁷ Mi talotana gemi si gamu na tie va tumatuma koasa Tinarae te Mosese meke na Parese! Tie sekesekei mia! Gua tugo na lovu sapu ta pedi va keoro si gamu, sapu donodono lea pa sadana mo, ba pa korapana si sinia na susuri, na

---

* **23:22** Ais 66:1; Mt 5:34   * **23:23** Liv 27:30

muzi tomate.* ²⁸ Gua tugo asa si gamu, pa mia tinoa vurana si donodono guana tie leamia, ba pa korapa bulomia si sini na sinekesekei meke doduru kinaleadi.

*Koroto Veko ni Zisu sari na dia Vinakilasa
(Luke 11:47-51)*

²⁹ Mi talotana gemi si gamu na tie va tumatumae koasa Tinarae te Mosese meke gamu na Parese! Tie sekesekei mia! Sina tavete va leleani gamu sari na lovudi rina poropita, na tie tonoto pukerane, meke va sari va leleani gamu si arini.

³⁰ Zama si gamu, sapu be guana koa mia si gamu pa toso pu toa sari na tiatamamia pukerane, si lopu kaqu somana nia gamu sa vina matedi rina poropita, gua sapu evania rini, gua. ³¹ Pa sirana asa si namu tozi vura nia mo gamu sapu, gamu mo sari na tutidi rini pu va matedi sari na poropita! ³² Ego, mi va hokoto la ia tu gua sapu ele podalae nia rina tiatamamia! ³³ Na noki si gamu, meke na tutimia gamu sa noki! Ve meke kote boka govete nia gamu sa vinakilasa pa Heli?* ³⁴ Ke Maqu garunu mae ni koa gamu sari na poropita, na tie gilagilana, meke na tie va tumatumae koasa Tinarae, meke kaiqa arini si kote va matei gamu. Kaiqa pule si kote va matei gamu pa korosi, meke kaiqa arini si kote komiti gamu koari na sinaqoqi, meke kote hadu vari tetei ni gamu si arini koari na vasivasileana. ³⁵ Pa vina betona si sa vina kilasa koari na vina matedi ri na tie tonoto si kote ta gorei nia gamu, podalae koe Ebolo, meke kamo koe Zakaraea sa

---

* **23:27** TTA 23:3   * **23:33** Mt 3:7, 12:34; Lk 3:7

tuna Berekaea sapu va matea gamu pa Zelepade pa vari korapana sa lose hopena meke sa hope vina vukivukihī.* ³⁶ Maqu tozi va hinokarani gamu, sapu sa sinage hie si kaqu vagia sa vina kilasa tadi kasa tie variva mate sara!

Tataru nia Sa sa Popoa Zerusalemā
(*Luke 13:34-35*)

³⁷ Ke gamu kasa na tinoni pa Zerusalemā, gamu pu va matedi sari na poropita, meke gona ni patu saripu garunu atu ni sa Tamasa koa gamu! Soku totošo si ele podekia Rau pude aquni gamu, na va aqoro gamu pa Qua kinopu, guana kokorako pu va aqori sari na tuna pa kauru tatapuruna, ba koromia si gamu. ³⁸ Ke sa mia Zelepade si kote ta huara.* ³⁹ Maqu tozini gamu, sapu podalae kamahire si lopu kaqu dogoro pule Au gamu si Rau, osolae kamo tu sa Qua totošo pude pule mae, pana kaqu zama si gamu, ‘Tamanae si Asa sapu mae pa korapa pozana sa Baṅara,’” gua si Asa.*

24

Korotae nia Zisu sa Tinahuara Tanisa Zelepade
(*Maka 13:1-2; Luke 21:5-6*)

¹ Meke sipu korapa ene taloa se Zisu koasa Zelepade, si mae koa Sa sari Nana disaepeli, meke va dogoro ni koa Sa sari hopeke vetuna sa Zelepade. ² Meke zama se Zisu, “Maqu tozi va hinokarani gamu, sapu sari doduru patu pu

---

* **23:35** Zen 4:8; 2 Koron 24:20-21 * **23:38** Zer 22:5 * **23:39** Sam 118:26

dogori gamu hire, si lopu kote ta varihakei hola si arini, ba kaqu ta huarae beto,” gua si Asa.

*Sari na Tinasuna na Ninaqunaqu
(Maka 13:3-13; Luke 21:7-19)*

³ Meke sipu korapa habotu pa Toqere Olive se Zisu, si mae teledia koa Sa sari Nana disaepeli, meke nanasia rini si Asa, “Mu tozini gami, sapu totošo sa kote ta evaṅa sa tinahuara sana? Meke nasa sa vina gilagilāna sa Mua pinule mae pa vinabetona^d sa totošo?” gua si arini.

⁴ Meke olaṅa se Zisu, “Kopu nia pude loke tie si turana va sea gamu. ⁵ Sina soku tie si kote mae pa korapa pozaqu Rau, meke kote zama, ‘Arau sa Karisito!’ gua, meke kote turana va sea i sari soku tie. ⁶ Kote avosi gamu sari vevehedi ri na vinaripera tata koa gamu, meke na inavosona sa vinaripera pa seu; ba mi lopu matagutu. Sari na tinitona gugua arini si kaqu ta evaṅa; ba lopu asa sa vinabetona. ⁷ Kote varipera sari na butubutu meke sari na butubutu baṅara, meke kote ta evaṅa sa soṅe na niu pa soku vasidi. ⁸ Ba sari doduru ginugua hire, si gua tugo sa pinodalaena sa tinasigiti sapu va kamoā sa barikaleqe totošo tata podo sa koburu.

⁹ Kote ta tuqe vagi si gamu, meke ta vala koari pu tuqeī sari na ṅiniraṅira, pude tava kilasa si gamu, meke tava mate. Kote ta kukitae si gamu koari na tiena sa kasia popoa pa ginuaqu Rau.* ¹⁰ Meke soku tie si kote taluarae pa dia rinaṅeraṅe koa Rau. Kote vari qorai meke vari kukiti si arini. ¹¹ Meke soku poropita^d kokohadi

---

* 24:9 Mt 10:22

si kote vura mae, meke soku tie si kote turana va sea i rini. ¹² Kote gua asa sa arahana gua sa kinaleana, ke sa tataru tadi sokudi si kote ibu. ¹³ Ba asa sapu koa va nabu, meke kamo sa vinabetona, si kaqu ta harupu.* ¹⁴ Meke sa Inavoso Leana hie koasa Binanara te Tamasa, si kote ta tozi la pa doduruna sa kasia popoa, pude na vina sosode koari doduru butubutu, meke kote tiqe kamo sa vinabetona sa totošo.

*Sa Beku Variva Malederena sapu Vata Kamo sa Tinahuara Nomana
(Maka 13:14-23; Luke 21:20-24)*

¹⁵ Kote dogoria gamu sa 'beku variva malederena sapu vata kamo sa tinahuara nomana' sapu korotae nia sa poropita Daniela si tava turu pa vasina hopena te Tamasa pa Zelepade." (Gamu pu tiroa si hie si mi tumae nia sa ginuana.)* ¹⁶ "Ego, arini sapu koadi pa popoa Ziudia si madi govete la koari na toqere. ¹⁷ Asa sapu koa pa batu vetu, si mani lopu gore la vagi sari nana likakalae pa korapa vetu.* ¹⁸ Asa sapu koa pa inuma si mani lopu pule la vagi nana poko pa vetu. ¹⁹ Kote na rane tinalotana nomadi si arini koari na barikaleqe pu ari tiadi, meke arini pu tago haha. ²⁰ Ba mi tepa la koe Tamasa, pude sa mia totošo govete si lopu goto pa totošo ibu babe pa rane Sabati. ²¹ Ura sa tinasuna koari na rane arini si kote noma hola ni sari doduru pu ele ta evana podalae pa totošo ta kuri sa kasia popoa meke kamo kamahire, meke lopu kaqu

---

* **24:13** Mt 10:22   * **24:15** Dan 9:27, 11:31, 12:11   * **24:17** Lk 17:31

gua pule.* 22 Ba ele va papaki Tamasa sari na rane sara. Be lopu gua, si be kote puzulu sa popoa. Ba pa laedi ri Nana tie ta vizatadi si kote va papaki Tamasa sari na rane sara.

23 Meke be zama si keke tie koa gamu, 'Dotu, hoi sa Karisito!' ba be, 'Isa si Asa!' gua, si mi lopu va hinokaria si asa. 24 Ura kote vura mae sari na Karisito kokohadi meke na poropita kokohadi. Kote mae va vura dia vina gilagila na vinariva magasa si arini, pude sekesekei ni sari na tie, kamo koari na tie ta vizatadi te Tamasa, sapu be boka si arini. 25 Isana, ele va balau vata kenue gamu Rau, sipu lopu ele kamo sa totošo sana.

26 Pana be tozini gamu ri tie sapu 'Doño la, koa Nana pa qega si Asa,' ba be 'Koa tome Nana mo tani si Asa,' gua, si mamu lopu la hata sea.*

27 Ura sa minae tanisa Tuna na Tie si kote gua tugo na kapi, sapu malara podalae pa kali gasa rimata meke kamo pa lodu rimata. 28 Vasina pu koa si keke tie matena, si kote varigara tugo vasina sari na kurukuru tapuru sapu gani tomate.**

*Sa Minae Tanisa Tuna na Tie
(Maka 13:24-27; Luke 21:25-28)*

29 Pana hola tugo sa tinasuna koari na rane sara,
si 'kote tava huporo sa rimata,
meke lopu kote kalalasa sa sidara.

---

* 24:21 Dan 12:1; Rev 7:14 * 24:26 Lk 17:23-24 * 24:28
Kote ta nonoga sa minae tanisa Tuna na Tie koa sa kapi gua sapu ta gilana sa vasina koa sari na tomate koa ri na kurukuru tapuru pu gani tomate. * 24:28 Lk 17:37

Kote hoqa sari na pinopino pa mañauru,
meke kote tava rizu pa dia sirana si arini.*

³⁰ Meke kote ta dogoro pa mañauru sa vina gilagilana sa minae tanisa Tuna na Tie. Meke kote kabo pa tinarazuzu sari na tiena sa kasia popoa, pana dogoria rini maena pa korapadi ri na lei pa mañauru sa Tuna na Tie; somania na ninirañira meke na ninedala.* ³¹ Kote avolonana vura sa buki lavata, meke kote garunu la ni Sa sari Nana mateana koari ka made iiona sa popoa pepeso, pude varigara ni sari Nana tie ta vizatadi koari doduru hukihukirina sa kasia popoa.

*Sa Vina Tumatumae koasa Huda Piqi
(Maka 13:28-31; Luke 21:29-33)*

³² Sa huda piqi^d si va tumatumaeni gamu si keke vina nonoga. Pana poraka vura mae meke podalae liho sari lelanana, si gilania gamu sapu tata sa totošo mañini. ³³ Kekenono gua tugo, sapu pana dogori gamu sari na tinasuna na vina gilagila arini, si kaqu gilania gamu sapu tata sa totošo, meke ele tata kamo mae mo sa Tuna na Tie. ³⁴ Maqu tozi va hinokarani gamu sapu sari doduru pu gua hire, si kaqu ta evana sipu lopu ele mate beto sari na tie pa sinage hie. ³⁵ Kote murimuri palae sa Mañauru meke sa pepeso, ba sari na Qua zinama si kaqu koa hola ninae rane ka rane.

*Sa Totoso meke sa Ranena si Loke Tie Gilania
(Maka 13:32-37; Luke 17:26-30,34-35)*

---

* **24:29** Ais 13:10, 34:4; Izk 32:7; Zol 2:10,31, 3:15; Rev 6:12-13

* **24:30** Dan 7:13; Zak 12:10-14; Rev 1:7

³⁶ Loke tie si tumae nia sa rane asa babe sa toতোসো সপু কাগু পূলে ম্যে ই়া সা টুনা. আরী না ম্যোনা পা মান্‌আরু মেকে সা টুনা, বা লোপু তুম্যে ন্যা. বা সা টামানা মো তেলনা তুম্যে ন্যা.
³⁷ সা ম্যেন্যে তানিসা টুনা না ট্যে স্যি কতে কেकेनोनো গুয়া সপু তা এভাণা পা তওতোসো তে নোয়া.* ³⁸ কোআরী না রানে স্যিপু লোপু এলে রাসা সা নাগে, স্যি হেনাহেনা না ন্যাপো সারী না ট্যে. সারী না কোরো না বিনেকী স্যি তা বারিহ্যাবে, ওসোলে ক্যামো সা র্যেননা সপু নুগুরু পা আকা^d সে নোয়া. ³⁹ বা লোপু হ্যিটে গিলান্যা র্যিনী গুয়া সপু কোরাপা তা এভাণা, ওসোলে রাসা সা নাগে মেকে লোডু ম্যেতে বোতৌ সারী ডোডুরু. কতে গুয়া তুগো অসা সা ম্যেন্যে তানিসা টুনা না ট্যে.* ⁴⁰ কারুয়া ট্যে স্যি কতে কোয়া পা ইনুমা পা রানে অসা, কেকে স্যি কতে তা বাগী তালো, মেকে কেকে স্যি কতে কোয়া হোলা. ⁴¹ কারুয়া বারিকালেগে স্যি কতে মুনামুন্যালা গেডী হুইটী পা প্যাতু মুনামুন্যালানা. কেকে স্যি কতে তা বাগী তালো, মেকে কেকে স্যি কতে কোয়া হোলা.

⁴² গুয়া কে ম্যি কোয়া হ্যেকেহ্যেকেই, স্যিনা লোপু গিলান্যা গ্যামু সা রানে পু কতে পূলে ম্যে ই়া সা ম্যিয়া বান্‌আরা.
⁴³ বা ম্যি তুম্যে ন্যা স্যি হ্যিে: বে এলে তুম্যে বা কেনুে ন্যা সা ট্যে তাগো বোতৌ সা তওতোসো সপু কতে ম্যে ই়া সা ট্যে হ্যিকোহ্যিকো, স্যি কাগু বাণুনু অ্যা স্যি অসা, মেকে কতে তোকেতোকে ন্যা সা সা ন্যানা বোতৌ পূডে লোপু ম্যে ক্যেকে নুগুরু সা ট্যে হ্যিকোহ্যিকো.* ⁴⁴ কে গ্যামু বা কাগু কোয়া বা ন্যাম্যানা ডোডুরু তওতোসো, স্যিনা কাগু ম্যে সা টুনা না ট্যে পা তওতোসো সপু লোপু হ্যিটে রোভেয়া গ্যামু.

*Sa Nabulu Ta Ronuna Babe loppu Ta Ronuna
(Luke 12:41-48)*

---

* **24:37** Zen 6:5-8   * **24:39** Zen 7:6-24   * **24:43** Lk 12:39-40

⁴⁵ Esei sa nabulu sapu ta ronuna meke gilaena sapu va turu ia sa Palabatu pude kopuni na poni sari kaiqa Nana tie pa totošo garona? ⁴⁶ Kote qetuqetu hola sa nabulu sana, be korapa tave-tavete valeana gua asa si asa, totošo pule mae sa nana Palabatu. ⁴⁷ Maqu tozi va hinokarani gamu, sapu kote va turu va hinokaria sa nana Palabatu si asa, pude kopu ni sari doduru Nana tinagotago. ⁴⁸ Ba be na nabulu kaleana si asa, si kote balabala sapu lopu kote tuturei pule mae sa nana Palabatu, gua. ⁴⁹ Meke kote podalae komiti sa sari na nabulu turana, meke podalae hena na napo turani sari tie naponapodi. ⁵⁰ Sa Palabatu tanisa nabulu sana si kote pule mae pa rane na totošo sapu lopu hite rovea na gilania sa. ⁵¹ Meke kaqu va kilasa valeania sa Palabatu si asa, meke kote veko turana nia Sa koari na tie sekesekeidi, pude somana koa ta sigiti turanae koa rini; vasina si kote koa kabo na garata livona si asa.

25

Sari ka Manege Puta Vineki

¹ Sa Binañara Mañauru si kote kekenono guahe pana pule mae sa Tuna na Tie. Pa keke totošona si koa dia si ka manege puta vineki, saripu paleki dia zuke oela meke topue la tutuvia sa tie varihaba, gua.* ² Ka lima arini si duviduvilidi, meke ka lima si gilaedi. ³ Saripu duviduvilidi si paleki rini sari na dia zuke sinidi, ba lopu paleke turana ni kaiqa oela

---

* **25:1** Lk 12:35

pule rini. ⁴ Ba saripu gilaedi si paleki rini sari na dia zuke sinidi, meke paleke kaiqa oela pule pa dia vovoina. ⁵ Va sasanae sa minae tanisa tie varihaba, ke rorodoki, meke puta beto sari doduru.

⁶ Meke totošo korapa boni tu sa popoa, si tige velavela si kaiqa tie, 'Maehe sa tie varihaba! Mae mamu la tutuvia!' gua. ⁷ Ke vanunu sari ka manege puta vineki meke va toa i rini sari dia zuke. ⁸ Meke tepa la saripu duviduvilidi koari pu gilaedi, 'Kara, poni gami vasi oela, na pahoni gami,' gua si arini.

⁹ Meke olaņa la saripu gilaedi, 'Lokari, na lopu padada gita doduru sari mami oela, la holu mia pa vasina holuholuana,' gua si arini.

¹⁰ Ba sipu korapa ene la rini, si kamo mo sa tie varihaba. Sari vineki gilaedi pu va namanamadi si ene nuquru lulia sa tie varihaba, pude la koasa inevaņa varihaba, meke ta tuku mo sa sasada.

¹¹ Meke mumudi mae gedi sari ka lima vineki duviduvilidi, meke mae titioko, 'Baņara, Baņara! Va nuquru gami!' gua.*

¹² Ba olaņa la sa tie varihaba, 'Zama va hinokara atu koa gamu si rau, sapu namu lopu hite gilana gamu rau,' gua si asa."

¹³ Meke zama la koa rini se Zisu, "Gua ke mi kopu, sina lopu gilania gamu sa rane, meke sa totošo pu kaqu pule mae ia sa Tuna na Tie," gua si Asa.

Sari ka Neta Nabulu
(Luke 19:11-27)

---

* 25:11 Lk 13:25

¹⁴ Zama pule se Zisu, “Meke gua pule hie pa ranena sana, sa Binañara Mañauru si kote gua tugo keke tie, sapu hiva topue la pa keke nana inene gelena. Ke tioki sa sari nana nabulu, meke hopeke poni ni tinavete sa koa rina nana likakalae. ¹⁵ Koa keke si vala ni sa si ka lima poata talenti. Koa keke pule si karua poata talenti, meke koa keke pule si keke poata talenti* luli gua tugo pa hopeke dia binokaboka; beto meke tiqe taluarae taloa si asa pa nana inene gelena. ¹⁶ Ego, sa nabulu sapu vagia sa lima poata talenti hie, si lopu sana la tavetavete nia sa sa poata, meke va vurai sa si ka lima poata talenti pule. ¹⁷ Meke gua tugo sa nabulu sapu vagina sa karua poata talenti; va vurai sa si karua poata talenti pule. ¹⁸ Ego, sa nabulu sapu vagina sa keke poata talenti, si la gana meke la geli tamunia sa pa pepeso sa poata tanisa nana banara.

¹⁹ Seunae tu hoi, si tiqe pule mae sa banara tadi ka ñeta nabulu hire. Mae meke dogori sa sapu ve tavetavete guni rini sari nana poata. ²⁰ Sa nabulu sapu vagina sa lima poata talenti, si paleke mae ni sari ka lima poata talenti pule pu va gavori sa meke zama si asa, ‘Banara, poni nau goi si ka lima poata talenti. Ego, hire sari na mua poata, tomo lani rau si ka lima talenti pule pu va gavori rau pa qua tinavete,’ gua si asa.

²¹ Meke zama la sa nana banara, ‘Leana hola sa mua tinavete. Na nabulu leamu, na ta ronuemu si goi. Ele ta ronui si goi koari ka

---

* **25:15** Keke talenti si padana sa tinabara tanisa keke tie tavetavete pa hiokona puta vuaheni.

visavisa poata, ke kaqu va palabatu igo rau si goi pa soku likakalae. Mae mamu somana pa qua qinetuqetu,' gua si asa.

²² Beto si nuquru mae gana pule sa nabulu sapu vagina sa karua poata talenti, meke zama, 'Banara, poni nau goi si karua poata talenti. Ego, hire sari mua poata ele tomo lani rau si karua poata talenti pule pu va gavori rau pa qua tinavete,' gua si asa.

²³ 'Leana hola sa mua tinavete, na nabulu leamu na ta ronuemu si goi. Ele ta ronu si goi koari ka visavisa poata, ke kaqu va palabatu igo rau pa soku likakalae. Mae mamu somana pa qua qinetuqetu,' gua sa nana banara.

²⁴ Ego, nuquru mumudi mae gana he sa nabulu sapu vagina sa keke poata talenti, meke zama, 'Banara, gilania rau sapu keke tie tasunamu si goi, meke pakepakete si agoi pa vasina sapu lopu lelete si agoi, la vagi mua hinia koari na ginani si goi pa vasina sapu lopu taburu kiko si agoi.

²⁵ Ke matagutu qua, gua asa ke la geli tamunia rau pa pepeso sa mua poata. Ke hiera sa mua poata soti,' gua si asa.

²⁶ Meke zama koasa sa nana banara, 'Na nabulu kaleamu, na hakohakomu si goi. Nake ele gilanao mua mo sapu hoke pakepakete si rau vasina lopu lelete si rau, meke hoke vagi qua hinia koari na ginani vasina lopu taburu kiko si rau. ²⁷ Be hakohako tavetavete mua, si leana pude va nuquru veko mo goi pa ben'ki sa qua poata, meke pana pule mae rau, si kote boka mae vagia mo rau sa namuna qua poata soti, meke sa vasinahite tomona sapu va gavoro ia sa.'

28 Meke zama sa nana baṅara, ‘Mi vagi pania sa poata koasa nabulu hie, mamu vala nia koasa sapu tagona sa manege puta poata talenti,’ gua. 29 Ura asa sapu ari nana, si kaqu ta poni va soku hola latu. Ba asa sapu loke nana, si kaqu ta vagi palae sa vasinahite sapu tagoa sa.* 30 Mi vagia sa nabulu hakohakona hie, mamu gona vura la nia pa hinuporo, vasina mani koa kabo na garata livona.*

Sa Vinaripitui Vina Betobeto

31 Pana mae sa Tuna na Tie koasa Nana tinolava nedalana, meke somana lulia ri Nana mateana, si kote habotu si Asa pa Nana habo-habotwana Baṅara.* * 32 Meke sari doduru tinoni pa ninae butubutu si kote ta varigarae pa kenuna Sa. Meke kote paqahi Sa si arini pa karua pukuna, gua sa sepati^d sapu paqahi sari na sipi koari na qoti. 33 Kaqu vekoi Sa sari sipi pa kali mataona, meke sari qoti pa kali gedena.

34 Meke kote zama la sa Baṅara koa rini pa kali mataona, ‘Mae gamu sapu ta manae koasa Tamaqu! Mae vagia sa mia tinago, sa butubutu baṅara sapu ele tava nama vekona pude tamugamu, podalae pa vina podakana sa kasia popoa. 35 Sina oviaqu si Rau, ba poni Au gamu. Memehaqu, ba va napo Au gamu. Na tie karovoqu si Rau, ba va kamo Au gamu pa mia vetu. 36 Dodohoqu, ba va poko Au gamu;

---

* 25:29 Mt 13:12; Mk 4:25; Lk 8:18 * 25:30 Mt 8:12, 22:13; Lk 13:28 * 25:31 Pude koa baṅarani sari doduru tinoni pa kasia popoa. * 25:31 Mt 16:27, 19:28

momohoqu, ba kopu Nau gamu. Ta pusiqu, ba hoke mae hopiki Nau gamu.'

³⁷ Meke kaqu olana la sari na tie tonoto. 'Banara, visoroi oviamu si Goi meke atu ponigo gami, meke visoroi memhamu meke atu va napogo gami? ³⁸ Visoroi dogorigo gami tie karovomu, meke va kamogo gami pa mami vetu? Ba be dodohomu meke va pokogo gami? ³⁹ Visoroi dogorigo gami momohomu ba be koamu pa vetu varipusi meke atu hopiki Nigo gami?'

⁴⁰ Meke kote olana sa Banara, 'Maqu tozi va hinokarani gamu, be tavete lani gamu sari na tinavete leadi, gua pu tozi Rau hire koari Qua tie saripu loke laedi pa butubutu tie si tavete maeni tugo gamu koa Rau si arini.'

⁴¹ Meke kote zama la sa Banara koa rini pa kali gedena, 'Mi taloa koa Rau, gamu pu ta levei mia koe Tamasa. Mi la koasa nika toa holana pu tava nama vekona pude te Setani meke sari doduru nana mateana! ⁴² Sina oviaqu si Rau, ba lopu hite poni Au gamu; memehaqu, ba lopu hite va napo Au gamu. ⁴³ Na tie karovoqu si Rau, ba lopu hite va kamo Au gamu pa mia vetu. Dodohoqu, ba lopu hite va poko Au gamu. Momohoqu, na ta pusiqu pa vetu varipusi, ba lopu hite galagala nau gamu,' gua si Asa.

⁴⁴ Meke kote olana la sarini koasa Banara, 'Banara, visoroi dogorigo gami oviamu, na memhamu, na tie karovomu, na dodohomu, na momohomu, meke ta pusimu, ba lopu hite galagala atu toka nigo gami si Goi?' gua si arini.

⁴⁵ Meke kote olaņi sa Baņara sarini, ‘Maqu tozi va hinokarani gamu, be lopu toka nia gamu si keke Qua tie sapu loke laena pa butubutu tie, si lopu toka Nau tugo gamu si Arau.’

⁴⁶ Sari kasa tie kaleadi hire, si kote ta vala pa vina kilasa sapu loke vinabetona, ba sari na tie toņoto si kote la pa tinoa hola,” gua se Zisu.*

26

Tozi Pulea Zisu sa Nana Minate
(Maka 14:1-2; Luke 22:1-2; Zone 11:45-53)

¹ Meke sipu va hokoti Zisu sari doduru vina tumatumae hire, si tozi ni Sa sari Nana disaepeli,
² “Ele gilania mia sapu karua rane mo koa meke kamo sa Inevaņa Pasova^d, meke kaqu ta vala pa limadi rina tie kaleadi sa Tuna na Tie, pude tava mate pa korosi,” gua si Asa.*

³ Meke pa toťoso tugo asa si varigara sari na nati hiama na koimata tadi na tie Ziu pa vetu te Kaeapasi sa nati hiama kenukenue. ⁴ Vari vivinei nia rini gua pude tuqe vagi golomia se Zisu pude va matea, gua. ⁵ Vari zamai si arini, “Mada lopu tuqe vagia pa toťoso Inevaņa Pasova, sina meke gua mada varipera ni sari na tie,” gua si arini.

Ta Lumu sa Batuna Zisu pa Betani
(Maka 14:3-9; Zone 12:1-8)

⁶ Sipu korapa koa se Zisu pa Betani, pa vetu te Saimone, sapu ele raza ia na minoho popoqu visoroihe; ⁷ si nuquru la si keke barikaleqe; palekia sa si keke vovoina lumu sapu ta tavetae

---

* 25:46 Dan 12:2 * 26:2 Ekd 12:1-27

patu tolavaena, meke siñia na lumu humaña lea sapu marilaena hola, meke zoropo nia sa pa batuna Zisu.*

⁸ Meke totošo dogoria rina disaepeli sapu gua asa, si bugoro si arini meke zama, “Na vegua ke okipalae hoboro nia sa sa lumu sana? ⁹ Boka holuholu nia sa lumu sana pude vagi nia poata nomana, meke poni saripu habahuala,” gua si arini.

¹⁰ Ba gilania tu Zisu gua sapu zama nia rini, ke zama la koa rini si Asa, “Lopu voriti pitua sa barikaleqe hie, keke tinavete leana si tavete mae nia sa koa Rau. ¹¹ Sari na tie habahualadi si kote koa koa gamu doduru totošo, ba Arau si lopu kote koa hola seunae koa gamu.* ¹² Zoropo Nau lumu sa barikaleqe hie si Rau, pude va nama nia sa tina pomunae qu. ¹³ Tozi va hinokarani gamu Rau si hie, sapu be pavei si ta tarae sa Inavoso Leana pa doduruna sa kasia popoa, si kaqu ta vivinei tugo gua sapu evañia sa barikaleqe hie koa Rau, pude na vina balabalana sa nana tinavete hie,” gua si Asa.

*Va Egoa Ziudasi Pude Qoraqora nia se Zisu
(Maka 14:10-11; Luke 22:3-6)*

¹⁴ Meke topue la koari na nati hiama se Ziudasi Isikarioti, sapu keke ri kasa disaepeli. ¹⁵ Nanasi sa sarini, “Na sa kote poni nau gamu pude vatu nia rau koa gamu se Zisu?” gua si asa. Meke nae ponia rini si ka tolonavulu poata siliva.* ¹⁶ Podalae pa totošo asa si hata ia Ziudasi si keke

---

* **26:7** Lk 7:37-38   * **26:11** Diut 15:11   * **26:15** Zak 11:12

lolomo leana, gua pude vata qorae nia koa rini se Zisu.

Sa Inevana Pasova te Zisu meke sari Nana Disaepeli

(Maka 14:12-21; Luke 22:7-14,21-23; Zone 13:21-30)

¹⁷ Pa rane kekenu koasa Inevana Bereti Loke Isitina^d, si nanasia rina disaepeli se Zisu, “Pavei si hiva nia Goi pude la va namanama ponigo gami sa hinenahena tanisa Pasova?” gua si arini.

¹⁸ Meke olaña koa rini si Asa, “Mi la pa vasileana Zerusalem koa keke tie vasina, mi tozi nia, ‘Zama sa Titisa: Ele kamo sa Qua totošo; pude henahena turani Rau sari Qua disaepeli koasa totošo Pasova pa mua vetu,’” gua si Asa.

¹⁹ Ke la sari disaepeli meke va namanama vekoa rini sa hinenahena Pasova, gua tugo sapu tozi ni Zisu.

²⁰ Totoso veluvelu sa popoa, si la habotu henahena se Zisu meke sari ka manege rua Nana disaepeli. ²¹ Sipu korapa henahena rini, si zama se Zisu, “Maqu tozi va hinokarani gamu, sapu keke koa gamu si kote vata qora Nau si Arau,” gua si Asa.

²² Talotana hola sari disaepeli, ke podalae nanasa ekeke la ia rini si Asa, “Banara, vea arau sia?” hopeke gunia rini si Asa.

²³ Meke olaña la koa rini se Zisu, “Asa sapu somana poña ia sa gana bereti koasa baolo koa Rau, si asa mo sa tie asa.* ²⁴ Sa Tuna na Tie si kaqu tava mate gua sapu tozia sa Kinubekubere Hope, ba mani talotana gana sa tie pu vata

---

* 26:23 Sam 41:9

qorana si Asa. Leana hola be lopu ta podo sa tie sana.”

²⁵ Meke zama se Ziudasi, sa tie pu kote qorana Sa, “Titisa, vea arau sia?” gua si asa. Meke olaña la ia Zisu si asa, “Gua tugo sapu zama nia goi sana,” gua si Asa.

Podalae nia Zisu sa Napo Vaeni meke Hena Bereti

(Maka 14:22-26; Luke 22:14-20; 1 Koriniti 11:23-25)

²⁶ Meke sipu korapa henahena rini, si vagia Zisu si keke bereti*, meke mana nia, meke videvidea Sa, meke poni Sa koari Nana disaepeli meke zama guahe: “Hie tugo sa Tiniqu, mi vagia mamu hena ia,” gua si Asa.

²⁷ Beto asa, si vagia Sa sa kapa vaeni, meke zama leana nia Sa koe Tamasa, meke vala Sa koa rini meke zama, “Mi napoa si hie gamu doduru.

²⁸ Hie sa eharaqu sapu tokoro va nabuna sa vinariva egoi vaqura te Tamasa, sapu zoloro pude ta vulasa palae sari na sinea tadi sokudi.*

²⁹ Tozi hinokarani gamu Rau, sapu lopu kote napo pulea Rau sa vaeni hie, osolae kamo sa ranena sapu kote napo turaña gamu Rau koasa vaeni vaqura pa Binañara Tanisa Tamaqu,” gua si Asa.

³⁰ Beto, si kera nia rini si keke kinera, meke topue vura la si arini pa Toqere Olive.

---

* **26:26** Sa bereti loke isitina ke kaburu guana bisikiti gua asa ke boka videvide. * **26:28** Ekd 24:8; Zer 31:31-34

Tozi Va Kenue ia Zisu sapu Kote Oso nia Pita si Asa

(Maka 14:27-31; Luke 22:31-34; Zone 13:36-38)

³¹ Meke zama la koari Nana disaepeli se Zisu, “Pa boñi hie si kote govete veko pani Au gamu doduru si Arau, ura zama sa Kinubekubere Hope:*

‘Kaqu va matea Tamasa sa Sepati, meke kote ta hurakatae sari na sipi koasa rovana,’ gua.

³² Ba pa mudina sa Qua tinuru pule pa minate, si kote la va kenue koa gamu pa Qaleli si Rau,” gua si Asa.*

³³ Ba zama la koa Sa se Pita, “Be govete beto sari kasa doduru turanaqu hire, ba arau si namu lopu kaqu luara hokarigo,” gua si asa.

³⁴ Meke zama la ia Zisu se Pita, “Maqu tozi va hinokara nigo, sipu lopu ele kabo sa kokorako kohite boñi, si kote oso Nau goi si Rau ka ñeta toto,” gua si Asa.

³⁵ Meke olaña la se Pita, “Be mate turanigo rau, ba lopu kaqu hite osonigo rau!” gua si asa. Meke zama beto gua tugo sari doduru disaepeli.

Varavara se Zisu pa Qetisemani

(Maka 14:32-42; Luke 22:39-46)

³⁶ Meke turana lani Zisu sari Nana disaepeli pa keke vasina pozana Qetisemani. Meke tozi ni Sa sarini, “Habotu tani gamu, maqu hola la varavara pana hoi si Rau,” gua si Asa. ³⁷ Turania Sa se Pita meke sari karua tuna e Zebeti. Talotana na balabala mamata sisigiti si Asa. ³⁸ Meke zamai

* **26:31** Zak 13:7 * **26:32** Mt 28:16

Sa sari ka neta, “Sa maqomaqoqu si sinia na tinalotana nomana hola ke tata mate nia Rau. Koa tani mamu kopu na varavara turana, ” gua si Asa.

³⁹ Meke ene va seu hite la si Asa, meke hoqa oporapaha pa pepeso, meke varavara guahe: “Tamaqu, be boka, si Mu va rizu taloa ia sa toto so tinasigiti hie koa Rau; ba lopu Qua hiniva, ba lalae Mua hiniva tu Goi,” gua si Asa.

⁴⁰ Meke pule la koari ka neta disaepeli si Asa, meke dogori Sa korapa putadi, ke zama la si Asa koe Pita, “Vegua, lopu boka kopu na varavara turana gamu si Rau pa keke aoa? ⁴¹ Mi kopu na varavara pude mi lopu hoqa la pa tinoketoke; sa maqomaqo si hiva, ba malohoro sa tini,” gua si Asa.

⁴² Meke la varavara vina rua toto so se Zisu, meke zama, “Tamaqu, be lopu boka tava rizu taloa koa Rau sa kapa tinasigiti hie, ba kaqu napoa tugo Rau gua, si leana mo; mani ta evana sa Mua hiniva,” gua si Asa.

⁴³ Totoso asa, si kekere pule la si Asa koari ka neta disaepeli meke dogori Sa korapa putadi, sina edi puta hola si arini. ⁴⁴ Ke vekoi Sa si arini, meke pule la varavara si Asa pa vina neta toto so; zama pule nia tugo Sa sa vinaravara pu ele varavara nia Sa.

⁴⁵ Beto asa si pule la si Asa koari ka neta disaepeli, meke zamai Sa, “Lopu nazulu gamu tu puta si gamu? Dotu, ele kamo sa toto so pude kaqu ta vala pa limadi rina tie kaleadi sa Tuna na Tie. ⁴⁶ Dotu, ele kamo mo hie sa tie pu vata

qoraqu Rau! Aria, turu mada la tutuvia,” gua se Zisu.

Ta Vagi se Zisu Koari na Kana

(Maka 14:43-50; Luke 22:47-53; Zone 18:3-12)

⁴⁷ Sipu korapa zama se Zisu, si mae kamo gana mo se Ziudasi sapu keke ri ka manege rua disaepeli. Garunu luli ni rina nati hiama na koimata tadi na tie Ziu koa sa si keke puku minate lavata. Paleke dia vedara na huda sekesekeana si arini. ⁴⁸ Keke vina gilagila si ele tozi veko ni e Ziudasi koa rini, “Sa tie sapu kote la ahoa rau, si Asa tugo sa tie sapu hiva nia gamu, mi la tuqe vagia,” gua si asa. ⁴⁹ Meke ene tonoto la koe Zisu se Ziudasi meke zama, “Leana Titisa,” gua si asa; meke tiqe ahoa* sa se Zisu.

⁵⁰ Meke olaña la koasa se Zisu, “Mu evañia tu gua sapu mae nia goi!” gua si Asa. Meke mae vagia rini se Zisu, meke tuqe va nabua. ⁵¹ Keke ari na disaepeli pu lulidi koe Zisu, si saputu vagia sa sa nana magu meke seke tarasa pania sa si keke kali talinana sa pinausu tanisa nati hiama kenukenue.

⁵² Ba norea Zisu si asa, “Voi pulea sa mua magu pa nana vovoina! Ari doduru pu varipera pa magu, si kaqu mate tugo pa magu. ⁵³ Vegua, lopu gilania tu goi sapu boka tepa ia Rau sa Tamaqu, meke kote boka garunu gore mae ni mo Sa sari soku vuro tina hola mateana pude toka Nau?

⁵⁴ Ba be evañia Rau sapu gua asa, si lopu kaqu tava gorevura gua sapu tozia sa Kinubekubere Hope, sapu kaqu ta evañia gua sapu korapa hie.”

---

* **26:49** Hahanana qetuqetu tadi na baere pude varitutuvi.

⁵⁵ Meke zama la koasa qeto minate lavata se Zisu, “Vegua na tie hikohiko na variva mate si Rau, ke paleke Nau vedara na huda sekesekeana tu gamu pude mae vagi Au? Nake hoke habotu variva tumatumae mo si Rau pa Zelepade doduru rane, ba lopu tuqe vagi Au tu gamu?*” ⁵⁶ Ba pude madi tava gorevura tugo sari doduru gua pu koroto ni rina poropita gua, ke ta evaṅa sari doduru pu gua hire.” Meke pa totoaso asa si govete veko pania rina disaepeli si Asa.

Ta Turāna La pa Vinaripitui tadi na Tie Ziu se Zisu

(Maka 14:53-65; Luke 22:54-55,63-71; Zone 18:13-14,19-24)

⁵⁷ Meke ari kasa tugo pu la tuqe vagina se Zisu si turāna si Asa meke la pa vetu te Kaeapasi, sa ṅati hiama kenukenue; vasina pu korapa koa varigara sari na tie va tumatumae koasa Tinarae te Mosese meke sari na koimata tadi na tie Ziu. ⁵⁸ Ba se Pita si lululi mudi mae pa seu, meke kamo la koasa pavasa pa sadana sa vetu tanisa ṅati hiama. Nuquru la si asa meke la habotu somanae nana koari na tie kopu, hiva gilania sa gua sapu kote ta evaṅa koe Zisu. ⁵⁹ Podekia rina ṅati hiama, meke sari doduru tie pa korapa Sanihiderini, sa puku tie varipitui tadi na tie Ziu^d, pude hata vura ni si kaiqa vina sosode kokohadi, pude boka zutua meke va matea se Zisu, gua. ⁶⁰ Soku tugo arini si turu la meke va vura dia koha, ba lopu boka. Vina betobeto si turu la si karua tie. ⁶¹ Zama sari karua, “Sa

---

* **26:55** Lk 19:47, 21:37

tie hie si zama, 'Boka huaria Rau sa Zelepade te Tamasa, meke kuri pulea mo pa ka ʻneta rane,' gua si Asa," gua sari kara.*

⁶² Meke turu sa ʻnati hiama kenukenue meke nanasia sa se Zisu. "Vegua, lopu kote olaña tu Goi gua sapu zutu nigo ri karua hire?" ⁶³ Ba lopu kulu se Zisu. Meke zama pule la koa Sa sa ʻnati hiama kenukenue, "Pa korapa pozana sa Tamasa toana si tepa igo rau, mu tozi va hinokara ni gami; Agoi tugo sa Karisito^d, sa Tuna sa Tamasa?" gua si asa.

⁶⁴ Meke olaña la koasa se Zisu, "Uve, Arau tugo sa Karisito; ba maqu tozini gamu si hie, sapu lopu seunae si kote dogoria gamu habotu sa Tuna na Tie pa kali mataona sa Tamasa pu tagoi sari doduru ʻninirañira, meke kote pule mae gua koari na lei pa mañauru si Asa!" gua se Zisu.*

⁶⁵ Pa tooso asa si daku rikatia sa ʻnati hiama kenukenue sa nana poko meke zama, "Ele avosia mo gamu sapu va tamatamasae pule nia si Asa! Lopu hiva ni pule gita si kaiqa tie va sosode, sina vaquru avoso sotia mia mo gamu sa Nana vina tamatamasae!" ⁶⁶ Ke na sa sa mia binalabala?" gua si asa. Meke olaña sari doduru koasa vinarigara, "Ele sea mo si Asa, ke garona tugo pude kaqu tava mate!" gua si arini.

⁶⁷ Beto asa si loroa rini sa isumatana, meke komitia rini. Meke zama sarini pu poharana Sa,* ⁶⁸ "Ego, Agoi sa Karisito, Mu korokorotae sapu esei si korapa seke igo!" gua si arini.

---

* **26:61** Zn 2:19   * **26:64** Dan 7:13   * **26:65** Liv 24:16

* **26:67** Ais 50:6

*Oso nia Pita se Zisu
(Maka 14:66-72; Luke 22:56-62; Zone 18:15-18,25-27)*

⁶⁹ Ego se Pita si korapa habotu nana pa korapana sa pavasa pa sadana sa vetu tanisa nati hiama kenukenue, meke mae koa sa si keke nabulu vineki tanisa nati hiama meke zama la koasa, “Agoi tugo si keke sapu luli koe Zisu sa tie Qaleli!” gua si asa. ⁷⁰ Ba oso si asa pa kenudi ri doduru, “Lopu hite gilania rau sapu gua korapa zama nia goi sana,” gua si asa. ⁷¹ Meke ene vura la se Pita pa sasadana sa pavasa meke dogoria pule keke nabulu vineki si asa, ke zama la koari na tie vasina sa vineki, “Sa tie hie si hoke lululi koe Zisu pa Nazareti,” gua si asa.

⁷² Ba oso pule tugo se Pita, meke zama tokotokoro si asa, “Lopu hite gilania rau sa tie sana!” gua si asa.

⁷³ Lopu seunae sapu gua asa, si mae koe Pita saripu turu tata vasina meke zama la koasa, “Namu agoi hokahokara mo si keke koari pu lululi koe Zisu, sina tava sosode mo koasa mua vinahoqa zama gugua ri pa Qaleli,” gua si arini.

⁷⁴ Meke zama se Pita, “Zama tokotokoro si rau pa hinokara! Be kokoha si rau, si mani va kilasau sa Tamasa, namu lopu hite gilana hokaria rau sa tie sana!” gua si asa. Lopu seunae hoi, si kabo mo sa kokorako. ⁷⁵ Meke tiqe balabala ia Pita gua sapu tozia Zisu koasa, sapu guahe, “Sipu lopu ele kabo sa kokorako, si kaqu oso nau goi ka neta totoso,” gua. Meke vura taloa se Pita meke la kabo ta nusunusurae pa sada.

27

Ta Turana La Koe Paelati se Zisu (Maka 15:1; Luke 23:1-2; Zone 18:28-32)

¹ Pana munumunu hokara si varigara sari doduru n̄ati hiama meke sari koimata tadi na tie Ziu, meke va ego ia rini gua pude va matea se Zisu. ² Pusi rini sari limana, meke turana la nia rini si Asa koe Paelati^d, sa qavuna tadi na tie Roma.

Mate Pule nia se Ziudasi (Tinavete 1:18-19)

³ Meke sipu avoso nia Ziudasi, asa sapu qorana se Zisu, sapu ele ta zutu pude tava mate se Zisu, si pulepaho si asa, ke paleke pule lani sa sari ka tolonavulu poata siliva koa ri na n̄ati hiama na koimata tadi na tie Ziu.* ⁴ La zama helahelae guahe si asa, “Ele sea si rau sapu vata qorae ia rau sa tie tonoto pude tava mate,” gua. Meke olaña la ia rini si asa, “Asa si lopu mami ginugua gami ba mua ginugua telemu,” gua si arini.

⁵ Meke gona veko ni Ziudasi pa Zelepade sari na poata, meke vura taloa nana, meke la huqi pule nia si asa.

⁶ La pudiki vagi rina n̄ati hiama sari na poata, meke zama, “Na poata lae ehara si hire, ke lopu tonoto pa nada Tinarae pude vekoi gita koasa lose vekovekoana poata pa Zelepade,” gua sarini. ⁷ Variva ego nia rini sa poata asa si pude holu nia keke vasi pepeso tanisa tie tavetavete raro patu, pude na popomunuana tadi na tie karovodi, gua. ⁸ Gua asa ke sa vasina asa si ta

---

* 27:3 TTA 1:18-19

pozae na “Pepeso Tana Ehara,” kamoā pa rane n̄inoroi. ⁹ Ke gorevura gua sapu zama nia sa poropita Zeremaea sapu guahe:

“Vagi rini sari ka toloṅavulu poata siliva sapu holu nia rina tie Izireli si asa;*

¹⁰ meke tavetavete nia rini pude holu vagia sa pepeso tanisa tie tavetavete raro patu, gua tugo sapu garunu nau sa Baṅara,” gua.

Nanasia Paelati se Zisu

(Maka 15:2-5; Luke 23:3-5; Zone 18:33-38)

¹¹ La turu pa kenuna e Paelati sa Qavuna se Zisu, meke nanasia sa Qavuna si Asa, “Vea Agoi tugo sa Baṅara tadi na tie Ziu?” gua si asa. Meke olaṅa se Zisu, “Uve, gua tugo sapu zama nia goi sana,” gua si Asa. ¹² Ba totošo ta zutu si Asa koari na n̄ati hiama, na koimata tadi na tie Ziu si lopu hite olaṅi Zisu.

¹³ Ke zama pule la koa Sa se Paelati, “Vegua, lopu avosi tu Goi sari doduru ginugua pu zutu nigo rini hire?” gua si asa. ¹⁴ Ba lopu hite hiva olaṅa se Zisu, ke magasa hola sa Qavuna.

Ta Vizata pude Tava Mate se Zisu

(Maka 15:6-15; Luke 23:13-25; Zone 18:39, 19:16)

¹⁵ Ego, sa hahanana tanisa Qavuna Roma pa doduru Inevana Pasova si pude vata rupahia si keke tie ta pusina koari na tie Ziu; keke tie sapu hiva vata rupahia rina kobi tinoni pu la tepa koasa Qavuna. ¹⁶ Somana ta pusi pa totošo asa si keke tie kaleanana hola, na pozana sa si e Zisu Barabasi. ¹⁷ Sipu varigara la sari na kobi tinoni

---

* 27:9 Zak 11:12-13

si nanasi Paelati si arini, “Esei ari kara si hiva vata rupahia gamu? E Zisu Barabasi? Ba e Zisu sapu ta pozae Karisito?” gua si asa. ¹⁸ Gilana valeania Paelati sapu sari kasa tie Ziu pu tupei sari na ninirañira hire, si pa dia kinonokono mo meke la luara vala rini koasa se Zisu.

¹⁹ Sipu korapa habotu nana pa habohabotuana varipitui se Paelati, si garunu la nia sa nana barikalege si keke inavoso koa sa, sapu zama guahe: “Mu lopu tavete nia keketona goi sa tie tonoto sana, sina soku ginugua variva talotanadi si putagitai rau koa sa guguana sa Tie sana pa boni lahe,” gua si asa.

²⁰ Ba sari na nati hiama, meke sari na koimata tadi na tie Ziu, si sovutu nonoi sari na kobi tinoni, pude la zama ia se Paelati pude vata rupahia se Barabasi, ba va matea se Zisu, gua.

²¹ Ke nanasi Paelati sari na kobi tinoni, “Esei ari kara tie hire si hiva nia gamu pude vata rupahia rau?” gua si asa, “E Barabasi!” gua si arini.

²² Meke nanasi Paelati, “Ke sa kaqu tavete nia rau se Zisu sapu ta pozae Karisito?” gua si asa. Meke olaña si arini, “Va matea gana pa korosi!” gua sari doduru.

²³ Ba nanasa pulei tugo Paelati, “Na sinea sa si tavetia Sa?” Ba velavela va sisigitae si arini meke zama, “Va matea gana pa korosi!” gua sarini.

²⁴ Meke sipu dono gilania Paelati sapu loketona pule si kote boka evania sa, ba na vinari kakatorai mo si kote ta evana, gua; si la siovo kolo si asa, meke nuzapa lima pa kenudi ri kobi tinoni,

meke zama, “Ilolo si rau koasa minate tanisa tie hie, mia tinavetena gamu si hie,” gua si asa.*

²⁵ Meke olaña sari kobi tinoni, “Va goregore nia koa gami meke koari na tumami sa vina kilasa koasa vina matena Sa!” gua si arini.

²⁶ Ke vata rupaha vala nia e Paelati koa rini se Barabasi, ba vata seke nia hilihiliburuana sa se Zisu, meke tiqe luara vala sa koa rini pude madi la va matea pa korosi, gua.

*Va Sisire nia Rina Solodia se Zisu
(Maka 15:16-20; Zone 19:2-3)*

²⁷ Beto si turana nuquru la nia rina solodia te Paelati pa vetu qavuna se Zisu, meke varigara beto la koa Sa sari doduru solodia. ²⁸ Va gore pani rini sari Nana poko, meke va sage hobe nia rini si keke poko doduru zinara sapu tana banara. ²⁹ Meke vagi rini si kaiqa lelana aroso rakihi meke tavetia rini si keke piribatu rakirakihi guana toropae banara, meke va hakea rini pa batuna, meke va tanini nia rini si keke kolu pa limana, meke todonono va sisirei nia rini si Asa meke zama, “Mani toa va gelenae sa Banara tadi na tie Ziu!” gua. ³⁰ Loroa rini si Asa, meke vagia rini sa kolu meke seke nia pa batuna. ³¹ Beto va sisire gunia rini, si va gorea rini sa poko zinara, meke va sage pule nia rini sari Nana poko soti telena, meke tiqe turana vura nia rini pude la va matea pa korosi.

*Tava Mate pa Korosi se Zisu
(Maka 15:21-32; Luke 23:26-43; Zone 19:17-27)*

---

* **27:24** Diut 21:6-9

³² Sipu korapa topue vura la rini, si tutuvia rini si keke tie pa popoa Saerini, pozana si e Saimone. Garunu zukuru ia ri na solodia si asa pude palekia sa korosi te Zisu. ³³ La kamoā rini sa vasina sapu Qoloqota pozana, ginuana asa si na vasina batu* tomate. ³⁴ Vasina si ponia vaeni rini sapu heni nia tinitona pasa rini. Ba totošo linilini podekia mo Zisu, si korona napo ia Sa.* ³⁵ Meke poka nia rini pa korosi si Asa, beto meke vari hia ni rini pa mudumudukeda sari Nana poka.* ³⁶ Beto hoi si habotu kopukopu nia rini si Asa vasina. ³⁷ Kali sage koasa batuna Sa si ta veko sa kinubekubere sapu tozia sa tinazutuna Sa, sapu guahe: “HIE SE ZISU, SA BAŃARA TADINA TIE ZIU,” gua. ³⁸ Meke karua tie hikohiko si somana ta poka pa hopeke dia korosi, keke pa kali mataona, meke keke pa kali gedena.

³⁹ Sari na tie pu ene hola si qenoqeno batudi meke pesipesia rini se Zisu.* ⁴⁰ Meke zama si arini, “Agoi sapu kote huarana sa Zelepade, meke kuri pulea pa ka űeta rane, gua! Ego harupu pule nigo ko, mamu gore mae koasa korosi sana be na Tuna Tamasa si Goi!” gua si arini.*

⁴¹ Sari na űati hiama, na tie va tumatumae koasa Tinarae te Mosese, meke na koimata tadi na tie Ziu ba va sisire gunia tugo rini se Zisu, ⁴² meke zama si arini, “Votiki tie si harupi Sa, ba lopu boka harupu pule nia! Lopu Asa tu

---

* **27:33** Hokara sa ginuana sa vasina sapu sa dinona sa toqere si guana batu tomate. * **27:34** Sam 69:21 * **27:35** Sam 22:18

* **27:39** Sam 22:7, 109:25 * **27:40** Mt 26:61; Zn 2:19

sa Baṅara tadi pa Izireli? Be boka gore mae Sa pa korosi kamahire, si kote va hinokaria gita. ⁴³ Raṅea Sa sa Tamasa meke poza pule nia 'Tuna Tamasa' gua. Ego, mada dogoria be kote hiva harupia Tamasa si Asa kamahire," gua si arini.* ⁴⁴ Kamo koari karua tie hikohiko sapu sigoto turani Sa pa korosi, ba somana zamazama ṅoṅovala la gua tugo koa Sa.

Sa Minate te Zisu

(Maka 15:33-41; Luke 23:44-49; Zone 19:28-30)

⁴⁵ Meke pana kamo sa korapa rane si huporo sa doduru popoa, padana ka neta aoa. ⁴⁶ Sipu kamo neta koloko, si kabo velavela se Zisu, "I lai, I lai lema sabakatani?" Na ginuana sa si guahe: "Qua Tamasa, Qua Tamasa, na vegua ke veko pani Au tu Goi?" gua.*

⁴⁷ Kaiqa rina tie pu turu vasina si avosia ri sapu gua asa, meke zama si arini, "Korapa tiokia Sa se Ilaiza," gua.

⁴⁸ Keke arini si tuturei la vagia si keke puha, meke poṅa va bobosia sa pa vaeni pasana, meke va sotoa sa pa keke kolu, beto meke huhuku sage la nia sa pude podekia va napo nia se Zisu, gua.*

⁴⁹ Ba zama sari kaiqa, "Aqa paki, mada dogoria, hokara kote mae harupia e Ilaiza Sia," gua si arini.

⁵⁰ Meke kabo va ululae pule se Zisu, meke tiqe luaria Sa sa siniṅo.

⁵¹ Pa totoaso asa si ta rikata rua sa poko gobana sa Lose Hopena pa korapana sa Zelepade pa

---

* **27:43** Sam 22:8   * **27:46** Sam 22:1   * **27:48** Sam 69:21

Zerusalemā podalae panauluna meke kamo pa hubina. Niu sa pepeso, meke viqala sari na patu.* ⁵² Sari na lovu si tukele, meke sokudi rina tie te Tamasa saripu ele mate si tava toa pule. ⁵³ Luara vekoi rini sari na dia lovu, meke pa mudina sa tinoa pule te Zisu pa minate, si la si arini koa sa vasileana hope sapu pa Zerusalemā, meke soku tie dogori vasina.

⁵⁴ Sa palabatu tadi na solodia meke sari nana tie varipera si matagutu sisigiti sipu dogoria rini sa niu, meke sari ginugua pule saripu ta evaṇa, meke zama si arini, “Hinokara, na Tuna tugo Tamasa sa Tie hie,” gua si arini.

⁵⁵ Soku barikaleqe saripu lulidi mae koe Zisu pa Qaleli pude toka nia si Asa, si koadia vasina. Turu pa seuna si arini meke donodono la.* ⁵⁶ Ari Mere pa vasileana Magidala, meke e Mere sapu tinadia ari Zemisi e Zosepa, meke sa barikaleqe te Zebeti si koa somanae koari kasa barikaleqe arini.

Ta Veko pa Lovu sa Tinina Zisu

(Maka 15:42-47; Luke 23:50-56; Zone 19:38-42)

⁵⁷ Meke sipu veluvelu sa popoa, si mae kamo se Zosepa, sapu keke tie tagotago pa vasileana Arimatia. Na keke disaepeli tugo te Zisu si asa.

⁵⁸ La koe Paelati si asa meke la tepa ia sa sa tinina e Zisu. Va malumia Paelati pude vala nia koe Zosepa si Asa. ⁵⁹ Ke la va gore vagia Zosepa si Asa meke hade nia poko keoro viana sa. ⁶⁰ Meke la vekoa sa pa nana lovu soti telena, sapu vaquru horea mo sa pa kali toqere. Beto asa si topili tuku

* **27:51** Ekd 26:31-33   * **27:55** Lk 8:2-3

la nia sa si keke patu nomana pa sasadana sa lovu, meke taloa nana. ⁶¹ Se Mere pa vasileana Magidala, meke keke Mere pule si habotu tia la dia koasa lovu.

Sa Puku Tie Kopu Koasa Lovu

⁶² Meke sipu kamo pule keke rane, sapu sa rane Sabati si mae koe Paelati sari na nati hiama, na Parese. ⁶³ Zama si arini, “Banara, lopu mulini nia gami sa zinama tanisa tie kokohana sana sipu lopu ele mate Sa; zama si Asa, ‘Pana hola neta rane si kote toa pule pa minate si Asa,’ gua.*

⁶⁴ Ke mamu garunu nia tie kopu sa lovu pude kopu totoko nia osolae kamo sa rane vina neta, pude madi lopu la hiko vagia ri Nana disaepeli sa tinina beto meke la kokoha koari na tie sapu ‘Ele toa pule si asa pa minate,’ gua. Meke sa kinohakoha vina betobeto asa si kote kaleana hola nia sapu kekenu,” gua si arini.

⁶⁵ Meke zama se Paelati, “La vagi kaiqa tie kopu mamu kopu totoko nia sa lovu, gua sapu bokaia gamu,” gua si asa. ⁶⁶ Ke taluarae si arini meke la tokoro va nabu valeania rini sa patu tukuna sa lovu, meke veko nia tie kopu rini si asa pude kopu totoko nia.

28

Sa Tinoa Pule te Zisu pa Minate

(Maka 16:1-10; Luke 24:1-12; Zone 20:1-10)

¹ Pa vaqavaqasa rane Sade, pa mudina sa rane Sabati, si topue la sari Mere sa barikaleqe pa

---

* **27:63** Mt 16:21, 17:23, 20:19; Mk 8:31, 9:31, 10:33-34; Lk 9:22, 18:31-33

vasileana Magidala, meke keke Mere pule, pude la hopiki nia sa lovu, gua.

² Pa totoaso asa si kamo va hodaka gana si keke niu lavata. Gore mae pa manauru si keke mateana te Tamasa meke la topili pania sa sa patu tukuna sa lovu, meke habotu hake nana koasa patu. ³ Sa dinonona Sa si malara guana kapi, meke sari Nana poko si keoro sisigiti guana sinou. ⁴ Sari tie kopu si matagutu sisigiti, ke neneqara si arini, meke dono guana tie matedi.

⁵ Meke zama la koari karua barikaleqe sa mateana, “Mi lopu matagutu, gilania qua rau sapu korapa hata ia gamu, se Zisu sapu tava mate pa korosi. ⁶ Ba lopu koa tani si Asa. Ele toa pule tu si Asa, gua tugo sapu ele tozia Sa. Mae mamu dogoria sa vasina pu eko Sa. ⁷ Tuturei la kamahire mi la tozi ni sari kasa Nana disaepeli, sapu ele toa pule tu si Asa pa minate, meke korapa la va kenue koa gamu pa Qaleli si Asa. Vasina tu kote la dogoria gamu. Mi lopu mulini nia gua sapu tozini gamu rau hie,” gua sa mateana.

⁸ Ke tuturei taluarae pa lovu sari karua. Matagutu dia, ba qetuqetu hola dia tugo; meke totoaso haqala la sari karua pude la tozi ni sari kasa Nana disaepeli, gua, ⁹ si tutuvu va hodaki Zisu sari karua, meke zamai Sa, “Mi koa bule,” gua si Asa. Meke mae hoqa todoño koa Sa sari karua, tuqei rini sari nenena, meke vahesia rini si Asa. ¹⁰ Meke zama la i Zisu, “Mi lopu matagutu, la mamu tozi ni sari kasa tasiqū pude topue la pa Qaleli. Vasina tu si kote dogorau rini si Rau,” gua si Asa.

Sa Tinozi tadi na Tie Kopu pa Lovu

¹¹ Meke sipu korapa ene pule la sari na barikaleqe, si pule la pa Zerusalemā sari kaiqa rina solodia pu kopu koasa lovu, meke la vivinei ni rini koari na nati hiama sari doduru ginugua saripu ta evaṅa. ¹² Meke varigara sari na nati hiama na koimata tadi na tie Ziu, meke pada ia rini gua sapu kote taveti rini. Poni va soku ni poata rini sari kasa solodia pu kopu koasa lovu, ¹³ meke zamai rini, “Kote zama guahe si gamu: Totoso korapa puta gami pana boni, si mae hiko vagia ri Nana disaepeli sa tinina, mi gua. ¹⁴ Meke be avoso nia sa Qavuna sa ginugua asa, si kote podekia gami pude zama ia si asa, sapu lopu sea si gamu, ke lopu kaqu kamo pa tinasuna si gamu,” gua si arini. ¹⁵ Ke vagia rina solodia sa poata, meke lulia tugo rini gua sapu tozi ni rina nati hiama koa rini. Ke sa inavoso gua tu asa si ene koari na tie Ziu, kamo pa rane ninoroi.

Vura koari Nana Disaepeli se Zisu

(Maka 16:14-18; Luke 24:36-49; Zone 20:19-23; Tinavete 1:6-8)

¹⁶ Meke topue la sari na disaepeli koasa toqere pa Qaleli, vasina sapu tozi ni Zisu pude la.* ¹⁷ Totoso dogoria rini se Zisu, si vahesia rini si Asa, ba kaiqa arini si korapa nunala dia tugo. ¹⁸ Meke tata la koa rini se Zisu, meke zama, “Doduru niniraṅira pa Maṅauru, meke pa pepeso si ele ta poni ni Rau. ¹⁹ Mi la gamu koari doduru butubutu pa ninae vasina. Mi va evaṅae ni Qua disaepeli si arini. Mi papitaiso i pa korapa

---

* **28:16** Mt 26:32; Mk 14:28

pozana sa Tamada, na Tuna meke sa Maqomaqo Hope.* ²⁰ Mi va tumatumae ni si arini pude va tabei sari doduru gua saripu tozi ni gamu Rau; meke kaqu koa somana koa gamu si Rau, osolae kamo na kamo,” gua se Zisu.

---

* **28:19** TTA 1:8

Buka Hope
The Holy Bible in the Roviana language of the
Solomon Islands
Buk Baibel long langguis Roviana long Solomon
Islands

copyright © 2016 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Roviana

Translation by: SITAG

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2017-11-06

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 22 Feb 2024 from source files dated 13 Dec 2023

2a5324ac-61e8-5e5b-b226-f3d15850d7c5